Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

ELIN WÅGNER

GAMMALRÖDJA

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

GAMMALRÖDJA

Elin Wägner

GAMMAL-RÖDJA

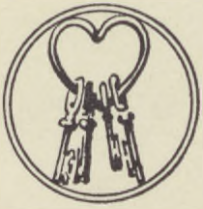

ALBERT BONNIERS FÖRLAG
STOCKHOLM

31
fr. 1739.

ELIN WÄGNER

GAMMALRÖDJA

GAMMALRÖDJA

SKILDRING FRÅN EN BYGD
SOM ÖMSAR SKINN

AV

ELIN WÄGNER

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

Copyright. Albert Bonnier 1931.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1931

TRÄHELGONEN.

Gammalrödja prästgård 24 maj.

Min käre Lucas!

Nog har jag bråttom, det kan du tänka, eftersom biskopen med dotter och måg kommer redan i övermorgon. Men jag började styra när julhelgen var över, och därför är det inte värre än att jag kan hinna svara några rader på ditt brev. Naturligtvis skall du stanna i Lund och tentera, fast du därigenom får avstå från att komma hem till visitationen. Jag märker på brevet att du tycker det är tråkigt, men för mig betyder det ändå mera. Den här visitationen betrakta far och jag som vår avskedsfest med församling och ämbetsbröder och det jordiska livet. När det här är över lära vi inte hålla bjudning förrän vi skola begravas, och då blir det ju ni barn och inte vi. Men din läsning och framtid få gå före våra önskningar att hava dig med.

Din oro för att visitationen skall bli för mycket för våra krafter och vår ekonomi kan du be-

spara dig. Tokiga pojke, inte behöver du göra en växel, så mycket hava väl far och mor undanlagt och dessutom till begravningen.

Själva tillställningen, undfägnaden, passningen och den stora middagen reder jag som en dans. Karin och jag hava stickat nya täcken till biskopen och hans svit och de få ligga på nytvättad fjäder. Nya mattor ställde jag för länge sen, de äro sydda nu och redan pålagda. Sogel tingade jag redan i förra månaden, det blir spädgris, och det måtte duga så nyss efter kriget.

Det är ju sant att det är lite svårt med smör och mjöl, ty hur långt skulle vi komma med våra kort. Men det går inte en dag utan att någon av de hustrurna som äro bjudna, kommer in i köket med en övertäckt korg, och i går kan du tänka dig hittade jag en säck rågmjöl på trappan då jag kom ut om morgonen.

Det enda vi hava tvekat och grunnat på en smula är om vi skola våga lita på att vi få braxen i våra hommor till första rätten. Vi hava våra ryssjor ute på de vanliga ställena som du vet. Men du som varit med så många gånger känner till hur dan braxen är. Man vet inte var man har honom, förrän han blivit aladåb. Det kan hända att han i sin yra rusar rakt in

i våra ryssjor, men det kan också hända att vinden blåser från land, och då går han andra vägar. Därför så resonerade just Karin och jag om vad vi skulle kunna göra, om fisket sloge fel.

Vi talte om att göra några fiskpuddingar, Karin tyckte vi skulle taga hem konserver från stan för det finns att få. Jag räknade just på vad det skulle kosta till hundrafemtio personer, för vi bliva nog så många med kuskarna, då far kom in. — Bryn inte edra hjärnor med det, sade far, vi hava försökt att vara rättskaffens och goärade under den här svåra tiden, så nog kommer braxen.

Jag tänkte som så att fullt så gott samvete som far, det kunde ju jag som husmor inte hava och den där rågmjölssäcken den var nog undandragen folkhushållningen. Men eftersom hans förtjänster äro större än mina fel, så lydde jag hans råd och bidar nu hoppfullt Guds välsignelse i våra ryssjor.

Jag tror att den välsignelsen redan är över oss, för vi hava alla så glatt och roligt under förberedelserna. Roligt på det sättet som jag har kan man nog bara hava på ålderdomen, när livets väv är så trådsliten så att evigheten hela tiden skimrar igenom. Karin tar det tyngre, hon säger att jag är lättsinnig när jag bara skrattar åt

kokerskans grymma vrede ibland. Men jag säger henne att det är ålderns ljuva lättsinne som gör att jag inte lägger vid mig någonting.

Naturen är också festligt prydd. Våra lönnar blomma nu och hela luften är full av honungsdoft och surrande bin. Grönskan är ännu så nykommen och lätt att den släpper igenom blicken över sjön. Det gör mig i alla fall ont... Siså där ja, nu kokte någonting över. *M. S.*

26 maj.

K. L.! Är du från vettet pojke att telegrafera till mig: »hur gick det med Guds välsignelse?» Vad skola de tänka på telefonen? I alla fall så kom den, överflödande. I morse rodde far ut redan vid sextiden för att se hur det gått. Han tog ner med käppkryckan i ryssjan och då sprutade det som en vattenkonst. Jag stod nere vid stranden och knäppte mina händer. Men aldrig kunde jag tro att välsignelsen var så rik som det visade sig då far och Marcus kommo hem. Båten låg så djupt, så att den hotade att sjunka som på sjön Genesaret. De arma djuren lågo i tjocka lager på varandra i en enda grönslemmig spritttande massa. Fars fiskerock och Marcus bomullskläder voro alldeles nersmorda av rom och blod.

Men vad brydde de sig om det, de voro som förklarade av glädje. Jag brukar tycka synd om fisken, men det hann jag inte. Nu hava vi vägt den, det var etthundratio kilo. Detta är nåd, icke förtjänst, vilket jag sagt far, som ju tar dem som en belöning.

Han rakar sig just nu till biskopen och hälsar dig. Jag har min nya blå bomullsklänning på, så jag kan inte röra vid något smort arbete, men bara biskopen har kommit och fått sitt, skall jag koka in femtio aladåber. Du får inte skicka något telegram förrän du tenterat. Jag skall skriva igen då biskopen rest.

Din moder,
M. S.

5 juni.

Min käre son!

Nu har biskopen rest och silvret är inräknat, även kassan. Om du tror mig eller ej, men far fick igen tjugufem kronor på de femhundra han gav mig att vara med. Men dagen därpå måste jag bedja att få dem tillbaka, ty här är så utätet som ett fårabete. Intet är övrigt av braxen, inte ens benen, som hönsen fått. Jag har haft sogelstarka gäster kan du förstå.

Jag tror inte folk har ätit så mycket som nu sen Vasatiden. Hade jag inte genast tagit undan de här smörbakelserna som jag nu skickar dig, så hade även de gått åt. Men jag tyckte min gosse skulle ha dem då han tenterat.

Du förstår ju hur glad jag är att du ska bli läkare som din namne evangelisten Lucas. Men måste du verkligen hålla på att fodra ut vita råttor en hel månad till? Jag hade helst velat tala med dig om en sak som hände, nu får jag skriva i stället, så gott jag kan.

Allt det världsliga gick bra och naturligtvis det andliga också, i vad angår fars tal och biskopens predikan och prästernas bänkförhör vid visitationen.

Ändå måste jag säga som Maria av Betanien: hade du varit här, så hade detta icke hänt. Vad *detta* är, skall du nu få höra.

Du vet att jag har stor vördnad för biskopen som andlig ledare och stiftets styresman. Såsom sådan är han inte flat, men mot sin måg är han det märkvärdigt nog. Det ser ut som om han vore så stolt att hava tagit in måg, att han måste visa honom för alla, och så rädd att inte få behålla honom med den nya förfärliga äktenskapslagen som väntas, att han aldrig törs reta

honom. Jag tyckte inte vidare om den där doktor Palm, men jag tog väl emot honom och hans unga fru, därför att det skall man ju. Till tack därför ställde han till ett fasligt spektakel vid inventeringen uppe i kyrkan. Och inte nog därmed, nu håller han på att sätta upp höga vederbörande i Stockholm mot mig. Varken din far eller kyrkorådet eller konsistorium töras hålla med mig. Om det vore kungen, eller ärkebiskopen, säga de, men se riksantikvarien! Gamla Värend är inte vad det fordom var och inte Maria Springer heller. Marcus håller med mig, och det är jag ju glad för, ty om han skall uppfylla min önskan och bli missionär en gång, bör han icke intressera sig för gudabeläten av trä. Men han har ju ingenting att säga eftersom han bara är student. Förr i världen skulle jag försökt reda mig ensam, men jag börjar visst bli gammal. Jag ber dig därför att kämpa vid min sida mot doktor Palm och hans funder. Tala vackert vid honom först, du som är lärd, så att han ger med sig.

Det hände sig så att mågen följde med upp i kyrkan vid inventeringen på lördagen. Det är inte utrett om han gick med bara för att han i allmänhet är specialist på kyrklig konst, eller om någon varskott honom om trähelgonen på kyrk-

vinden. Är här någon förrädare med i spelet, så tar jag nog reda på vem. Han har inventerat tjugu kyrkor under sin bröllopsresa och sålunda fått den gratis, men här hade han intet officiellt uppdrag, det erkände han själv.

Hur det nu var, så bemäktigade han sig genast inventarieförteckningen ur den flate biskopens hand. Sedan han genomläst den, frågade han varest de tolv apostlarna voro och evangelisterna och jungfru Maria samt den helige Sigfrid med tre huvuden i en spann. I kyrkan voro de icke, ty den var ju utrakad och tom på konst, det hade han sett.

Nu tycker jag att tiden varit inne för biskopen att be honom ta en promenad i den vackra nejden med sin fru, medan de kyrkliga ärendena avklarades. Men i stället så förenade biskopen sina frågor med mågens. Far kom inte ihåg någonting, men kyrkvärdarna erkände att konsten fanns på sakristievinden, och så kommenderade doktor Palm fram en stege. Stackars beskedlige kyrkvärden i Silkeryd fick krypa upp i dammet med sina bästa kläder. Sedan fick han langa ner hela följet åt konstdoktorn, och det dög inte för honom att glömma ens en arm eller ett änglaben eller apostlahuvud i en vrå.

Under tiden gick jag därhemma och kokte in braxen, och när det blev drygt tröstade jag mig med att i himmelen slippa både jag och braxen detta.

Då kom kyrkvärden i Silkeryd och han var så nerdammad som om han själv stått på kyrkevinden i tjugusju år. Han hälsade från biskopen och frågade om jag hade tid att genast komma upp i sakristian »eftersom jag bäst kände till de omständigheter under vilka bilderna tagits bort från sin plats vid altaret».

»Hur vet han det?» frågade jag.

»Jo», sade kyrkvärden, »den där doktarn han väsnades så det var inte vettigt, och då sade jag honom att det var *prostinga själv* som tagit ner bilderna, men han teg inte för det.»

Kyrkvärden var förvånad och bedrövad över att min auktoritet sattes i fråga. Han har aldrig gjort det själv.

Nog var jag själv mest förvånad, men det visade jag icke. Jag knöt förklädet av mig och gick med upp.

Du borde ha sett folk och bilder, där de stodo uppradade i sakristian. Alla voro lika dammiga och träaktiga, utom mågen som sprang runtomkring dem och som välkomnade mig med att det

var en häpnadsväckande vandalism även för att vara i en lutersk kyrka. Jag sade att han borde vara glad att han fått göra en stor upptäckt tack vare vår vandalism, men det tyckte han inte om. Biskopen måste ändå till slut träda emellan och be mig berätta hur det gick till när jag fick kyrkorådet att ta bort bilderna. Det ville jag visst inte berätta, så jag sade att det inte bara var jag som tyckte att bilderna voro alldeles ovanligt fula. Det var det galnaste jag kunde ha sagt, ty nu exploderade konstdoktorn.

»Är prostinnan Springer alldeles blind», sade han, »för att den primitive konstnären med stor skicklighet träffat den hos folket på trakten gängse typen som han enligt de högsta förebilder inom den kyrkliga konsten sedan förlänat de heliga gestalterna.»

Jag kunde inte låta bli att skratta åt tuppkycklingen, för den likheten var jag ju ingalunda blind för. Den såg jag första gången jag satt i den här kyrkan, och det var när far provpredikade, medan vi ännu voro förlovade. I själva verket, käre Lucas, så var det just för den likhetens skull jag lagade så att bilderna kommo bort, så fort vi fått pastoratet. Ty jag begrep ju genast vad som var fördolt för herr Palm,

att det var *folket* som blivit lika *bilderna* och inte tvärtom.

Erinra dig hur kyrkvärden i Silkeryd ser ut. Medge att han är litet oskickligt mejslad i trä med sin runda höga panna och den korta, otympliga uppnäsan som sticker fram mellan de runda kinderna! När det nu gavs tillfälle att jämföra honom på närmsta håll med apostelen Petrus som jag hävde upp på vinden, så bävade jag för att alla skulle se likheten sedan jag påpekat bildernas fulhet. Du säger kanske att den likheten kan vara en tillfällighet. Men tänk nu på hans kollega, Per Johan i Brearyd. Han är på pricken en avbild av apostelen Johannes. Han har fått Johannes långsmala ansikte och hans långa näsa med bred rygg och ovanligt uppvikna näsvingar som äro gjorda av någon när han i ögonblicket glömt hur näsor se ut. Till det har han en liten johanneisk mun som doktor Palm säger är typisk barock. Är inte detta bevis nog? Du kan inte säga emot mig, då jag härmed förklarar likheten så att de forna hustrurna i Silkeryd och Brearyd hade förkärlek för var sin apostel och sutto och betraktade dem dryga två timmar var söndag under sina nio månader.

I själva verket skall du vara glad och tacksam

att jag lät ta bort evangelisten Lucas i tid, för hans vänstra kind har blivit till hälften bortsnidad, och så hade du väl inte velat se ut, menar jag.

Emellertid ville jag inte genera de hyggliga kyrkvärdarna med att i deras närvaro diskutera hur deras näsor blivit till. Så jag sade bara att jag tyckte folket kunde ha nog av Guds rena ord i kyrkan och inte borde förströs av människoverk. Men då kan du tänka, upphävde till och med biskopens dotter sin röst och fördömde utan blygsel reformationen för att den gjorde det tomt och trist i kyrkorna och tomt och trist i det religiösa livet, vad vet hon om det, genom att ta bort som hon sade, »alla goda helgon som det kunde varit så trösterikt och nyttigt att be till». Biskopen hejdade henne inte, det hänger måhända ihop med att han börjat fira den helige Sigfrid på alla sätt och låtit leta och gräva överallt på sina marker efter hans igenstenade källa. Nu fann sig far äntligen, det hade tagit lång tid. Han sade att han trodde jag hade mitt att sköta hemma, och att det var han själv och kyrkorådet men inte alls jag som hade hela ansvaret för vad som gjorts och skulle göras med bilderna. Då kommo plötsligt alla de närvarande männen

ihåg hur de glömt sig genom att medge att dessa officiella angelägenheter ett ögonblick kunde angå mig. De slöto sin manliga ring och började tala om vad det skulle kosta att sätta upp altardekorationen i sitt ursprungliga skick. Varför jag gick min väg, sedan jag frågat om de inte skulle införa påviska läran med detsamma.

Sedan på kvällen då vi hållit aftonbön och folket gått ut, tänkte jag att jag borde upplysa biskopen om rätta sammanhanget. Men innan jag haft honom för mig själv i fem minuter kommo de unga för att höra på, de voro nog rädda. Nå, tänkte jag, nutidens ungdom kan ju höra *allt*, och så berättade jag att det inte var för sin påviskhets skull som bilderna blivit borttagna, ty påven räddes man inte på den tiden, då var det uteslutande rationalisterna. Utan sanningen var den att jag som ung prästfru gav mig i tal med en del av de äldre mororna på ett bröllop, just sådana moror som hade en rad trähelgon till män och avkomlingar. Vi talade om lyte och litet av varje, och jag fick snart ur dem att de voro fullt medvetna om vad bilderna åstadkommit på socknens utseende. De förstodo också att jag kunde vilja ha litet annorlunda barn själv, och de hade intet emot att vi försökte om inte socknens ut-

seende kunde förbättras av att bilderna togos ner.

Jag började sen så smått tala med far om att uppmärksamheten i kyrkan och samlingen kring ordet led av bilderna och att till och med jag blev förströdd, så att jag bitvis inte hörde på honom. Han kunde väl inte tro att det tjänade till uppbyggelse att titta på en mansfigur med en spann som man visste innehöll huvudena av Unaman, Sunaman och Vinaman.

Så småningom fingo vi kvinnor upp en allvarlig motvilja mot de fula bilderna, utan att en enda styrpinne i socknen anade de verkliga orsakerna. Det här tyckte far nu efteråt var lite svårt att höra, han lät både förargad och tvivlande. Biskopen lät försiktigt förstå att jag nog inte riktigt kom ihåg vad som hänt för tjuguåtta år sen! Män veta ungefär lika mycket om våra kvinnliga rådplägningar och anledningen till sina egna beslut som de veta vad som förhandlas på de stora kråkriksdagarna.

Då sade jag: »När biskopen i morgon sett de sista årens nattvardsungdom, så skall biskopen i alla fall få lov att medge att jag handlade klokt, för typen liknar inte alls trähelgonen mera. Den ser mycket bättre ut.» Då skrattade det unga

herrskapet öppet ut mig och antydde att jag var offer för den grövsta vidskepelse. »Det är underbart», sade doktorn, »att ärftlighetslärans sanningar varit tillgängliga i åratal utan att nå fram till Gammalrödja.» Kan du tänka dig, Lucas, han påstod helt frankt att det var uteslutet att trähelgonen kunnat betyda det allra minsta på socknens utseende och att jag vänt ut och in på orsak och verkan. »För människornas anlag», förklarade han, »strömma fullkomligt oförändrade genom generation efter generation, oberörda av vad som händer i livet med mödrarna. Oförbätterliga», försäkrade han, »men också oangripliga.»

Du vet Lucas att jag alltid enfaldigt trott och lärt er att Gud har skapat mig och givit mig en odödlig själ, som är återlöst från arvsynd och verksynd av Hans enfödde son genom Hans död på korset. Och efter det jag levat på den tron i nära sjuttio år, skall jag av en så kallad doktor få veta att det som är odödligt är icke min själ utan den arvplasma tror jag det hette, som jag mottagit från mina föräldrar och de från sina och ni barn från far och mig. Men vad är då jag? bad jag att få veta. »Jo, det skall jag säga», sade han: »prostinnan är det tillfälliga resultatet

av en omgruppering av kromosomer från — vad hette edra föräldrar? — familjerna Sillén och Mossbäck.»

Jag har aldrig i hela mitt liv hört talas om kromosomer förr, och jag sade att om de funnits skulle nog min son Lucas ha meddelat mig det. Men han förklarade för mig med hjälp av sin fru som är biolog samtidigt som katolskt intresserad — hur går det ihop? — att en kromosom är någonting som finns i, som han helt öppet sade, könscellerna. Och i dessa bo våra anlag alldeles som en ärta bor i skidan, och inneslutna i denna kromosom segla anlagen vidare från föräldrar till barn. De fråga lika litet efter bilderna i kyrkan, sade de, eller vad som helst som möter en moder i världen som vattnet nere i täckdiket frågar efter blommorna på ängen ovanför.

Medan de talade och förklarade, satt jag och tittade på din syster Karins alltid röda ögonkanter. Hon gråter inte mer än andra, men hon har fått dem, därför att jag grät hela tiden jag väntade henne, ty till min skam och blygsel måste jag tillstå att jag inte ville haft barn igen så genast. Om jag nu bara vore ett täckdikesrör genom vilket arvplasman flöte, så behövde jag ju inte sörja över Karins röda ögon och trumpen-

het. Men jag finge inte heller fröjdas och yvas över dig som jag skapade av min ungdoms glädje, i glädje och för glädje, så att du fått glädjens obetvingliga kraft i dig att göra de sjuka bra.

Intet av detta sade jag, men jag frågade doktorn och hans fru var de fått sin visdom från, och de sade att det var från bananflugan. På henne och på luktärtan undersökte man helst ärftlighetens lagar.

Då blev jag lugn, när de blottat sig så, och jag frågade om jag då inte längre behövde tro på utvecklingsläran som min son Lucas bibringat mig redan på gymnasium, utan finge hålla mig uteslutande till min barndoms tro att Gud på sjätte dagen av en lerklump skapade människan precis sådan som hon är nu. Ty om de hade rätt att arvplasman icke vore påverkbar, så förstod jag inte hur vi kunde vara resultatet av en utveckling från amöban över de människoliknande aporna. Och lika litet kunde vi väl hoppas på en högre och fullkomligare människotyp efter oss.

Det där träffade må du tro, ty mågen fick ett riktigt raserianfall. Han lät mig, gamla människa och värdinna i huset, förstå att okunnighet kunde han förlåta, men det vore oförlåtligt att i säker ton slänga ut påståenden som det föll sig och

inte ta hänsyn till dem som tåligt i vetenskaplig anda undersökt millioner flugor.

Vid det här laget hade striden blivit biskopen för het så att han tog far med sig, och jag fick kämpa ensam med hjälp av Marcus som har, vet du, den mest rörande barnatro men ingen skicklighet i debatten. Jag gav mig inte i alla fall och frågade om det inte var oblygt att av erfarenheter, gjorda på flugan sluta sig till människans hemligheter. Och om han verkligen trodde, att han kunde se in i Guds verkstad med mikroskop, »men det», sade han, »var just vad man kunde.»

Min kära gosse, nu ville jag be dig om två ting.

Det första är att du förklarar för mig vetenskapens verkliga resultat, så att jag får böja mig för dem, ty Gud har nog ingenting emot verklig vetenskap, tvärtom. Jag är inte så förstockad som ni unga tror, men jag vill inte böja mig för vad prat som helst, bara det utges för att vara den experimentella forskningens resultat.

Kan då inte ett helt livs iakttagelser räknas för något? Var jag inte själv med när min syster mötte en apa med positiv, medan hon väntade Gunilla, och har inte Gunilla sedan ovillkorligen

skolat bli gymnast? Det är för resten bara ett enda exempel av alla de jag kunde tala om för dig.

För det andra, att när du talar vid Palm, du får honom till att hellre flytta i väg bilderna till museum än sätta upp dem i kyrkan igen. Han hotade med att komma igen snart när han skaffat sig uppdrag från riksantikvarien. Då om inte förr måste du vara här hos

din moder,
M. S.

Smörbakelserna bliva, som du vet, bättre om man värmer dem en smula innan de skola ätas.

16 juni.

Min käre son Lucas!

Jag ser av det tredje brev du nu i kort följd sänder mig, att du är orolig för att jag icke svarat dig vare sig på det första du skrev med anledning av min epistel om bilderna, eller det andra. Du tror mor är ond över vetenskapens resultat, men det är jag inte alls. Jag kände mig snarast lamslagen, när du upplyste mig om att jag hade orätt och biskopsmågen rätt. Jag trodde inte mina ögon, när jag såg svart på vitt, maskin-

skrivet och allt, att »visserligen återger mor ärftlighetsläran något förenklat och förkortat men likväl ligger där en genom noggranna experiment bekräftad sanning bakom».

Det är ju klart att när du framlägger en sak, ter den sig bra mycket rimligare och mindre brutal än i munnen på en sån där gåpåare som Palm. Men mer än så kan jag så sant icke erkänna. Du säger att jag tillhör en generation som inte ens anar universums utsträckning i tid och rum och som har en Gud, påstår du, som är avpassad för tänkesättet före Kopernikus. Du talar om hur härligt det är när människan flyttar sina gränspålar ännu ett stycke ut mot oändligheten, och du kan inte beklaga den oro som följer därmed. Men min Gud ville jag helst behålla. Han har varit mig nådig i hela mitt liv, kan du säga det om din? Jag *vill* behålla honom, men ända sen jag fick ditt brev, har jag ropat efter honom förgäves. Det är mig som om Han vore millioner ljusår borta i ditt förfärliga universum och inte har tid att faderligt böja sitt öra till mitt läger, där jag suckar om natten.

I ditt andra brev om samma sak förklarar du att du aldrig skulle gått in så öppenhjärtigt på mina frågor om ärftlighetsläran, om du inte

varit viss att jag skulle kunna förena dess sanningar med min religiösa åskådning. Du tycker att man kan få vetenskap och tro att stämma om man inser att vissheten om vårt gemensamma öde under biologiska lagar bara är ett annat uttryck för Guds allmakt. »Vi måtte väl kunna», säger du, »vara uppenbarelsen av Guds väsen och ett i honom, fast Gud har givit vissa ordningsregler för vår tillkomst och vi nu blivit så vuxna att Han kan låta oss läsa i dem.»

Tack, snälla Lucas, för att du försöker använda mors uttryckssätt, men du nämner ingenting om att du tar ifrån mig mitt hopp om odödlighet.

Bryr du dig så lite själv om odödlighet?

Eller undviker du problemet därför att du känner på dig att den kromosomernas odödlighet som du ger mig och som du sträcker ut över årmillioner inte kan ersätta mig den dyrbara tron att jag har en odödlig själ som överlever min korta jordetillvaro och som skall smaka fullkomlighet och min älskade Herres närhet. Vad hjälper det mig att veta att jag genom den arvsmassa som jag mottagit och gett vidare är evigt delaktig i strävan och lidanden på jorden. Ja, vad hjälper det, när jag blott trånar efter full-

komlighet snart, och ro? Ack, jag hade dess klara dryck så nära.

Om bilderna komma upp i kyrkan eller till museum är mig numera likgiltigt. Kanske det bara är bra, att helgon komma upp igen och att vi vända oss till dem. När Gud är så långt borta, blir det måhända en utväg att knäfalla framför jungfru Maria.

Jag har verkligen strävat mycket att tillägna mig det du sade om visheten i att människans innersta möjligheter skyddas för alltför hastiga påverkningar i moderlivet, såsom av fula altarbilder och det som är mycket värre. Jag tänkte att jag kanske kunde upptäcka Guds Faders-hjärta där, hans förbarmande med de små som skola skyddas för alla fasor tills vidare. Det låter också vackert när du säger att Gud ger sig tid med att förbruka tusenden av generationer för att åstadkomma en förvandling och fullkomning av människan. Jag förstår att det är genom att dra ut ärftlighetslärans och evolutionslärans linjer i det oändliga som du kan få dem att mötas. Men när du talar så generöst om millioner, *så måste jag tänka på varje människa,* som dock lever ett långt, långt liv. När hon förenar sig med en annan människa för att ta emot en ny

varelse, då kan hon inte nöja sig med att världen om en million år kanske ser en fullkomligare ätt. Jag ville en gång att min förstfödde son skulle lyftas högt över mig själv i ett språng. Så gick jag liksom under hela min väntetid med lyfta händer och ett upplyft hjärta. Ty jag visste redan då, vad jag sett mer av sen, att livets utvecklingslinje den går minsann inte rakt. Livet inte bara väcker och utvecklar utan det krossar och förkväver även. Därför hade jag en sådan bävan för den kommande nya varelsen, att jag ville lyfta upp den på en säkrare höjd, där den lättare kunde klara alla mötande hinder.

Ja, nu har jag antagligen sagt något som gör att du måste än en gång erinra mig om att en mor bör vara ödmjuk inför sin roll som moder. Du påtalade redan i första brevet mitt uttryck att jag skapade dig av min glädje. Du påstår att det får jag nog ta tillbaka, men väl har jag rätt till din tacksamhet för alla mina leenden och sånger under din barndom då ditt liv fick sin inriktning.

Du säger att du finner läran om anlagens oföränderlighet på intet sätt tröstlös, ty dels finnas möjligheter till oändliga variationer vid omkombineringen, vilket jag förmodar är ditt nya ord för födelsen av en själ. Och dels bliva anlagen

vid mötet med livet dock alltid påverkade, vadan människan kan bliva vad som helst. Men vet du, det är du med ditt strålande väsen som inte finner något tröstlöst — än.

Jag ber dig hålla ditt löfte att bota Karins röda ögonkanter, men jag tar tillbaks allt vad jag sade om doktor Palm och om att komma hem och strida med myndigheter. Jag ber dig bara om *en* sak. När du kommer så sprid inte ut här i församlingen om årmillionerna och kromosomerna och universums storhet. Inte blir det bättre för kyrkvärden i Silkeryd, han som ber så andäktigt om torrväder eller regn. Och inte blir kyrkvärdsmors blick på världen vidare om hon får veta att hundratusen jordar kunde packas in i en enda av de stjärnor hon ser på himmelen och som hon tror vara »deras själar som många undervisat till rättfärdighet».

Tala framför allt inte om dessa ting med Marcus. Han har kvar sin barnatro och hur skulle det gå, om han komme ut till de arma hedningarna och sade dem att sanningen är relativ?

Detta tycker jag är rimliga fordringar. Gör som jag ber dig och jag skall alltid förbliva

din hulda moder
Maria Springer.

1 juli.

Käre Lucas!

Det intresserar dig nog att veta att doktor Palm har varit här igen. Far har hållit stämma och bilderna skola upp igen. Man håller på att bota vad forna kulturfördärvare ställt till, varibland Esaias Tegnér anses som en av de större, men prostinnan Springer hör till de mindre. Jag har inte sagt emot och inte heller stört någon medelst tyst ogillande. Jag har till och med hindrat Marcus från att ställa till bråk ur protestantisk renlärighetssynpunkt, vilket han helst velat. Han har nämligen övertagit min indignation, som jag släppt.

Det var förfärligt roligt att du snart kommer hem, men du skall inte alls känna dig bunden av de ångerfulla löftena i ditt nyss mottagna brev att »tro att jorden står på fyra pelare, bara mor blir glad». Far har hjälpt mig att åter känna hur Gud är en orubblig grund som inga upptäckter kan fräta bort. Det sanna i dem kan ju ändå inte vara oförenligt med Gud. En röst har viskat till mig: »Jag är även den Gud du är van att se, Maria Springer.»

Medan jag lukat upp ogräs i trädgården har jag tyckt ogräset föra samtal om det grymma

och meningslösa i deras lott. Jag har också hört de där inbundna kromosomerna föra samtal inom mig. Den ena har frankt förnekat tillvaron av prostinnan Maria Springer och sagt att en så stor varelse är otänkbar. Den andre har medelst logisk bevisföring slutit sig till att hon måste för en kort tid finnas som hem och värld åt dem. Då har en tredje sagt: vi som äro odödliga kunna icke bo i en dödlig hamn. Det har den bevisat och övertygat alla utom de dummaste. De av dem som ännu tro på henne hava diskuterat om hon är god och allsmäktig och om hon frågar efter dem. Ingen av dem har sett henne eller kan få se henne, och ändå hava de sitt liv i henne som en del av henne.

Därunder, min käre gosse, blev det klart för mig att vi människor, som lättare synas bemästra det oändligt lilla än det oändligt stora, kunna vara delar i en Enhet som vi icke se och om vars avsikter vi endast kunna ha en ofullkomlig kännedom.

Jag förstår att jag har levat mitt liv i fåvitsko och med ringa ljus över tingen. Den här historien har gjort mig mindre tvärsäker, och jag förmodar att du tycker att då har helgonen på vinden verkligen gjort ett underverk. Ni unga har många

fördelar framför mig, men eftersom jag bara har en kort tid kvar, så kan det ju hända att jag får skåda Sanningen ansikte mot ansikte förrän ni. Jag vet att du inte tror på en Sanning som människan kan fatta på en gång, men det gör jag.

Kan du ha de vita råttorna i snickarboden? Jag lovar dig att betrakta dem som medel varmed Gud utför sin vilja, att du skall besegra mångas sjukdomar.

Mor.

KÄRINGAMÖTET.

Det är lyckligt för två äkta makar när deras värld är uppdelad i två riken. Det blir alltmera sällsynt, ty hemmet är snart inte något rike mer, och någon drottning behöver det inte.

Men Gammalrödja prästgård var på Springers tid ett dubbelrike, där var och en rådde över sitt. Det fanns bara en punkt där viljorna brötos. Mellan prosten och prostinnan rådde länge meningsskiljaktighet om söndagsfisket, och det var inte en sådan småsak som man kunde tro.

Prosten Springer vittjade aldrig sina nät om söndagarna, det höll han för sabbatsbrott. Så fort sönerna fingo någon talan, höllo de med fadern för att få sova i fred om söndagarna.

Men prostinnan var i sin tur orubblig i sin mening att det var långt större orätt att låta fisken hänga i maskorna till måndagsmorgonen. Tvisten tillspetsade sig nästan till en fråga om livsuppfattning. Vad betydde den yttre formen för det reala innehållet, vad bokstaven för anden?

Prostinnan brukade alltid påpeka att det fanns ett nära till hands liggande sätt att lösa tvisten så att bådas åsikter respekterades, nämligen att låta bli att lägga ut näten om lördagskvällarna.

Prosten bestred ej att det var en riktig lösning, ja, det var just det otrevliga med den. Ty det finns vissa konsekvenser man icke förmår ta här i världen, inte ens då det gäller frid med samvetet och hustrun på en gång, vilket annars är ett idealiskt tillstånd.

I många år fingo näten ligga i sjön orörda från lördag till måndag med sina fiskar på.

Striden brukade vakna varje vår då isen gick upp på Kyrksjön. Men första, eller var det möjligen andra året efter visitationen, sade prostinnan ingenting, när maken rodde ut den första lördagskvällen. Då trodde han att han segrat och var lite skamsen däröver.

Men han misstog sig.

På söndagsmorgonen steg prostinnan upp efter lång vaka redan halv sex, väckte pigan och tog henne med på sjön för att vittja. När sönerna kommo hem på ferien, voro de emellertid icke sena att påpeka för modern att detta var djurplågeri mot pigan. Hon berövades nu förmånen att få ligga och dra sig till halv sju om söndags-

morgnarna. Det insåg prostinnan och gjorde därför upp med Sara-till-Söderbergs att komma varje söndagsmorgon för att ro båten. Söderbergs behövde henne inte, de voro båda döda för femton år sedan. Sara var numera gift med en dagsverkare som troligen hade ett namn, men hon kallades ännu allmänt efter sitt forna döda herrskap och förvånade sig ej däröver, ty hon visste att hon var ett husgeråd.

Såsom sådant sade hon ja tack till prostinnans anbud och plockade var söndag fisken ur näten samt kladdade med deras små blodiga inälvor utan att någon kallade detta för djurplågeri. Det gjorde hon med samma hopbitna tålamod som hon tvättade barntvätt, dränkte kattor åt känsliga personer, brände upp råttbon, nackade höns, plockade och tog ur dem.

Ingen anade hur Saras egna inkrom vände sig vid dessa äckliga sysselsättningar. Man visste hur väl hon behövde litet redig mat och en slant och var glad att kunna förse henne därmed. När hon stundom gick bortom knuten och av rent äckel gav upp det hon blivit trakterad med, sade man: stackarn, nu ska hon ha småfolk igen, och så var det inte mer med det.

Den som händelsevis försökt att pejla Saras

sinne sådant det levde under en tyst och tacksam yta, skulle ha fått veta att hon ägde en levande och trotsigt resignerad själ.

Hon hade en syn på livet som på många punkter avvek från den fastställda. Hon ansåg icke livet för något absolut gott och icke barn för en Guds gåva. Att hon ändå ständigt födde barn berodde på att hon icke kände någon utväg att få slippa. Den gången då den gamla barnmorskan hjälpte henne med det åttonde barnet sade hon: »så tråkigt det blir att få lov att byta barnmorska.» Då sade verkligen denna, modig i anseende till sin förestående pensionering: »jag tycker Sara ska säga nej till karlen.» — »Då går han till andra.» — »Låt honom gå då.» På det svarade Sara ingenting. Men om en stund sade hon: »jag har ju bara sex år kvar till femtio.» Det var hennes tröst. Då visste hon att det skulle bli slut med detta avlande, bärande och födande som hon råkat in i efter Guds underliga, alltför underliga råd.

Den sista ungen kom till världen då hon var fyrtionio, så hon hade räknat rätt.

Men om den hoppades hon ömt och innerligt att han snart skulle tryta.

Just det var vad hon tänkte en förtrollande

morgon då hon åter begav sig ut att fiska med prostinnan, ty pojken var sjuk.

Även denna var vid ett strålande humör.

Efter en dramatisk uppgörelse med sommaren hade hösten slagit sig till ro med en segrares mildhet. Prostinnan njöt av denna mildhet och kände sig själv i släkt med dagen: solig och sval, lätt gulnad, fullkomligt stilla och klar.

Även i hennes liv var kommen en ny årstid. Stilla hade hennes värld slutit sig igen efter de tankestrider som rispat hål på dess trygga ring. I dag skulle Marcus predika för första gången, det var ett tecken till att de unga snart voro färdiga att ta vid. Man såg fram mot slutet av sin gärning, sådan den var.

Lovad vare Fullbordaren, Gud allena.

När prostinnan böjde sig över båtkanten för att vinda upp det första nätet, fann hon vattnet så klart att man kunde genomskåda det ända till bottnen. Hon såg där nere ett långt försvinnande silverglitter av fångna sikar och mörtar och anade abborrarna. Stackarna, de hade rusat i snaran och inte förmått krångla sig därur. Resignerade och orörliga hängde de med ömma gälar i maskorna som om de varit en rad Sarortill-Söderbergs.

En svag möjlighet fanns för dem att klara sig just vid det ögonblick då de kommo upp ovanför vattenytan. En äkta fiskare söker vara kvickare än fiskarna själva när han drar nätet in över båtkanten. Prostinnan däremot sölade, och många snabba silverblixtar försvunno i djupet då hon vittjade. Det kunde prosten inte kontrollera, ty han var inte med.

Den blanka mörka vattenytan under skogens morgonskugga bröts av det muntra silverplask de ångestfulla djuren åstadkommo. De voro många i dag; fast åtskilliga försvunnit i djupet, lågo massor i konvulsioner på båtbottnen.

— Bedöva dem, Sara, sade prostinnan, och då visste Sara att hon skulle slå dem i huvudet med en sten. Hon avskydde att göra det, men kunde icke komma ur sitt ödes nät, förrän döden slog henne i huvudet med en sten. Och ingen skulle fråga efter hur länge hon obedövad skulle kippa efter luft innan dess.

När alla näten voro vittjade, rodde de två kvinnorna hem. Sara satt på toften med hårt hopknipen mun om det lilla hon fått behålla av gudslånet hon blivit trakterad med innan de begåvo sig av.

Nu kom klangen från den första kyrkringningen flytande ut över den stilla sjön.

— Släpp årorna ett tag, Sara, sade prostinnan.

Hon vände sig bort mot kyrkan och viskade:

»Rör mig ganska stilla,
sakta
skall jag klinga då du dör.»

Det var lillklockans löfte som stod inristat i dess malm.

Prostinnan hade tårar i de glada ögonen, då hon vände sig mot Sara igen.

— Det går nog så bra för pastorn, dristade sig Sara att säga.

Prostinnan svarade att han var ju inte en vanlig studentpojke nu, ty han hade tagit sin första examen. Så nog visste han vad som skulle till för en predikan. Men hon trodde han var orolig ändå, han hade gått omkring uppe i sitt rum halva natten, och det var inte bra.

— Tänk ändå att det har blivit en lärare av den lille gossen, sade Sara. Men det kunde en skönja redan då han var liten, han var alltid så förståndig. En minns väl hur grant han läste på husförhören, och hur han svarade på för-

ståndsfrågorna. I dag ska en då till körkes, rätt hur det går sen med Sigurd.

— Vad är det med Sigurd?

— Han har tandslag tror jag, han blir alldeles blå rätt vad det är. Säg prostinnan, gör det något om jag inte hinner å rensa all mörten före tjänsten?

Inte utan möda praktiserade de två kvinnorna upp på land sin tunga korg med de våta och fulla näten. De hade börjat gå uppför den lilla sjöstigen fram mot landsvägen, då Sara utan vidare satte ner korgen.

— Det är bäst vi vänder, prostinnan, sade hon ivrigt.

— Vad nu då, vad går åt Sara?

— Prostinnan ser väl att pastor Marcus kommer där uppe på gården. Han går alltid ner åt sjön om morgnarna.

— Han äter väl inte upp oss, Sara lilla. Ta i igen, är hon snäll. Vi få gärna fiska om söndagen, bara han slipper.

— Men Herre min tid, sade Sara upprörd, tycker prostinnan varklien att han ska få käringamöte första han kommer ur huset på en sån viktig dag? Det kan en väl veta hur det skulle

gå för honom första han kom för altaret, som är så ovant för honom.

Den unge predikanten hade tydligen inte sett dem än. Han kom mycket riktigt ner åt sjön, men han gick med sänkt huvud och långsamma steg, memorerande.

»— ... och då sker dig heder för dem som där med dig till bords sitta. Ty var och en som upphöjer sig han skall vara förnedrad, och den sig förnedrar, han skall vara upphöjd.»

Prostinnan var ett ögonblick mållös av häpnad över Sara som för första gången under deras bekantskap tagit ett initiativ, för första gången satt ner en börda utan lov.

— Det var farligt omtänksamt av Sara, sade hon, men sånt tror ingen längre på.

I detsamma hon sagt det, visste hon att det var överord. Vad var det hon hört senast i går om en olycka som kommit av käringamöte? Jo, det var baron Ramsay Mustcamp som vrickat foten, då han gav sig ut på jakt, fast han mött tre käringar.

— Det finns då inte den karl som inte är rädd att möta käringar, när han ska ha något viktigt före, sade Sara. Så nog tycker jag det

vore redigt orätt mot pastorn om vi ge och mötte honom.

— Spring då Sara, sade prostinnan och skrattade för att antyda att hon endast för rolighets skull höll med Sara.

— Vad hjälper det, sade Sara, om jag springer, ifall prostinnan själv går och möter honom?

Det klack till i bröstet på prostinnan. Det hade inte fallit henne in att hon var i samma fördömelse som Sara. Hon var femton år äldre än sitt hjälpe men betraktade ändå det som käring, inte sig själv.

— Sara begriper väl att jag inte *kan* gå och möta honom ensam med den tunge korgen, sade hon häftigt, men inte så häftigt som hon skulle sagt det förr.

Sara var redan på väg ner mot sjön igen.

— Men vad ska vi göra om han kommer ner efter oss till sjön? ropade prostinnan.

— Det gör han allri, svarade Sara utan att vända sig om.

Prostinnan önskade innerligt att Marcus ville vika av landsvägen och komma ner för att hälsa på sin mor. Därmed skulle han grundligt komma Sara på skam och visa att inga käringar kunde skada honom, inte ens hans moder.

Själv visste hon under en halv minut inte vad hon skulle göra. Hon slets mellan lusten att gå och möta Marcus helt frankt och att följa efter Sara i ödmjukhet och självförglömmelse. Bara hennes tvekan var ovärdig henne själv och hennes upplysta son, men ändå... Nu fick hon lära sig att det inte varit så lätt för far att låta bli att sätta ut näten om lördagskvällarna.

Sara hade nu hunnit ner på bryggan igen och lade sig ner vid kanten.

— Prostinnan, skynda se, ropade hon, här ligger de dära lakanet som vi sakna sista byken.

Det var ett pinsamt ämne, ty i grund och botten hade Sara tagit det lakanet, när hon inte visste sig annan råd för sin minste. Men vad skulle hon göra?

Prostinnan hade inte väl hört ordet lakan, förrän hon störtade ner mot bryggan och lade sig ner bredvid Sara. Det var inte så mycket för lakanet, men nu kunde hon försvara för sig själv att gå ur vägen för att ej bringa otur åt sin son.

Ja, där lågo nu döttrarna av Bländas döttrar! Dessa som redo till bröllop, omgjordade med fälttecknet och beledsagade likt drottningar av musik, dessa som ärvde lika med broder och make på den tid då alla andra svenska kvinnor fingo nöja

sig med hälften, dessa som haft sina egna stämmor, rådslag och lekar och sina egna gårdar och slott.

Marcus hade nu hunnit ett stycke på vägen ner mot sjön. Han lyfte sina ögon och såg genom alebuskarna två kvinnor, varav den ena hans moder. De lågo på knä vid bryggan och tittade ner i vattnet.

»Det har hänt något med näten», tänkte han och därvid raskade han omedvetet på stegen. Marcus var en upplyst ung man, intet av hedendomens mörker eller hedendomens respekt för trollkunniga gamla prästinnor och kloka kvinnor lådde vid honom mera. Men i alla fall. Käringamöte är käringamöte. Och eftersom de inte hade sett honom, så kunde de inte ta illa upp, om han inte avbröt sina tankar för att gå ner och hjälpa dem vid näten.

»— ... tänk, mina åhörare, vilken skam för den bröllopsgäst som måste underkasta sig att bli nerflyttad från hedersplatsen, därför att det kommit en förnämligare gäst ...»

För resten, interfolierade hans världsliga jag, då jag tänker på det, är det egentligen onödigt att understryka denna uppmaning till ödmjukhet

vid kalas som mina väluppfostrade åhörare för länge sedan tagit ad notam...

— Men Sara då, sade under tiden prostinnan retligt, har hon blivit rent vill? Känner hon inte igen den vite stenen som har legat här vid bryggan i alla tider? Hur kan hon inbilla sig eller mig att det är mitt lakan?

— Nu har pastorn gått förbi, svarade Sara.

DE NIO SALIGHETERNA.

Det var allmän glädje denna soliga sommarmorgon bland dem som förberedde sig till skolexamen. Lärarinnan i Åskefälla skola pratade muntert med sin svarta vakthund Ka, under det hon gjorde i ordning ett kaffebord inne i sin lägenhet. Det var nämligen hennes sed att bjuda skolrådets ordförande och de tillstädeskommande föräldrarna när examen var slut.

Hon var färdig med sina husliga bestyr i så god tid att hon hann kasta en blick i det schema hon gjort upp för förhöret. Mer än en enda blick behövde hon inte, ty hon var väl förberedd och barnen också.

När hon till slut satt på den nya bomullsklänningen som var obligatorisk till varje examen, gick hon ut i skolsalen. Hon hade hört ungarna en lång stund kvittra och trippa omkring där ute. Skolrummet var redan färdigt. Katedern liknade en brud klädd i björklöv och gullvivor. Svarta tavlan var brudgummen vars svarta kostym

fått en liten högtidsprägel genom en vitsipps-girland över axlarna. I varje bläckhornshål på bänkarna satt en kvist blommande hägg. Även barnen hade nya kläder, till och med de av Sara-till-Söderbergs ungar som fått leva.

Men man kanske kan våga säga att prostinnan Springer var gladast av alla när hon nu åkte vid sin sons sida i den lilla promenadvagnen på väg till Åskefälla. Även hon var klädd i gullvivor, fast de voro av sammet och hade sin oförvissneliga plats bland spetsarna i hennes svarta hatt. Under hatten strålade hennes runda rynkfria ansikte glatt och milt, lite åldrat tillika.

— Jag tänker det här är sista gången jag far åstad på skolexamen, sade hon belåten.

Marcus Springer, en prästvigd ung präst som enligt mångas tycke såg alltför bra ut för att få resa till hedningarna, satt och tänkte på det tacksägelsetal han skulle hålla till lärarinnan för nit och skicklighet i tjänsten. Men ett halvt öra hade han alltid för sin gamla moder, vad som än upptog honom. Och han svarade:

— Häromdan sa mor att det var sista gången mor satte ärter, i morse var det hatten som var mors sista hatt, och nu är det likadant med resan

till skolexamen. Det är inte roligt för oss barn att alltid höra den visan.

— Är det inte roligt? sade prostinnan förvånad. Kära Marcus, allting är nog högtidligt och festligt när det sker förste gång, men det är ingenting emot när det sker den siste. Så högtidlig och festlig som jag blir när ni kör mig till kyrkan siste gång har jag aldrig varit i livet. Ja, Marcus lilla, du gör vår afton så ljuvlig, och jag kan inte vara nog tacksam att du skjuter upp lite att fara till hedningarna därför att far och mor behöver dig, men det är ju väl för oss alla att det bara är för liten tid...

— Fattas bara att jag skulle rest ifrån er nu, sade Marcus nästan ovänligt. Mor behöver inte ständigt tacka mig eller påminna mig att det är en liten tid, så jag inte ska hinna tröttna upp. Jag har kommit ur den åldern, då barn tar alla gåvor från föräldrarna för givna utan tacksamhet. Jag förstår nu vad ni har gjort för oss, och jag gläder mig åt att kunna återgälda något litet.

— Men jag ska säga dig Marcus, sade prostinnan, att en mor kan aldrig ta barnens tacksamhet mot henne för given. Hon vänjer sig aldrig vid att de tycker hon har gjort något för dem, hon är alltid lika häpen och glad.

Hon klappade Marcus hand där den låg på fotsacken, men han drog undan den, ty nu voro de framme på skolplanen, pojkarna sopade sina mössor i marken och flickorna nego till jorden.

Lärarinnan kom ut och tog emot dem, stillsam som vanligt och med sin avlägsna blick i de blå ögonen under de tunga ögonlocken. Hon var sig alltid lik utom att bomullsklänningarna varierade, denna gång var den nya svart och gulgnistrig, svart varp och gul öv. Hon neg för prostinnan, men också för pastorn liksom barnen gjorde.

När prostinnan såg den där nigningen, mindes hon henne som en liten lejeflicka som lukade ärtorna i prostgårdens grönsaksland mot löfte om ett bomullstyg till examen. Prostinnan överfor samtidigt lärarinnans öden i livet och sin egen del i dem. »Slutet», tänkte hon, »får jag aldrig veta... Eller också får jag det.»

Många kära levande gestalter, vilkas första bekantskap hon gjort när de buros till dopet i hennes förmak skulle hon snart lämna.

Längs skolsalens väggar sutto redan några föräldrar som kommit för att höra på sina barn. Där funnos även morföräldrar och bland dem nämndeman i Läppamåla Korpagård med sin hustru, som ville höra på dottersonen. Den pojken

var rent otroligt uppvaktad, ty även hans farmor var där: mor Fia från Sunnanåkra Västregård. Slutligen kommo även föräldrarna, Verner Karlson i Västregården, som nyligen valts till kommunalordförande och hans hustru Signe. Viktoria i Östregården var ensam att höra på sin son Bertil, den arma människan ville skiljas, och det var ett svalg befäst mellan henne och svägerskan i Västregården. Men Viktoria var mycket vacker och det var inte mor Fia, ej heller Signe. Sara-till-Söderbergs slutligen satt där med tre av sina barn i bänkarna. Den ene av dem skulle gudskelov få utexamen och börja tjänst i övermorgon.

Prostinnan konverserade:

— Tänk att nämndeman redan har barnbarn i den lärda åldern, och jag minns när han vigdes... Ja tiden går. God dag, Signe, ja, jag säger Signe fast Signe är gift med själva ordföraren. God dag, ordföraren, nu ska jag se om jag kan peka ut er pojke. Nå, det var inte svårt, där är han. Farligt vad han bräs på Korpagårdssläkten.

Även Sara-till-Söderbergs fick en vänlig hälsning och hennes barn en granskning där de sutto i blusar, gjorda av prostinnans förra bomulls-

klänning. Men Viktoria hugnades icke med ett ord.

Marcus klev upp på samma hedersplats på katedern som hans far brukat inta vid examina.

— Han om någon bräs väl på släkten, viskade nämndemansmor.

Ja, alldeles rätt, han var far upp i dagen, inte bara i drag och röst utan i själva sättet att föra sig som en präst. »Nu skulle Lucas se honom», tänkte prostinnan, »han som motsätter sig förvärvade egenskapers ärftlighet.»

Medan psalmversen sjöngs, satte sig prostinnan till rätta för att i lugn och ro studera barnen. Katekesförhöret behövde hon inte ägna så stor uppmärksamhet, ty hon kunde ju tio Guds bud och »vad är det?» lika bra som eleverna.

I prosten Springers skolor hade kristendomen alltid haft ett olagligt stort antal timmar på schemat, och av dem hade katekesen tagit huvudparten. Hotet om statsbidragets innehållande hade svävat som ett damoklessvärd över Gammalrödja fattiga kommun, innan skolöverstyrelsen tog sitt parti och lät de omöjliga smålänningarna tills vidare vara, därvid handlande på samma sätt som så många centrala myndigheter under gångna århundraden.

När hon om en liten stund flyttade sina blickar från barnen till Marcus, märkte hon att han rynkade pannan. Vad nu då, blandade barnen ihop åttonde och nionde budet? Hon började lyssna.

»... I haven hört att det är sagt, öga för öga och tand för tand», läste Viktorias pojke i Östregården, »men jag säger Eder, att I icke skolen stå emot en oförrätt...»

Prostinnan märkte nu att det alls icke var fråga om Guds bud eller något av det som var sagt till de gamle. Viktigare var det som Kristus hade sagt, och förhöret hade börjat med Bergspredikan. Det var detta som hade retat Marcus.

Ordförarns pojke läste upp de Nio saligheterna som ett rinnande vatten och hans bänkkamrat, den lille, ofta förfördelade Saras pojke till Söderbergs fortsatte: »Och om någon vill gå till rätta med dig för att beröva dig din livklädnad så låt honom få mantelen med...» Barnen kunde emellan sig hela bergspredikan utantill utan att ens lärarinnan riktigt visste hur det gått till, ty ingen utanläsning var dem anbefalld.

Prostinnan betraktade forskande lärarinnan. Men det fanns intet hos Maria som tydde på att hon visste att hon med detta förhör brutit traditionen

i Gammalrödja. Snarast såg hon nöjd ut över att förhöret gick så bra.

»Nå», tänkte prostinnan, »hon tar det väl i omvänd ordning, så att katekesen kommer på slutet.» Men ingalunda. Sedan instiftelseorden till nattvarden blivit lästa, lämnade lärarinnan dem utan ett enda: »vad är det?» Om man inte visste förut att Luther skrivit en katekes och att Gammalrödja skolor haft en nitisk katekesvän till ordförande under en mansålder, så inte fick man veta det nu.

Och utan att rast eller klockringning markerade utträdet ur den Nytestamentliga tiden, fortsatte förhöret oförmärkt in på kyrkohistorien. Det blev på något sätt därigenom som om kristendomen vore historia och historien kristendom. Nu äntligen, som en resolution på ett kyrkomöte, kom trosbekännelsen.

Marcus gjorde en rörelse som om han velat säga något och hejda förhöret, men åtrade sig. Vad skulle han säga? Att det historiska sammanhanget icke anginge barnen i Sunnanåkra och Läppamåla förrän de började studera teologi? Men han var ung och osäker om hur hans ord skulle komma att utfalla, så han teg.

Medan han teg hade förhöret övergått till

Sveriges kristnande, och barnen visade sig veta en hel del om apostlarna Ansgarius och Sigfrid. Slutligen i samband med katolska lärans förfall fingo de göra reda för Luthers verksamhet. Men då var lektionen slut.

Alla tego, ty alla kände att något låg i luften. Den saken var klar för alla utom för lärarinnan som var fullkomligt koncentrerad på sitt och i sin oskuld icke ens gjorde något försök att tyda det sfinxlika uttrycket i pastorns anlete. Hon frågade bara om hon finge fortsätta med ett kort förhör i historia, innan man höll rast, och det fick hon.

Medan nämndemannen snurrade sin käpp och tittade i golvet och Marcus satt styv och rak som en pinne, flyttade sig prostinnan oroligt på sin stol. Hon tänkte på vad det skulle bli för sorg när Marcus kom hem och talade om för far hur det gick till i hans skolor. Hon visste att just nu satt han där hemma i sin gungstol med postillan eller bibeln i knät, katekesen läste han mera då han låg i sängen, ty den var då så lätt att hålla. Hon visste hur glad han var att han fått lämna över ämbetet åt Marcus som förunderligt nog med sina unga år var lika stadgad i tron som han själv. Hon hade någon gång

då hon suttit och lyssnat till sina herrars samtal hyst en svag undran om inte Marcus gjorde det lite för lätt för sig och far med detta oerhörda förakt för alla nyare åskådningar. Stundom flög det för henne vad hon tänkt den gången då hon disputerat om ärftlighet men Lucas: »tron måste öppna sig och innesluta alla människoandens upptäckter.» Men det var så länge sen och hon visste inte riktigt säkert mer om det kunde lyckas eller om tron skulle sprängas därvid. Så överlät hon alla hemligheter till tydning under evigheten och nöjde sig med glädjen över att fars sista dagar blevo ljusa och bekymmerfria, när Marcus vaktade hans port mot alla faror. På det sättet skulle han få dö i den visshet som mest av alla underlättar skilsmässan från livet för en man: att hans ätt fortsatte hans verk i världen.

Men under lektionens gång spändes pastorns tålamod, till dess det var så nära bristningsgränsen det kunde komma utan att gå över. Det tog honom nästan lika hårt att lärarinnan förhörde på Gustaf II Adolf utan att fråga efter årtalet för slaget vid Breitenfelt som att hon förhörde kristendom utan att fråga på tio Guds bud. Efteråt sade han rätt överdrivet och rätt belysande: hon lär barnen bara evangelium och

så årtalen för Göta Hovrätts stiftande och kommunallagarna.

När han märkte att examen nalkades sitt slut, arbetade hans hjärna febrilt för att finna några på en gång taktfulla, övertygande och allvarliga ord, varmed han kunde ersätta det fina lyckönsknings- och tacktalet som han nu inte kunde hålla. Men han dugde ej till att improvisera, och därför blev det heller intet avslutningstal.

I stället inträdde en minuts spännande och pinsam tystnad, varunder alla hjärtan började klappa. Till och med barnen som svarat så rätt, märkte att något var på tok. Sedan läste Marcus välsignelsen med ostadig röst och tog upp avslutningspsalmen.

Prostinnan kunde inte låta bli att skämmas lite över sin son, därför att han ej alls kunnat behärska en oväntad situation. Hon reste sig och gick fram till Maria.

— Tack så mycket, sade hon. Det gick som ett rinnande vatten, fast jag får då säga att jag saknade vår gamla katekes.

Maria rodnade, hon hade äntligen först nyss förstått att något var på tok, och nu fick hon besked om vad det var.

— Ja se, det var för nymodigt för oss i Gammalrödja, förklarade prostinnan.

— Bergspredikan, mumlade Maria förlägen, den är väl inte så ny.

— Jag skulle gärna vilja tala vid lärarinnan lite om undervisningen, sade nu Marcus, sedan isen var bruten.

Maria föreslog att det kunde ske i hennes lägenhet.

— För jag får väl bju på kaffe i alla fall? Och hon såg sig omkring med sitt blyga leende på alla de församlade fullvuxna.

Viktoria hade varit fullt beredd på att säga nej till kaffet om alla de andra på det viset uttryckt sin bestörtning över det uteblivna katekesförhöret. Men då prostinnan genast gick in i lärarinnans rum följde hon lättad efter fast sist i raden, till och med efter Sara-till-Söderbergs, som hade kvar sin man.

Medan lärarinnan var ute i sitt kök, ledde prostinnan in konversationen på det svart- och gulgnistriga bomullstyget. Men så fort Maria kommit in med sin pumpa, sade pastorn:

— Vilken lärobok har fröken gått efter vid kristendomsundervisningen?

— Ingen alls, svarade hon. Men jag har varit i tillfälle att höra några provlektioner...

— Jaså, då förstår jag. Det är seminarieinflytande som gör att fröken lägger katekesen åt sidan.

— Det är nog lag och förordning, sade ordföranden. Han sade det förfärligt mjukt och stillsamt, men här talade ändå för första gången ledaren av den borgerliga kommunen som snart skulle överta skolornas vård i församlingen.

Alla visste inte detta, och Marcus hade glömt det i hastigheten. Han gled över ordförarens inpass som om han inte hört det.

— Jag trodde minsann att någon ny Luther bland frökens kolleger hade skrivit en lärobok som jag inte visste om, sade Marcus. Det finns ju så många som försöker sig i genren. Och så får jag höra att det är fröken själv.

Maria drog ihop sig under pastorns ironi.

— Jag vore mycket tacksam om pastorn ville rätta mina misstag, sade hon. Jag är rädd att jag har låtit några oriktiga svar passera.

Marcus låtsades heller icke höra detta, ty hon hade icke begått några misstag i detaljer.

— Jag klandrar inte alls fröken, sade han, vilket han dock uppenbarligen gjort. Nej, jag

klandrar dem som tog bort katekesen och lämnade folk fältet fritt för allehanda individuella funderingar. Detta förhör är ett riktigt skolexempel, som man säger, på hur nödvändigt det är att ha en stomme i kristendomsundervisningen.

Han märkte nu att under hans ord hade alla de närvarande, utom möjligen Viktoria, glömt sitt kaffe och sina kakor, så spänt lyssnade de. Sara-till-Söderbergs tillbedjan var så brinnande att den nästan besvärade honom.

— Kanske fröken hellre vill diskutera den här saken mellan fyra ögon, sade han i en hastigt påkommen grannlagenhet.

— Nej, svarade hon.

— Den här saken angår inte bara skolrådets ordförandes representant och lärarinnan. Utan den angår oss föräldrar också, sade ordföranden.

— Ja, si vi ville nog gärna höra pastorns mening, sade nämndemannen.

Stämningen var just nu vänd mot Maria och ingen av kvinnorna drack mer än en kopp.

— Nej tack, nej tack, sade de, som om det varit gift!

— Min mening, sade pastorn, eftersom verkligen *föräldrarna* frågar efter den, den är att vi kommer att få lika många schatteringar av

kristendomen som vi har skolmästare i Sverige, om den enskilde läraren får välja ut på eget bevåg vad som passar honom eller henne i bibeln och komponera en lära efter egen smak. Blir det inte ändå lite för många? Vore det inte synd om vårt svenska folk?

— Ja, jag ansåg, började Maria, men avbröt sig, ty just anse var det hon inte fick. Sen fann hon ändå intet annat ord och fortsatte: att bergspredikan är det centrala i kristendomen.

— Men Maria lilla, sade prostinnan. Hon skulle ha kommit hem till prosten och talat med honom om sina andliga bekymmer.

— Ett ögonblick mor, sade Marcus. Jag tror mor har en alldeles felaktig uppfattning om den prästerliga auktoriteten bland skolfolket. Men jag vill be fröken använda sitt eget förstånd.

Han gjorde ett litet uppehåll liksom för att lärarinnan skulle få tillfälle att koppla på detta.

— Antag, sade han, att en med vår luterska tro obekant person kommit in och åhört den nu avslutade lektionen. Han skulle fått den föreställningen att de svenska statsskolorna undervisa i en obestämd ödmjukhets- och kärleksreligion, som predikades av en betydande lärare för omkring två tusen år sen. Han skulle ha förstått

att det var en både ädel och övertygad man, ty när han förföljdes tillämpade han konsekvent sina läror och lät hellre ta sig till fånga än han lät sina lärjungar försvara sig. Han gav på det sättet ett oförglömligt exempel på kärlek till sina fiender, och det bör vi söka följa.

Gott och väl, säger kanske fröken Håkanson här, vad är det för fel på den läran?

Då svarar jag: det är inte kristendom. Den främmande åhöraren skulle inte fått höra ett dugg om att Gud sände oss sin egen son, av jungfru född. Inte heller om att Guds son, vår frälsare, led döden för att försona oss med Gud eller om hur han uppstod och då beseglade segern över synd och död och bröt dess udd för oss alla.

Jag måste säga, jag tycker det är synd om barnen som inte får del av denna triumferande lära som är den enda som kan hjälpa dem att leva.

— Vi har ju den utvägen att prästerna kan undervisa i den rätta läran vid konfirmationen, sade nämndemannen medlande.

Men nu glödde Marcus av en entusiasm sådan han sällan känt den förr. Det är härligt när hänförelsen sköljer igenom hela ens varelse, när man känner hur ingivelsen lägger orden i munnen på

en utan att man behöver möda sig. Marcus var mycket lycklig, och hans mor tänkte:

— Han kommer att kunna göra mycket för hedningarna.

— Vi ska inte ta till sådana utvägar! sade han. Det är i barndomsåren som intrycken är starkast, och just därför att lärarinnan här är en så utmärkt pedagog, betyder det mycket vad hon lär ut åt barnen. Jag unnar dem en kristendom som har kvar sina höjder och sina djup och korsets hemlighet och frälsningens under. Och jag trodde verkligen inte att de moderna inflytandena skulle imponera på fröken!

Dessa inflytanden som vill ta bort allting utom bergspredikan och få det till att Kristus inte själv var medveten om att vara Guds son, utsänd att dö för syndare. Jag ska säga fröken, att det där kan imponera på den som inte är så bevandrad, särskilt om det är bestickande framställt. Men den som har studerat teologi en liten smula mer än fröken, den vet hur fort den ena nya teorien efter den andra spelar ut sin roll. Där kommer strax nya som upphäver och förtär de gamla. Den som håller sig till vår luterska oförfalskade lära, han kan ta allt det där med ro.

De flesta av dem som sutto kring lärarinnans

runda bord tyckte, att pastorn sagt det sista som kunde sägas i saken. Prostinnan för sin del var både nöjd och icke nöjd.

»Marcus är för säker av sig», tänkte hon igen som ofta förr. »Man ska inte avfärda så lätt när en sådan som Maria glider över till de nye.»

Maria som många andra reformatorer större än hon, hade handlat självfallet och enkelt utan någon aning om risken av sitt företag förrän kritiken satte in. Men då kom det ögonblick då hon medvetet beslöt sig.

— För min del, sade hon och talade utan sin förra tvekan och darrning, för min del vet jag intet större under och hemlighet än att det funnits en människa i denna onda värld som stått upp och sagt: älsken edra fiender, gören väl mot dem som hata eder.

Det var ett nytt tonfall, och gästerna kring bordet spärrade upp ögonen, ty de hade nu väntat en avbön. Men prostinnan fick tårarna i ögonen och torkade dem öppet med en näsduk. Detta var något som sedan anfördes som bevis på hennes sorg och bekymmer över examen. Men hon grät, därför att hon förstod varför de orden voro ett under för Maria. Hon kände hennes ungdoms nöd och övergivenhet, hon hade sett henne för-

krossad av ett förräderi. Hon visste att om man upptäckt sin fiende och baneman i den man älskat och trott på, kan man icke tänka sig ett större under än att kunna älska och göra väl ändå.

Men Marcus som inte kände lärarinnans historia och bara mindes henne som välbeställd lärarinna på Åskefälla, han sade:

— Detta var ett mycket typiskt svar och jag hade väntat mig det. »Jag tycker bäst om bergspredikan.» »Jag vet inget större under.» Om en katolik vore närvarande, och det är jag glad inte är fallet, så skulle han få belägg på sin sats att utanför hans kyrka är allting högfärdig individualism med åtföljande splittring och förfall. Men som sagt, felet är inte frökens utan den nya undervisningsplanens. Och vem som drev igenom den minns vi nog.

— Vi kan väl få en ny undervisningsplan med tiden, ella vad sär du? frågade nämndemannen vänd till sin måg.

— Ja, efter vad pastorn sagt, svarade ordföraren med samma milda lite släpiga röst, så är det ju inte passligt för den som inte är studerad att ha någon mening.

Så teg han men teg på ett sådant sätt, att han tvingade pastorn att be honom tala ut.

— Ja, är det meningen att jag får säga vad jag tycker, så innan det här samtalet kom, satt jag och var så glad under förhöret. Det var rätt efter mitt sinne, för det som lärinnan lärde barnen, det var alldeles vad en själv tycke en kan tro och glä se åt. Och jag tror nästan att det är fler än jag av föräldrarna här i socknen som menar detsamma.

Hans ord gjorde ett oerhört intryck på alla.

»Jaså, ordförarn är sån, han håller med de nye.»

Nämndemannen kliade sig i huvudet, osäker om hur han skulle ställa sig, hans dotter växlade uppfattning medan hon borstade smulorna ur knät, och ordförarns mor tittade med snabba vessleögon från den ene till den andre, men tyckte ingenting själv. Lärarinnan lyfte på huvudet och lystrade.

Men framför prostinnan öppnade sig marken och ett tidevarv sjönk i graven. Ty den som talat så var inte lärarinnan, demoraliserad av provlektioner, utan ett av fars egna katekespreparerade läsbarn. Han hade visserligen varit vid folkhögskola, men ingen hade kunnat vänta det ändå.

Åter flögo hennes tankar till mannen därhemma. Något hade hänt som han icke anade, allt medan han höll sina gammaldags vältaliga predikningar, avslutade skolor och talade på husförhör. Det var omöjligt att slå bort den misstanken att den yngre generationen, trots all avskildhet och all omvårdnad, i tysthet satt den gamla auktoriteten åt sidan. Den fick sin skyldiga gärd av vördnad, aktning och tacksamhet, men den fick heller icke mer.

Om det var så, då stundade nya tider för Gammalrödja, nej, då hade de redan stilla smugit sig in.

Hon var inte ond på ordföranden, hon tyckte nu som alltid mycket om denna stilla, kloka, hjälpsamma man, med så mild röst och så starka händer. Men hon runkade på huvudet med både ömkan och kärlek åt att han gladde sig över bergspredikan. Stackarn, han finge väl fresta på, när han en gång ställdes inför ett av de hårda proven. Då skulle han antingen få lov att lägga bort bergspredikan som ett alltför högt och fagert tal vilket det praktiska livets man icke kunde ta hänsyn till vid bråkiga stämmor eller hetsiga arvskiften. Eller också måste han knäfalla vid korset med en brinnande bön till den som dött för

våra synder att göra ett underverk med hans hjärta.

— Bergspredikan är egentligen en förfärlig predikan, viskade hon till honom, men han förstod henne ej då.

Innan pastorn hunnit samla sig att ge ordföranden svar tillbaka, kom en av nämndemannens pojkar med telefonbud. Det var till prostinnan och pastorn att skynda sig hem. Prosten hade fått slaget, trodde jungfrun som ringt.

Innan prostinnan visste ordet av, satt hon åter i sin vagn, och drängen drev på hästarna så bra han orkade.

Ja, nu hade det kommit som hon berett sig på så länge. Hon hade bävat många gånger i sina ensamma stunder, men när det nu kom, fanns dock i det mycket svåra något att tacka för.

Det var en stor Guds nåd, att far inte behövde få veta något om skolexamen i Åskefälla.

Det var också en stor Guds nåd att detta tagit honom först, och lämnat henne kvar att vårda honom. Hon var viss om att hennes tur skulle dröja, till dess far icke behövde mera vård.

Vid hemkomsten möttes de av trotjänarinnan, Mina.

— Jag satt och läste Matteus V för prosten, då han sjönk ihop i gungstolen, sade hon.

— — —

Men i den stora stillhet som alltid blev då barnen fått ferier, satte sig Maria till rätta och slog nu upp bibeln, men inte som lärarinna mer utan som lärjunge. Nu talade orden i Matteus femte och Lucas sjätte till henne på ett helt annat sätt, än då hon läst dem med barnen.

— Förlåt mig, bad hon, att jag inte kan förlåta, att jag inte kan älska. Giv mig en kärlek som är som ett klart ljus.

Men ingen rörelse och intet ljus förmärktes i hennes hjärta. Det var mörkt och tomt, skamset och väntande.

— — —

Det var vid den tiden som Daniel Skörd först började fundera på att resa hem till Gammalrödja.

MISSIONSAUKTIONEN.

Ända från solens segerstolta uppgång, under hela den praktfulla sensommarmorgonens långa timmar, stod en blond ung man ute i tågkorridoren och betraktade ömsevis landskapet som småningom höjde sig upp mot Småland, ömsevis sin reskamrats furstliga och fullkomliga profil. Han brann av iver att fråga: Vad tycker ni om Sverige, medger ni att detta är första gången ni ser en *morgon?* Men Lucas Springer, känd för sin vanvördnad inför alla auktoriteter, hade här funnit sin överman. Han hade äntligen träffat en professor, inför vilken han var så försagd att han icke vågade fråga, av pur fruktan att icke få det svar hans hjärta begärde. Därtill hade han stor respekt för den slutenhet och samling som vilade över denne främling från kontemplationens land.

Samtidigt stod Lucas fästmö Märta i Gammalrödja prästgård och gjorde sig så vacker hon kunde till hans ankomst. Hon kammade sitt ljusa

hår som stod högt i skyn av glädje och satte på sig sin nya vita klänning. Sen provade hon alla sina smycken och gick slutligen ut för att plocka rosor i trädgården.

På så sätt förbereddes mötet mellan två älskande som icke älskade varann.

Prostinnan och Marcus beslöto sig att fara i förväg till sockenstugan för att lägga sista handen vid förberedelserna till missionsauktionen. Det passade egentligen Märta utmärkt, och hon lovade att framföra deras ursäkter till den främmande herrn, vem det nu kunde vara, som Lucas tagit med sig.

Under samma tid som Märta gått i Gammalrödja och intresserat sig för utstyrsel och mission, hade Lucas på sin stipendieresa underbart vidgat sin värld. Han hade likt Columbus upptäckt en ny kontinent och var utom sig av fröjd däröver. Just nu, när tåget stannade, när han steg ut med den mörkhyade, svartögda främlingen och satte sig i bilen, var hans uppslukande tanke inte mötet med fästmön utan: »vad skall han tycka om min bygd, som nu ligger här i sin oskuld? Är allting för blekt för honom, tycker han som sett Himalaya, att våra kullar är för låga?» Han var utom sig över ett moln som

fem minuter skymde solen och kom landskapet att gråna, och ångrade då nästan att han övertalat professor Rao att ta nattåget från Berlin för att vara med om missionsauktionen i hans församling och se hans moder.

Nå äntligen, nu bröt professorn sin tystnad.

— Ni har sagt att ert land är fattigt, sade han, men vidderna ni har är en stor rikedom. Det är så långt mellan varje boning, så var och en sitter för sig som en furste.

När Lucas nu hade sin älskade trakt omkring sig, ångrade han att han på avstånd farit ut så häftigt mot högmodet hos dem här uppe i civilisationens utkant som ville sända lärare och predikare till Indien, det land som ägde den djupaste religiösa kunskap i världen.

— Avskildheten här uppe gör att det är så mycket bakom våra skogar som vi inte alls vet och anar, sade han. Men vår egen värld kan vi och vi älskar den, åkrarna och träden blir på sätt och vis våra grannar, när vi inga andra har.

Professorn från det fjärran landet fattade fullkomligt vad som försiggick med Lucas, både hans ånger och hans plötsliga stolthet och ömtålighet. Alltsammans fann han i sin ordning, ty han gillade inte när européer bytte ut sin självgodhet och

nedlåtenhet mot en beundrande ödmjukhet utan gräns och värdighet.

Det fanns inga försvarliga skäl varför professorn rivit upp sitt europeiska program och tagit sig en ferie på två eller tre dagar för att resa till Skandinavien. Han gjorde det helt enkelt av ömt och roat intresse för en livlig och ärlig ung man, vars förunderliga mottaglighet för hans inflytande fyllt honom med häpnad.

Hela historien hade börjat med att den unge svensken tränat sin engelska på honom med att tala om bland mycket annat att hela världen kunde reduceras till vågor av ljus (energi). A: frigjort ljus och B: potentiellt ljus som också kallades materie. Den strikta uppdelningen i ande och materie var alltså gammalmodig, hade han sagt på usel engelska. Dessutom hade han upplyst sin granne om universums längd, bredd och ålder och en smula om fjärde dimensionen, allt detta som den europeiska vetenskapen räknat ut tack vare Einstein.

Professorn hade inte själv vetat i vilken grad hans försiktiga svar givit vid handen att åtskilligt av det där visste man i Indien för tusen år sedan.

Men det hände en dag att den unge mannen stormande knackade på hans dörr, trädde in och ropade: »jag *måste* komma in, för just nu känner

jag mig inför er precis som när min mor ibland tar fram och visar mig ett brev jag skrev till henne då jag var liten. Hur det lydde? Jo, så här: »mor, jag skall tala om för mor att den skunnde juli fyllar jag stju år.»

Med denna bekännelse ville den unge mannen säga att han blixtlikt upplevt ett förunderligt möte mellan den tiptopp vetenskap som danat hans egen världsbild och den kompletterande och bekräftande kunskap som Orienten uppnått genom sträng koncentration och noggrant avlyssnande av själens hemliga svar på frågor.

Det trevliga med pojken var att detta icke pikerade honom utan uppfyllde honom med ett slags intellektuell yra. Det var både roligt och störande att bo i rummet bredvid honom medan han jublade och sjöng.

Han var omättlig att begära litteratur och förbruka den. Så kom den ena upptäckten efter den andra, när bara bräschen var slagen. Det var intressant att se hur han tog emot den förbluffande upptäckten att den absoluta överlägsenhet och härskarställning som han tagit för given för Europas räkning var en fyrverkeriartad episod på ett par århundraden, fylld av både genanta och glänsande poänger.

— Här har vi våldtagit Asien efter vad det syns i stället för att söka vårt komplement! Vi som borde ha bytt till oss er visdom mot vår energi och gett er vår aseptik och ingenjörskonst mot utbyte av er överlägsna kunskap att bruka själens krafter. Men vi som lever med halv själ har inte begripit att det fanns annat att hämta hos er än elefantbetar och indiska mattor.

Lucas' kastningar mellan hänförelse och raseri hade varit så våldsamma, att hans nye vän måste lugna honom med att ett misstag på ett par århundraden alltid kunde korrigeras och att den europeiska visiten i moder Asien varit ett styng i hennes sida som väckt upp henne till livet och till en förnimmelse av sin enhet och storhet.

Då hade Lucas förstått att även hans iver över den nya upptäckten var lika barnslig som hans självbelåtna lugn bakom flötet förut varit det.

— — —

— Ni har varit så tyst hela morgonen, sade nu Lucas, jag undrade om ni ångrade att ni följt med hit upp. Här är inte så mycket att se annat än skogar och ett fattigt folk.

— Det är första gången jag ser en så långsam förvandling mellan natt och dag, sade pro-

fessorn. Och när ni talar om fattigdom och de här gårdarna på en gång, måste jag tänka på hur våra byar ser ut.

Det finns inte bara furstar och helgon i Indien. Det finns en fattig, ful och förslöad verklighet, som skulle skrämma er, dess mer sen ni förälskat er i våra skrifter.

— Ja, nu är vi strax framme, sade Lucas, och hans hjärta slog uppe i halsen så häftigt att han knappt kunde tala. Jag bor i det där gamla röda huset mellan träden. Jag tror förstås att min mor är en kvinna som skulle stå sig i alla länder, men jag går inte i borgen för hennes uppfattning av världen utanför vårt stift. Min far är nyligen död, och nu skickar hon modigt ner sin yngste son till Indien för att bringa er sanningens budskap!

Lucas sade icke: ni träffar också den kvinna som skall bli min hustru, för det hade han glömt.

Och så, till hans bryderi, stod hon där.

— Tjänare, tjänare, sade Lucas generad och klappade henne flyktigt på axeln. Därpå vände han sig inåt vagnen och skymde därvid bort henne för sin gäst.

De hade knappt känt igen varann.

För älskande att skiljas är inte farligt och inte

heller är det farligt att mötas igen. Under nya inflytanden kunna dolda sidor dyka upp, som vid återföreningen först överraska, men då de springa fram ur ett väsen som man älskar, därför att man fattat det, finner man snart att de höra samman med den bild man haft med sig under frånvaron och inser att man älskat dessa nya drag, redan innan de visat sig.

Med Märta och Lucas var det inte så. De voro uppfyllandet av varandras ambitioner och program, intet mer. En söt kvinna som kunde gå upp i ens intressen, en akademiker med goda framtidsutsikter hade de sökt och funnit, intet mer.

Där stodo de.

Lucas skulle sagt så här: »Min älskling jag har längtat mig galen efter dig.»

Men han sade:

— Var är mor? Vilket rum ska professor Rao ha? Är maten i ordning?

Märta var besviken intill döden, och hon å sin sida var inte redo att säga: »Vilken underbar människa du haft med dig, vad han ser mild och vis och sorgmodig ut, han stannar väl länge!» Hon iakttog kritiskt den främmande, fann att

hans händer voro för små och att färgen på naglarna var ful. Redan efter första orienteringen hade hon klart för sig att det fanns något hos honom som påminde om en väldisciplinerad betjänt. Han talade inte utan att vara tilltalad, och han höll sig bakom en linje som om han vetat att han riskerade förolämpningar om han överskred den.

— Lucas, viskade hon, vad är det för en person? Han visste faktiskt inte om han tordes ta mig i hand.

— Jaså! sade Lucas med en ton som om han gjort en stor upptäckt, vilket han hade. Jaså, *det* är din uppfattning! Han kom nu inte ihåg att han första tiden praktiserat en liknande i ännu större skala. Det var innan han upptäckte att denne professor ur braminkasten garderade sig för sannolika förolämpningar i det uppnosiga Europa.

— Men inte ska vi ta upp tiden med att tala om den där, sade Märta klagande. Jag menade bara att han är väl lite konfunderad över civiliserade vanor. Snälla Lucas, slå inte ihjäl mig, jag vet mycket väl att Indien har en gammal civilisation, som de gjort slut på. Kom in i mitt

rum och hälsa på mig ordentligt, för det har du inte gjort!

— Vad har du för mat till frukost?

— Köttbullar och...

— Köttbullar, jag tror du är tokig, nå vad mer då?

— Stekt potatis, räcker inte det och kaffe och förstås pilsner.

— Ska du bjuda en hindu på köttbullar? Det blir en evig blam för dina husmoderliga begrepp. Och kaffe och sprit, det är lika illa. Du sa civiliserade vanor! För honom är det höjden av barbari.

— Det är då höjden av barbari, fräste Märta tillbaks, att du ska begära av mig att jag ska ha reda på deras fördomar. Dom får väl rätta sig efter oss, om de tar emot vår gästfrihet.

— Ta åtminstone fram en burk med inläggningar.

Han följde henne grälande ut i handkammaren.

— Förstår du då inte, att den som har hinduens vördnad för allt levande och att den som har fattat att Gud är i allt, kan inte...

Märta stirrade på honom med vitt uppspärrade ögon.

— Ja, sade Lucas en aning osäker, du förstår, han är som en äldre bror med den stumma delen av skapelsen, han...

Plötsligt hörde han vad han själv sade i samband med köttbullarna! Då brast han i gapskratt, kysste Märta, där hon stod med en burk med bönor i högra och en dito med ärtor i vänstra handen.

— Raska på, sade han sen, vi ska ju i väg till missionsauktionen.

— Ska *han* dit?

— Ja, han vill träffa dem som arbetar för att frälsa hans själ, han är så tacksam.

— Du skojar.

— Inte alls.

— Lucas, gå inte, säg först, äter *du* köttbullar? Han tvekade ett ögonblick.

— Har mor gjort dem?

— Ja.

— Jo *då* så. Då kan jag inte låta bli... Mor skulle bli ledsen.

— — —

I Gammalrödja socken bor en fullkomligt sammansmält befolkning. Vilka ingredienser än må ha bryggt ihop den en gång, nu kan ingen skilja på dem mer. Där finns mörka kroknästa män

och kvinnor med smala läppar och ren profil. Där finns blonda personer med vackra långskallar och grova men rena drag. Där finns folk med ansikten så knöliga som en björkerot, där man inte kan hitta någon reda alls. Där finns både de som erinra om hövdingar och de som likna trälar. Men alla ha de numera blandat blod, liksom de ha en tro, nämligen svenska statskyrkans. Sekter trivas inte där, kolportörer finna det knappt lönt att fara dit, fast prostinnan tror, att de skola komma under den nye kyrkoherden som uttalat sig för försoning med de fria kyrkorna under kristendomens beträngda tid.

I denna enhetliga bygd har man dock funnit en anknytning till andra raser och religioner i den svenska kyrkans missionsverksamhet bland hedningarna. Det är först på de senare årtiondena som man börjat intressera sig mera verksamt för den missionen. Förr nöjde man sig med att bedja var söndag för dem som äro fångna i blindhetens och dödens mörker och på Tredje böndagen ge en rundlig kollekt. Man visste så litet då om var dessa hedningar bodde och vad för gudar de dyrkade. Numera var man mycket bättre inne i allt detta. Föredrag och tidningar hade meddelat åt gammalrödjaborna en

åskådlig bild av de avlägsna hednafolken, deras irrläror och därav följande synder och lidanden samt deras omedvetna längtan efter Frälsaren. När prostinnan organiserade socknens kvinnor till arbete för missionen möttes hon av allmänt intresse, och snart fanns det en syförening i varenda rote. Det kanske gick lättare i Gammalrödja, därför att Marcus i prostagårn hade valt det höga kallet att bli missionär. Man var mycket stolt när prostinnan visade på redovisningen för influtna gåvor och sade att Gammalrödja utmärkte sig framför andra socknar i stiftet.

Det heliga ändamålet bröt skrankorna mellan besuttna och obesuttna. Förmögna och betitlade bondhustrur höllo till godo med att samlas i backstugummornas enda rum, dricka deras kaffe och sticka strumpor.

Det mål till vilka alla dessa strävade under de långa vintrarna var missionsauktionen. Den hölls på hösten mellan höskörd och rågskörd. Och nu var alltså dagen inne.

Både sockenstugan och prästkammarn voro i bruk. Där luktade gott av hemmalin och ull, ekelöv och höstflox, kaffe, ost och varmt bröd. Två långbord voro fyllda med handarbeten av alla slag, lin och ullgarn i buntar, vävnader,

strumpor, virkade spetsar och broderier. Där fanns också en del karlaslöjd: ljusstakar och pennställ av masurbjörk, och en snidad karmstol som alla beundrade. Ett bord var fullt av saft och sylt, honung och ost.

Det var sista gången prostinnan ledde en allmän angelägenhet i Gammalrödja, ty fars efterträdare stod redan för dörren. Men hon sade ingenting därom, när hon tog emot medverkande och festdeltagare. Det är med ett avsked som med döden, när det blir allvar, är det tyst.

Marcus Springer var hemkommen för att säga farväl, innan han gav sig av på den långa resan. Prostinnan hade blivit erbjuden att få behålla honom, men, sade hon, Gud bevare mig för synden att förlänga den tid hedningarna haft att vänta på Marcus.

Hon var viss att när Marcus rest i kväll för att ta sjutåget, då hade hon sett sin yngste för sista gången. Men hon kände bara en from, stilla glädje över att han lämnade henne för att gå Guds ärenden. En tröst var, att när hans rum blev tomt, skulle Lucas vara där för att trösta henne. Det var likt hennes älskade äldste son att komma just den dagen. Fast vanvördig och led i orden, var han både öm och klok.

— Kan vi inte börja, mor? frågade Marcus. Det är tie minuter över tiden och här är mer folk än som får rum inomhus.

Lucas? Inte har Lucas något intresse för missionen, det har han då aldrig haft. Marcus började dela ut sångböckerna.

Sången flöt ut genom de öppna fönstren och de tre som kommo från prästgården hörde den på långt håll.

Det första de sågo var flaggan i topp, det andra var cykelarmén som följde hela kyrkogårdsmuren.

— Det förvånar mig att ungdomen också är här, sade Lucas.

— Jo då, förklarade Märta, som inte ville låta sig tystas, eftersom hon talade bättre engelska än Lucas, det har lyckats att spela ut missionen mot dansbanan.

Professorn såg förvånad på den unga damen. Han sade ingenting, men det var tydligt att han begrundade detta märkliga faktum. Han hade trott att han visste allt om den kristna missionen i sitt hemland, både dess uppriktiga ambitioner och dess tvetydiga samband med den europeiska imperialismen som ett led i de härskandes strävan att vinna andligt herravälde. Han kände också

missionärer som kommit för att få ett utlopp för den kristna nitälskan som de inte visste vad de skulle göra av i hemlandet. Men han hade aldrig drömt om att det bakom de skiftande företeelser han sett, fanns en bakgrund av strävsamma och fromma människor, som strävade och försakade litet extra för hans omvändelse utan utbyte i någon form. Han insåg att han måste vidga sin uppfattning av de kristna och betraktade med uppmärksamhet var och en särskilt i den knotiga, arbetsmärkta skaran som nu delade sin uppmärksamhet mellan honom och sången där inne.

Ett litet stycke från de andra stod en liten klunga av kvinnor i svarta silkehucklen och fotsida svarta ylleklänningar. De voro långdragna och bleka och sågo ut som om de trycktes av osynliga bördor.

— Är det änkor, frågade indiern.

Lucas log och förklarade att hans religion icke föreskrev något särskilt uppförande för änkor. Det var gammalläsarna, och han trodde att de plågades av tvivel om den här tillställningen väl var riktigt gammallutersk och inte ett påfund av de nye.

— — —

För hedningarnas skaror, sjöngo de församlade:

O Gud vi bedja dig.

Ditt evangelium åt dem förunna.

Budbärarna som nalkas på deras mörka stig,

låt för dem frid och salighet förkunna.

Marcus kastade en snabb blick omkring sig i sockenstugan innan han började tala. Han var glad att den skeptiske Lucas var frånvarande, ty han såg inte att brodern stod nedanför fönstret, beredd att tolka.

När Lucas lovade detta, anade han icke att Marcus skulle välja det sämsta sättet bland alla att väcka intresse för missionen. Men Marcus hade tänkt så här: ju svartare jag skildrar hednalandets mörker i förhållande till det ljus och den sanning som Gammalrödjaborna njuta, dess mera kan jag röra deras hjärtan och öka deras lust att bjuda högt på garnbuntar och saftflaskor. Hans publik bestod till två tredjedelar av kvinnor, därför talade han mest om kvinnornas lidanden i ett hedniskt land. De ansågos knappt för människor, alldeles som fallet varit hos oss, sade han, innan missionärerna upplyst oss om att Kristus dött även för dem, liksom för slavarna.

Han berättade att kvinnorna i Indien lärdes upp att dyrka sina män som gudar, vilket inte föreföll hans kvinnliga åhörare fullt så främmande som han trodde. Han vidrörde också försiktigt barnäktenskapets onaturlighet, den vidriga föreställningen om den födande kvinnans orenhet, tempelprostitutionens hädelse mot allt heligt. Han talade om kastväsendets grymhet, om parias sorgliga lott att gå obotligt orena genom livet. Alla dessa lidanden och missförhållanden, sade Marcus, och var nu själv rörd, berodde på att Indiens stora folk icke lärt känna Kristi budskap om allas barnaskap hos Gud, utan levde i mörker och dyrkade avgudar. Hur skulle man kunna begära bättre av ett folk, så oupplyst att de dyrkade kon som en gud?

Några ungdomar fnissade, det föreföll dem ofantligt tokigt, och de trodde att pastorn drog till och gjorde det värre än det var.

Till slut sade han något om sin egen åstundan att kunna verka ett gott verk där ute och om sin ödmjuka glädje att få komma till Indien med sanningens budskap.

»Må församlingen följa min gärning med förböner och må mitt verk i all sin ringhet bli välsignat av sanningens Gud, amen.»

Ingen hade hört Marcus Springer tala med en sådan lätthet och energi förut. Alla förstodo att han verkligen var gripen av sitt ämne och att han älskade sitt kall.

Men när Lucas tolkade budskapet för professorn var han synbart upprörd och hans kommentarer över broderns kallelse voro bittra och bitande. Märta förstod ingenting. Vad fanns det i detta av kärlek till Indien genomandade föredrag som kunde stöta någon människa? Även om man inte var så religiös själv, vem kunde ha något emot att dessa vidskepliga och okunniga stackare fingo något av de kulturvärden som gömmas i kristendomen?

— Snälla Lucas, var litet tystare, sade hon.

Lyssna Zion, klagan ljuder,
hopplös än i hednalanden,

sjöng man till avslutning. Därpå började kaffeserveringen.

— Kommen in nu, så att de arma hedningarna inte behöver vänta längre än tvunget är, ropade en liten gubbe från trappan. Det var auktionsförrättaren. Hans kvickheter voro inte alltid så förfinade, men just därför drog han folk, och prostinnan hade gått med på att anlita honom.

— Ni är kanske trött och vill gå hem och vila? frågade Lucas professorn. Inför tanken på att presentera honom för sin mor och Marcus tvekade han i sista minuten. Han tyckte synd om dem.

Men professorn ville visst inte vila, han måste genast gå in och bli bekant med den unge missionären.

Lucas gjorde inga fler invändningar. Han förde professorn först till sin mor, som satt vid bordsändan bakom kaffepumpan, fin och söt i svart siden, guldbrosch och röda primulor som vanligt i hatten, men ack min Gud utan någon ariskt ädel profil.

— Du skulle kommit litet förr och hört Marcus, sade prostinnan, glad och omisstänksam. Det är första gången jag tycker att han talat något liknelsevis så bra som far. Hälsa din vän, att han är välkommen och ska dricka kaffe. Jag kan inte ett ord engelska.

Marcus stod mitt i en klunga missionsvänner och svarade på frågor: Hur många kristna har de blett under årena? När kan en tänka att de alla ska ha fått höra budskapet? Hur bär de se te me å dyrka kon?

Detta retade Lucas på nytt: Kom hit Marcus, sade han, så får jag göra dig bekant med en av

dem som ännu äro fångna i blindhetens och dödens mörker. Det är professor Rao, en berömd religionshistoriker, som du borde ha hört talas om.

Marcus hade aldrig mött en indier förr. Så stod han då inför sin första uppgift. Han såg ju att han hade en bildad man framför sig, bildad och likväl alldeles riktigt fången i blindhetens och dödens mörker. Det gällde nu att icke väja, att stå för vad man sagt.

— Reverend, sade indiern med fruktansvärt saktmod, ni har ägnat grundliga studier åt våra sociala missförhållanden?

— Ja, sade Marcus på sin nylärda korrekta engelska, det går inte an att komma för okunnig ut till missionsfältet.

— Det skadar ju inte, ty på det här sättet kan det endast vänta er glada överraskningar. Allt vet ni inte ännu. Kanske går det med er som det gått med fler av era kolleger, de blir så tysta. Jag känner dem som aldrig predikar mer.

— Vad gör de då? frågade Marcus. Vi kommer ju ut för att förkunna Guds ord.

— De bara bor ibland oss, som bröder.

— Församlingarna härhemma, sade Marcus, skulle inte vara nöjda med att underhålla mig där

ute bara för att jag skulle rätt och slätt *bo* i Indien.

Hela kaffedrickningen i sockenrummet höll på att avstanna. Fast man ingenting förstod av talet, märkte man på pastorns irriterade ton, att han mött sin första motståndare. Med blixtens hastighet spred sig nyheten: här har kommit hit en hedning med kandidat Lucas, och han gillar visst inte missionen.

— Det har du rätt i, sade Lucas rakt ut på svenska: därför tycker jag inte du har i Indien att göra.

Prostinnan reste sig bakom kaffepumpan.

— Kära Lucas, sade hon, låt oss ha vår missionsfest i fred. Ingen tvingar ju *dig* att gynna missionen.

— Mor jag tycker jag måste lära ut vidare vad jag har fått lära mig, sen jag träffade den här professorn...

Modern såg på sin son när han sade detta och lystrade till tonfallet i hans röst. Hon förstod att han äntligen fått en ledare, en auktoritet och en hjälte. Hon visste att han egentligen alltid saknat det. Det var ett förunderligt Guds styre, att när han äntligen träffade den rätte, skulle det vara en av Marcus hedningar! Oförfärad vände

hon sig till honom på svenska, bed Lucas att vara lugn, sade hon.

Den främmande förstod.

— Har ni inte vördnad för era mödrar här i landet? frågade han. Det har vi.

Då teg Lucas.

Auktionen började äntligen, och nu var lokalen till trängsel fylld av folk.

Auktionsförrättaren fyllde sitt värv utmärkt. Han hade en liten historia att berätta nästan om varje sak som han bjöd ut.

Denna dammhandduk var virkad av en blind... Den här strumpan var det sista Elsa Joakimson lade hand vid, innan hon gick att möta sin Frälsare. Den här stolen var snickrad och skänkt av Abraham på Engasjö, ni vet han som har tie barn att försörja, och redia hedningar är di för resten. En liten tös på fem år hade stretat ihop denna korsstyngsbård av kärlek till sina små olyckliga lekkamrater i Indien, som måste gefta se när di va lia gamla som hon.

Lucas vrede svalnade när han hörde allt detta och han skämdes en smula. Han berättade noggrant för sin vän alla dessa små drag av rörande omtanke.

Professorn tog upp en notisbok och gjorde

några hastiga anteckningar. Okunnighet, taktlös och beskyddande välvilja var han van vid. Mera sällan fann han den förenad med kärlek och offervilja. Dess mera skäl att märka sig dessa historier. Han måste skriva upp dem, annars skulle han i morgon inte tro dem mer.

— Bjud bättre, nämndemansmor! Är inte duken värd mer än fem kronor, säger hon? Men något ska hon väl lägga till för att hon slapp å bli bränd, när hennas gubbe dog. Sex kronor! Sex kronor bjudet! En krona var det värt å slippa komma på bålet... ett, två... tre! Pang, var så god nämndemansmor!

— Nå, herr slakthusdirektör Salqvist, han bjuder ingenting! Ska han inte bjuda på den här brickduken av tacksamhet att han bor i ett kristet land, där han kan få slakta en ko alltemellan och förtjäna sitt bröd!

Det blev ett allmänt skratt bland ungdomen, och indiern vände sig frågande till Marcus:

— Varför skrattar man?

— Å, det är oöversättliga kvickheter, sade Marcus.

Vid femtiden voro alla arbeten sålda, och all förtäringen spårlöst försvunnen, men folk stod ännu kvar och väntade på något. Nu var det väl

ändå hedningens tur att på något sätt *tacka*. Dessutom ville man veta hur stor kassan var, man hoppades den blev större än Ljunghedabornas förra veckan. Prostinnan var så ivrig att räkna allt det myckna silvret, att hon inte märkte att Lucas gick fram till auktionsförrättaren och bad honom tillkännage att det skulle bli ett föredrag till.

— Jag skall översätta, vad ni än vill säga professor, sade Lucas, men, och jag behöver inte be er om att vara mild mot dem, ni har varit så mild mot mig.

— Käre vän, sade professorn, vad hjälper det att man är mild, om man ändå störtar en värld?

— Det är en falsk värld!

— Men jag kan inte ge dem en annan i stället.

— Har inte jag fått det?

— Festen har inbragt ettusen femhundratrettiosex kronor, ropade prostinnan glad.

— Å, jag hade varit nöjd med hälften, sade Marcus, och hans missnöje försvann.

— Nå, men då föreslår jag, ropade Lucas, att vi ger Marcus hälften till hans verksamhet och använder den andra hälften till ett annat ändamål.

— Vad skulle det vara?

— Att bjuda hit en lärd indisk man som ville förkunna för oss vad de stora religionsstiftarna

i hans land förnummit av sanningen. Vore inte det rättvist när hans landsmän måste ta emot Marcus och höra på honom?

— Man kan inte göra en sådan jämförelse, sade prostinnan. Inte som om det vore vår förtjänst att vi vet sanningen om världens frälsare, men vi vet den i alla fall.

— Kristendomen är en del av sanningen, mor. Och om den håller uppe gemenskapen med andra uppenbarelser, så kanske det kan komma en ny stöt av liv genom dess torra ådror igen.

— Lucas, sade prostinnan allvarsamt, vad du gör så hav vördnad för vår tro!

Professorn förstod att den oskyldiga festen höll på att få en oväntad och skandalös avslutning, tack vare Lucas. Han gick fram och sade några ord till honom.

Lucas nickade, så steg han fram på golvet och sade högt till alla:

— Professor Rao från Calcutta vill genom mig tacka dem som offrat arbete och pengar av kärlek till Indien. För min egen del vill jag säga att det är ädelt gjort av honom, efter den nedsvärtning hans land nyss varit ute för. Han säger också att han skall tala om när han kommer hem, hur flitigt även fattiga och sjuka arbetat för Indien.

Vad han har hört av Marcus här, det glömmer han, och vad han sett av våra barbariska seder det berättar han inte. Det borde vi vara honom tacksamma för. Var så god, jag har slutat.

— Men inte jag, sade Marcus.

Främlingen önskade att han kunnat förstå vad de två bröderna sade varandra. Tydligen var det ganska fräna uppriktigheter över hinduisk och kristen religion. Han såg det bäst på skiftningarna i moderns kloka och vakna fullmånsansikte.

Marcus sade:

— Jag vill inte bestrida att det finns dunkla sanningar, aningar om sanningen i de indiska religionerna.

Och Lucas:

— Du glömde säga dem nyss, säg dem nu!

Marcus:

— Var och en som studerat religionshistoria, vilket inte du har...

Lucas:

— Jo, du, det har jag...

Prostinnan:

— Avbryt inte Marcus!

Marcus:

— ...vet att Indiens religiösa liv har så många lager av olika föreställningar från de högsta till

de lägsta, att jag verkligen inte kan lägga ut det i denna församling...

Lucas:

— Jaså, du kan inte, då ska jag hjälpa dig. De indiska religionernas strävan har genom årtusenden varit människosjälens befrielse ur jagets och illusionernas — Lucas mötte en rund och blankt oförstående blick från Viktoria i Östregården, stammade och fortsatte — u-ur illusionernas grepp. Dess högsta strävan är själens sammansmältande med universum, varigenom den uppnår gemenskap med Gud. Därför att Gud är i allt, måste människan hysa vördnad för allt levande, vilket är tur för missionärerna. Kon, som du Marcus talte om, är för somliga en symbol för den stumma delen av skapelsen... men i sina högsta former är det indiska tänkandet bortom alla gudar och symboler, vilket man inte kan säga om kristendomen.

— Gud, bad prostinnan tyst, fäst dig inte vid att han talar så om din sanning. Fatta tag i honom nu, när han är rörd i anden...

— Religion, fortsatte Lucas, är i Indien en ständig strävan att tränga fram till Gud och förverkliga honom.

— Men det är inte Kristi kors och offerdöd

för vår frälsning, sade Marcus uppflammande. Mina vänner, sade han till dem som stannat kvar därför att de inte hade några djur att sköta, mina vänner, skulle ni vilja att er själasörjare lade ut för er det där som min bror Lucas nyss sade, den gång då er stund kommer att skiljas hädan? Nej, då ville ni allt höra er präst tala till er om er Frälsare som förbarmat sig över syndare och dött för dem. Om prästen då sa att Kristi kors var en symbol under vilken vi fattat Guds kärlek, så skulle ni be honom gå. Och ni skulle i stället tillkalla den som av hela sitt hjärtas övertygelse kunde försäkra er att Gud i bibeln uppenbarat hela sanningen oförminskad och oförd unklad för oss.

— Ja, så olika kan man se det, sade Lucas. För mig var det alltid en stötesten från det jag var liten att Gud frälste oss i den luterska världen och knappt det. Jag försäkrar att det skulle vara mig till ringa tröst i min sista stund om jag finge höra att de kristna hade monopol på sanningen. Men tanken att alla var delaktiga i den gudomliga uppmarschen, skulle ge mig lugn att dö som den fluga jag är.

När Lucas sade fluga, kom prostinnan ihåg ärftligheten och vad Lucas sagt om den då han sist

var hemma: »det där om anlagens oföränderlighet, mamma, det är redan mycket modifierat...»

— Jag tror verkligen, sade Lucas som slutkläm, att om far levat så skulle han ha låtit professor Rao tala här i Gammalrödja...

— Blanda inte in far, sade prostinnan lågt och allvarligt.

— Förlåt mor, sade Lucas, så gick han och satte sig i ett hörn.

Marcus gick fram till modern med ett leende:

— Snälla mamma, en missionär måste vara beredd på angrepp och missförstånd.

— Ja visst, sade modern otåligt. Vill du skriva ett kvitto på pengarna. Men gör först klart för folk, att nu så är det slut, det har ändå hållit på för länge.

När herrskaperna gått löstes tungornas band.

— Tänk att så hyggliga föräldrar som prostens kunde få en son som dyrkar kon och gillar änkebränning, sade den store slaktare Salqvist som tyckte om att göra sig kvick.

Men hans skämt blev inte så väl upptaget som hans framstående ställning och rikedom berättigade honom till. Där funnos de som med sina utomordentliga minnesgåvor kommo ihåg varje ord som blivit fällt i dispyten och voro oroade därav.

Vad mente han med att vi skulle ta emot en missionär i indiska läran? Och att kristendomen var en del av sanningen? Vad kunde det finnas att veta om Gud, mer än det man visste?

Då Salqvist fortsatte att vara kvick, sade ordföraren i Västregård:

— Å, var tyst med sånt, är Salqvist snäll. Det passar inte i de här frågorna.

— Varför ska jag vara tyst, jag har lagt femtio kronor här på auktionen.

— Man ska vara tyst, då man inget begriper.

— Är det därför ordföraren är så tyst då?

Några skrattade åt Salqvist, men ordföraren sade bara:

— Det är ingen skam att vara tyst, Salqvist.

VIKTORIA.

Viktoria var född i den socken i Jönköpings län som mäter den högsta höjden i Småland, och där snön lägger sig djupare och stannar längre än annorstädes. Hon hade en torftig och hård barndom, som tidigt härdade henne. Hon visste från det hon var sju år vad det ville säga att pressa sig fram genom höga drivor, komma fram till skolan genomsur och torka långsamt under lästimmarna vid den osande skolkaminen. Hon visste också vad det var att långa tider leva på jordpärn, surmos och filmjölk, att ta upp potater och plocka ved i skogen.

Till den rika och bördiga Sunnanåkra by kom hon en vinterdag i rykande snöstorm, sittande på en sillasläde. När hon stack in huvudet inom köksdörren hos mor Karolina i Östregården för att fråga om det skulle vara småsill i dag, var hennes röst så hes att matmor i gården icke hörde vad hon sade. Mor Karolina brydde sig inte heller så mycket om det. I stället för att svara drog hon in flickan och började syna hen-

nes påklädning. Hon fann att huvudet var väl bevarat i en ylleduk och att schalen som låg i kors om livet värmde väl något, men att flickstackarn undertill inte hade mer än en tunn bomullsklänning och ett par vita byxor.

— Sitter du sån på sillalasset? Har du ingen fäll?

När mor Karolina fått ställningen klar för sig, störtade hon ut för att förmana sillamannen, och det gjorde hon så grundligt att han blev ursinnig, smällde på hästen och lät mor Karolina stå där tillsammans med Viktoria. Så fann dem Per Johan då han kom in till dagvar, han tittade på flickan som var blåögd och klarhyad och sade:

— Låt henne stanna då, vad är det att bråka om. Vi har ju inga egna barn.

På det viset kom hon att stanna i gården, och innan året var gånget fann hon att det inte var så farligt nuförtiden att arbeta hos bönder som hon lärt av mor och alla andra ur den lägre kast hon tillhörde. Hon gjorde den glada upptäckten att arbetskraft, raskhet och duglighet gjorde en flicka lika eftersökt som pengar på banken och en fin släkt.

Tiderna ha förändrats sen den gången då Viktorias mor var en rask och blåögd tjänstepiga

som blev utkörd av husbondfolket två månader innan hon födde åt äldste hemmasonen hans barn. Det skulle knappt kunna hända nu som det hände den gången: att den unge arvtagaren till gården hellre tog en sjuklig bonddotter med fyratusen på banken än den raska backstugutösen som han tyckte om.

Att ha den starka och kärnfriska Viktoria i huset, var lyckligt för mor Karolina, ty hon låg två år till sängs innan hon fick sluta. Viktoria skötte visserligen den sjuka rätt uselt, men hon skötte sysslorna väl.

Sen ville hon flytta, hellre än låta änkemannen dra sig i sängen där den döda legat, men då friade han. Lysningen kom lite för fort för att det skulle vara riktigt skickeligt, det tyckte alla, men själva partiet förvånade sig ingen över. Viktoria vann också ett visst anseende för kyskhet genom att flytta från gården under lysningstiden och sända dit sin mor i stället.

Bonden fick till sin stora häpnad och glädje en son med Viktoria. Efter han varit barnlös förut, var detta något otroligt högt och märkvärdigt. Men glädjen vart icke lång. När pojken hunnit ett litet stycke på andra året hände en dag att mannen kom hem sjöblöt efter att ha gått ner

sig vid isfiske. Det är mycket tal om vad som sedan hände. Det sägs att bonden fick själv gå ut i de isiga kläderna och hugga upp ved till köksspiseln, innan han fick dra på de iskalla kyrkekläderna till ombyte. Det sägs mycket mera om hur det gick till i Östregården de där få dagarna han stred med sin lunginflammation innan han dog. Man undrade mycket på hur dan människa denna Viktoria egentligen var och vad hon hade för planer, eftersom hon så alltför ivrigt blev änka. Men Viktoria hade inga planer och var inte det minsta glad att bli änka. Saken hängde helt enkelt så ihop att hon själv var van att kläderna fingo torka på kroppen, då man blev blöt, och att hon aldrig fattat risken att klä sig i iskalla kyrkekläder. Det var just vad hon gråtande anförtrott Verner i granngården, när hans mor givit henne ett stick i förbifarten, men den enkla förklaringen var ingen till fyllest mer än honom.

Enligt testamentet hade sonen gården och Viktoria tjugutusen kronor på banken. Eftersom hon var så rik och dessutom visade ett allvarligt sinnelag genom att ta en femtioårig dräng, hade man fördrag med henne i Sunnanåkra by, och hon deltog i rotens sällskapsliv.

Drängen, som kom från Askenäs herregård,

kunde plöja och så, fodra, gödsla och skörda efter order, men det var just svårigheten att ge dem.

Viktoria trodde först att det var för att hon var änka som hon fick sämre betalt för allting än vad hennes man fått. Så småningom gick det upp för henne att alla hade det lika ställt.

— Hur kan det här vetta, Anders, sade hon till drängen, men han var inte stort visare än hon.

Om söndagarna läste hon noteringarna i Smålandsposten som hon sett mannen göra.

— Nu har smöret sjonket igen, Anders. Vem är det som bestämmer att det ska kosta tio öre mindre denna vecka då jag har lite att sälja än förra veckan då jag inget hade? Är det nån mening att jag ska ha redskap och gödning och foder åt dräng och häst för att så råg, när en sen knappt kan bli av med den?

Om jag bara visste, vem det var som bestämde!

Om Viktoria vänt på tidningen och tittat på telegrammen från utlandet, vilket hon inte gjorde, skulle hon ha läst om överproduktion i Australien och nya rikbärande sorter i Kanada samt kanske ett valmötestal om frihandel inom engelska imperiet. Men det gjorde hon inte av den goda

grunden att hon ändå ingenting hade förstått därav. Den enda gång ett sammanhang skymtade för henne var då hon fick ögonen på en särskilt stor rubrik om hungersnöden i Kina. Då sade hon verkligen till Verner:

— En tycker de skulle villa ge vad som helst för min råg.

Då skrattade Verner åt henne och sen så sa han:

— Sälj gården åt mig Viktoria. Men det kunde hon inte, ty den skulle den lille Bertil ha. Han sade icke: gift dig med mig ska jag hjälpa dig, ty han var förlovad med Signe, nämndemannens dotter i Läppamåla Korpagård.

Sonen som skulle ha gården kunde ännu inte gå. Han satt mest på en filt i köket och sög på en fläsksvål.

— Det vore gott du vore stor och färdig, sade Viktoria och för att påskynda detta gav hon honom ännu mera mat. Han vande sig snart vid en matsedel av fläsk och potatis, ost och korv, och han åt som en sommardräng. Ju mer han fick, ju fetare blev han, dess glupskare och mera missbelåten var han. Han fick inte av sig att lära att gå och han försmådde att krypa, han satt bara på sin filt och skrek på mor till dess han skrikit

sig till en ny fläskaskiva. Till slut sökte hon för hans skrik hos en klok gumma i Växjö som sade att det var lyte, smorde honom och brände hans skjorta samt sjukdomen tillikes.

Någon bättring efter behandlingen hade dock inte visat sig den dag då Viktor kom till Sunnanåkra by.

— — —

Viktor föddes till världen samma år och dag som Viktoria. Men medan hon föddes av en bortjagad mor i en backstuga, till hälften begravd av snö, så kom Viktor till världen i ett slott i de varma länderna.

Deras utgångspunkter voro olika i allt, men så snart de kommit till världen började en rad händelser som förde dem tillsammans. Så blev Viktoria kvarsatt av en sillaskjuts i Sunnanåkra, och Viktor hämtades ur ett hoprasat hem och fördes på underliga vägar åt norr, till dess också han en dag blev kvarlämnad i Sunnanåkra. Där möttes deras vägar, löpte samman en tid och gingo sen åter från varann så långt att de mången gång undrade, om det var sant att de hört tillsammans. Till dess de slutligen inte undrade mer, ty de visste det var en dröm eller hade de läst det i en bok.

När Viktor var tjugutre år kände han livet i

alla dess former. Han kände det vräkiga och sysslolösa livet, förödmjukelsen av ordnat arbete, sol- och vårmänneriets ljuspunkter och vedermödor, flykten, landsvägsluffen, snöskottning och ishackning, arbetslöshet och hunger, natthärbärgen, vedhuggning, varm mjölk och gudliga bullar, brandvakt, inbrott, rannsakning och häkte, suckarnas underjordiska gång till rådhuset, villkorlig dom och det fördömda Skyddsvärn.

Sedan han stött sig med Skyddsvärnet, stod han en eftermiddag svulten och utblottad vid bananbolagets port för att tigga en skadad banan eller två. Det var hans sista hederliga utväg sedan han blivit avvisad av Charkuteribolaget. Där hade redan stått tio stackare före honom, tiggande korvsnoppar. De mäktiga charkuteriarbetarna gåvo dock inte åt vem som helst. Var och en av dem hade sina klienter, och hans särskilda Mecenas var icke på platsen i dag. Att tigga av medtiggarna var Viktor dock för fin till, i stället gick han till bananbolaget.

Lagerchefen kom på honom, då han ödmjukt frågade en arbetare om det inte fanns någon lår med skadade bananer som det var tillåtet att vittja.

— Jo, tigga det kan ni, sade han, men försöka

göra något vill ni förstås inte. Viktor lyssnade sig till att det låg en fråga dold i tillrättavisningen.

— Om jag hade något att köpa ett bananlager för, så skulle jag försöka sälja. För se att sälja det har varit min bransch i det civila livet.

Detta var sant, ty han hade kort före katastrofen varit affärsanställd, sålt metervaror med kolossal hastighet, varit kassörskans älskare, hon satt ännu på Växjö.

Lagerchefen visste ingenting om det, men han anade att det fanns en mörk fläck i Viktors liv. Dock fick man inte vara för noga, det var banankrig nu, och han visste att förstärkningar måste sändas ut mot Gamla bananbolaget, som skulle ruineras.

Viktor kunde nästa dag utbjuda fem felfria bananer för tillsammans tjugufem öre. Han stod vid Slussen och redan efter första utropet kom en snäll kund, smålog mot honom, såg in i hans vackra ögon och köpte tjugu stycken. — Det finns ingenting bättre för mina små barn, sade hon.

Viktor fångade detta och upprepade det för nästa kund som gick förbi. På det sättet fick han slut på lagret fortare än någon annan, fast han i hemlighet höjde sitt pris till trettio öre.

Allt vad han sålunda stal och förtjänade använde han till att bada och hyra en bädd för natten. Ja, så hade han ingenting annat att äta än bananerna han fick på köpet. Flera dar fortsatte han att leva mest på den dieten. Det gällde för honom att spara ihop till ett par skor från pantlagret på Hornsgatan och till en tvål.

På denna kost repade han sig emellertid. Han hade ett annat utseende nästa gång lagerchefen fick syn på honom: man tar sig visst som bananförsäljare?

Viktor prisade vad bananerna gjort för honom. Han bredde ut sig om dess förträfflighet som näringsmedel och aktade sig för att tala om att han utökat sin diet med gammalt bröd och charkuteriskrap.

En halvtimme senare blev han inkallad till reklamchefen. Denne upptäckte i bolagets fattigaste försäljare en skön ung man med sydländsk hy och rådjursögon, en kvinnornas man utan tvivel, lätt subkov-aktig och fördärvad. Han behövde bara bli litet bättre klädd och skodd, sen kunde han duga.

— Jag har fått en idé, sade reklamchefen. Vad säger ni om att sluta er till ett resande sällskap som genomplöjer landsbygden från Malmö till

Stockholm för vår räkning under edlig förpliktelse att hela tiden bara äta bananer?

Viktor förhörde sig om villkoren. Han skulle få tio kronor om dagen i ren förtjänst så länge han i sin tur uppfyllde kontraktet. Gjorde han skandal eller bleve överbevisad om att smygäta riktig mat vid sidan om bananerna, då vore lönen förbruten.

— Jag skall säga reklamchefen en sak, sade Viktor. Bananer är nog bra, då man inte har något annat att leva av.

— Men det har ni väl heller inte, sade reklamchefen.

Viktor insåg sanningen av dessa ord och skrev under ett kontrakt. Han skulle starta i Malmö och köra med mulåsnor upp genom Sverige som ledare för fyra bananpojkar.

Så skedde också.

— — —

I Viktorias halvveckoupplaga förekom en dag en annons med porträtt av Viktor och hela hans karavan. Där förebådades hans snara ankomst till Småland med mulåsnor och allt. Viktoria var denna försommar blek och tunn och så känslig att hon rördes nästan till tårar av Viktors vemodiga ansikte i bladet. Det berodde väl på att hon hade det strängt, med två drängar att passa,

en hel ladugård och en pojke som var värre än både drängar och kreatur tillsammans. Klockan fem om morgnarna måste hon upp och fly honom en brödskiva, och när hon kom in med morgonmjölken, skrek han som om han inte sett mat i hela sitt liv.

En dag frågade Viktoria i förbigående sina drängar:

— Är det inte kanske själva kungsvägen mellan Skåne och Stockholm som går genom Sunnanåkra?

— Jo, sade Anders, kungsvägen går mellan ditt fähus och folkahus.

— Då kommer ju det där arma bananföljet alldeles inpå knutarna, sade hon. Anders och sommardrängen lovade att passa väl på, ty de hade aldrig sett en mulåsna, och förrän de sett avkomman med egna ögon, trodde de icke på en förening mellan åsna och häst.

Men Viktoria tänkte bara på den unge mannen i bladet och de fyra småpojkarna som voro så glada över att få sitt lystmäte av bananer. Hon ansåg detta vara ett större under än mulåsnan. Sogel behövde ju den mänskliga lekamen, och till nöd kunde den nära sig ensamt av bröd. Men hur den kunde stå ut i veckovis utan både sogel och bröd, det fattade hon inte. Viktoria hade

en gång blivit bjuden på banan och av artighet hållit första biten i munnen till dess hon kom åt att oförmärkt spotta ut den. Banan, det kom henne att tänka på den förlorade sonen som livnärde sig av de skidor som svinen åto.

Den veckan då Viktor väntades bakade hon på en halv liter mjölk mer än vanligt. Om det möjligen bure sig, ville hon sticka till de arma uslingarna en kaka bröd.

— Måtte de inte komma förrän jag fått brödet ur ugnen.

— — —

Små silverklara klockor klingade, då sällskapet körde in i Sunnanåkra by den dag då Viktoria hade bak förrätta. Men klockornas muntra ljud motsades av sällskapets dystra uppsyn. Mulåsnorna voro trötta och förhärdat likgiltiga för ryck och piskrapp. Viktor som gick bredvid dem var vid världens sämsta humör. Hans fötter värkte och han kände sig så fadd i munnen, så sötaktigt dum i huvudet och lealös i kroppen som om han verkligen varit uppbyggd av bananköttinnanför sitt gulgröna skal.

Konstnären som ritat dräkterna åt sällskapet, hade tecknat in en brun fläck på Viktors bananskostym för att antyda mognad. Den hade råkat

komma rakt över hans hjärta och han tyckte hela tiden att hans hjärta var ruttet och svart. Fy fan, han ville dö.

I den klumpiga nordafrikanska kärran hade han förutom sitt bananförråd även fyra små lymlar, klädda som gröna bananer. De höllo ihop mot honom och passade väl på honom. Fingo inte de någon riktig mat på fyra veckor, så inte skulle den där elake Viktor få. Han var heller inte vidare snäll mot dem och han visste, att om de sett den där konjaken kvällen innan, så skulle de skoningslöst fälla honom på den.

Så länge man körde på landsvägen i den småländska ödsligheten brydde man sig inte om att dölja sitt dåliga humör. Då hängav man sig av hjärtans lust åt gräl och åt att bita i bananer, spotta och säga:

— Tvi för den leda satan.

— Hur långt har vi kvar till Stockholm? frågade den lille minste pojken ömkligt.

— Vi är inte halvvägs än, din lipsill.

— Det är för djävligt.

— Om man skulle stanna hos far och mor i Sveriges lanthem, sade den äldste, en fullfjädrad rackarunge från Malmö. Viktor, tigger du oss

en kaka bröd där borta i byn, om vi lovar att inget säga?

— Håll käften ungar, nu ska vi sälja bananer. Upp med huvudet och se inte ut som om det vore ett dödsstraff att äta banan.

— »Varför är denna skara så glad?» härmade den äldste pågen.

Så lydde den enligt allas enstämmiga mening idiotiska inskriptionen som stod målad på en skylt ovanför kärran.

— »Jo, därför att den får äta så mycket bananer den vill», skreko de andra pojkarna rått och föraktfullt. Det var tur att reklamchefen inte hörde dem, han som var så stolt över sitt påhitt, vilket var Viktors.

— »Giv den ingenting, den har nog av bananer», fräste Viktor till. Här blir inga brödkakor, era små djävlar.

— — —

I Sunnanåkra by stodo lönnarna i blom och hela luften var full av bin. »Ett bi har det bättre än jag», tänkte Viktor.

Nu måste han ju strama upp sig och flyga på folk igen för att prisa varan. Detta tal för varan var hans enda förströelse annars, men just nu var han ohågad. Han kunde många lögner. Kom han

in i ett kök, där det härskade en tjock husmor lovade han henne åter hennes ungdoms smärta figur om hon blott började en banankur. Men den torra och beniga förespeglade han fyllighet och en klar och grann hy. För magsår, lungsot och kräfta var bananer alldeles utmärkt, åtminstone då han talade med de sjuka utan vittnen. För handlaren i Ljungheda hade han nyss klarlagt, att bananen innehåller allt vad människan behöver: äggvita och protein och stärkelse och kolhydrater och utlovat hundra kalorier för varje banan vilket bleve tjugu sådana för ett öre. Dessutom a-, b- och c-vitaminer gratis. Som smör hade denna näringsfysiologiska föreläsning gått i handlarn och han hade skrivit under en order på regelbunden bananleverans året runt. Det var en man som följde med sin tid och han skulle säkert göra konkurs på kuppen.

— — —

När man hunnit in i byn, lät Viktor mulåsnorna stanna vid vägen. Det var vanligt att folk samlade sig kring honom för att titta på djuren och de utklädda tokstollarna. Men här syntes inte en levande varelse fast det var en stor by med en rad av präktiga gårdar på ena sidan vägen och ladugårdar på den andra. Detta retade honom

också: när han stramat upp sig till att servera hela sitt lager av överdrifter och bananer, då ville han att bondtjyvarna med käringar och ungar skulle komma.

Han körde ett litet stycke längre fram och såg sig om efter handelsbon, men när han fann den, var den igenspikad och stängd.

Viktor visste inte att handlaren Artur Karlson från Västregården nyss sänkt sig på grund av dåliga affärer, att bönderna körde torv i dag och att varenda mora som hade skolpliktiga barn var framme vid Åskefälla hos Maria och hörde på examen. Han trodde bara att folket i Sunnanåkra var snålt eller blygt och sände ut småpojkarna att bjuda vem som ville till avsyning och avsmakning. Men de kommo tillbaka och sade att de inte hittat annat än ett par gamlingar och småbarn som ingendera kunde gå.

Viktoria stod hela tiden vid sitt fönster och väntade att han skulle komma själv. Då och då sprang hon tillbaks och vände på brödet i ugnen, sen ställde hon sig att titta igen. Vad tar det vid mig? frågade hon, men kunde inte slita sina blickar från bananföljet. Till slut fick hon se honom öppna hennes grind och gå genom lönnallén rakt på hennes dörr. Ja, det måste han

ju göra, ty det var utsett, men o, vad det var ynkligt att se honom i hans skamliga dräkt, gul i synen som en banan och med ett gult grin på sitt vackra främlingsansikte. Hon blev glad då han tog av sig sin mössa, då såg hon att hans hår åtminstone inte var grönt utan brunt.

När Viktoria nu sprang för att öppna stora vägen åt honom, kastade hon i förbifarten en blick åt spegelbiten i kammarn. Hon såg att hon hade mjöl på näsan och att håret stod åt alla väderstreck, men hon såg inte hur vacker hon var med gyllenröda kinder och sjöblåa ögon. Hon hann nätt och jämnt torka sig i ansiktet med förklädet så knackade han på dörren.

När Viktor kände lukten av det varma, syrliga, mustiga rågbrödet, blev han alldeles utom sig. Aldrig hade han haft mycken motståndskraft mot frestelser, men den här var dock den svåraste han mött. För att han skulle bli riktigt tokig, doftade det även fläsk och kaffe.

Viktor drog sig dröjande tillbaka innan någon hunnit öppna.

»Kommer jag in i detta hus», tänkte han, »så är jag förlorad.»

När Viktoria fick upp dörren, var Viktor redan på reträtt bort mot landsvägen.

Hör nu så listig Viktoria var:

— Har ni några bananer att sälja? ropade hon, som inte tålde ta en bit i sin mun.

»Jag *kan* ju inte neka sälja bananer», tänkte Viktor och vände åter.

Viktoria gick före honom in, sprang ut i köket och kom tillbaks med en limpa i ena handen och en kniv i den andra.

»Venusberget var en sjaskig frestelse mot detta», tänkte han.

— Frun ville köpa bananer? sade han.

— Ne se det vill jag rakt inte, svarade Viktoria. Nej, jag ville ge han lite mat.

Han skakade på huvudet och smålog ömkligt.

— Kom bara, sade hon, jag är alldeles ensam i huset med min lille pojk och han kan inte tala. Seså, jag ser väl, att han behöver mat.

— Ja, sade Viktor, övermannad, jag behöver nog mat. Viktoria stängde stora ingången bakom honom i dubbla lås. Två minuter senare satt Viktor namnlöst lycklig vid köksbordet. Framför honom en tallrik med fläsk, salt kött, smör och pannkaka, bredvid honom Viktoria, som skar skiva på skiva tills limpan var slut. Därtill hällde hon upp dricka i en bleckmugg och gick bort till spiseln för att lägga på kaffet.

Viktors hand darrade då han grep smörkniven och det susade i huvudet på honom, hans kropp och själ darrade av lust, det sköt hett upp i ögonen som av tårar. Tänk, äntligen hade han mött mat och mänsklighet, åter var han betjänad av en kvinna!

Mitt i detta rus skar så ett barnskrik igenom rummet så gällt att han hoppade till.

Viktoria var också spänd. Hon ryckte häftigt upp ungen och grälade på honom.

— Ska du skrika för mat, du som ätit sen det blev ljust i morse? Den här herrn, ser du, han har inte ätit på hela veckan, ser du inte hur skrin han är?

— Ja, var så god nu, herrn, och ta för sig, jag förstår det är bråttom.

— Jag får lov att äta långsamt för jag är så ovan, sade Viktor.

Han hade börjat fingra på knapparna i sin dräkt, ty nu hade han fått ögon för Viktoria och började skämmas.

— Är han ovan ve mat? Ja kan tro det, sade Viktoria ömkande. Herregud ett sånt elände. Kan han inte få något arbete, så han slipper svälta?

Viktor svarade inte, han drog bara ur den ena armen ur banankostymen, därefter den andra.

Sedan rev han av hela kostymen. Ett vidunder lade av sin hamn inför prinsessan och stod där som en kungason i gul overall.

— Var inte rädd för farbrorn, sade Viktoria. Han röre dig inte. Ser du inte att han klär av sig svinmaten?

Men ungen tystnade inte förrän Viktoria stack till honom en korvbit.

Viktor hade visserligen kastat utklädningen, åtminstone för en stund, och han satt vid sin tallrik som en levande protest mot sin egen förkunnelse att den som bara har bananer behöver ingenting annat. Men mot benämningen svinmat måste han ändå protestera, för den smula heder som han ännu hade kvar.

— Har frun nånsin ätit banan då?

— Ja, tvi då, svarade hon i samma ton som bananpojkarna använde.

Pojken skrek fortfarande och sträckte sig efter maten på Viktors tallrik. Han var inte rädd, men han missunnade främlingen det han fått.

— Din loje unge, sade Viktoria, och Viktor tänkte av hela sitt hjärta detsamma.

— Försök att ge barnet en banan, sade han.

— Aldrig på tiden, svarade Viktoria. Barn ska ha redig mat, äss en är så lyckligt ställd så en

kan ge dem. Korv vill han ha och fläsk och palt och sill, det är kärig liten en, men så äger han också en hel gård. Det syns väl på honom att han är präktig?

Viktor synade barnet närmare, det var så fett att ögonen kröpo in i huvudet och handlederna slogo dubbla veck. Men fettet var blekt, och ungen såg inte hälsosam ut, ej heller glad och snäll.

— Det är synd om pojken, sade Viktor, han kan ju knappast andas för fett. Om ni inte ger honom bananer i stället för fläsk, så dör han.

Just därför att hon själv i hemlighet tvivlade på pojkens hälsa, blev Viktoria både rädd och ond.

— Tror ni inte vi har råd att hydda våra barn här i Sunnanåkra, så de får leva? sade hon häftigt. På trots skar hon ett nytt stycke fläsk och gav pojken.

Viktor var inte mycket lärd och inte mycket blödig heller. Men detta fruntimmer hade förbarmat sig över honom, och han tyckte det var otäckt att se hur hon räckte gift åt sin egen son.

— Låt bli det där, ropade han i en ton som kom henne att hejda sig. Förstår ni inte, att man kan ta livet av barn med fläsk?

Det förstod inte Viktoria. Hon hade själv liksom hennes fäder vuxit upp under fruktan att icke få nog att behålla livet med. Ju mer mat och ju fetare mat, dess större hälsa. Sogel hade alltid för henne varit svåråtkomligt, heligt och grymmande gott. Herrgårdsbarnen på Askenäs fingo sogel hur många gånger om dan som helst, likaså det kungliga huset och dess anförvanter. Skulle hon då låta sin ende son skrika efter mat, så länge hon hade något att ge honom? Hon var ju så glad att han inte behövde som hon själv en gång hålla kvar livet med potater, kålrötter och surmos.

— Vad är det han sär? frågade hon. Blir man inte doktig av mat?

— Läs här! sade Viktor. Jag hinner inte stanna och förklara. Han böjde sig ner för att ta upp sin bananhamn. Ur dess vida fickor letade han fram en brokig broschyr:

»FRISKA SPÄDBARN!
Goda råd av sju vise män.»

— Var så god frun.

Viktoria tittade nyfiken i broschyren. Sedan lade hon sakta bort fläsket och tog upp barnet i famnen för att muta det till tystnad.

Viktor stod där nu med kostymen på armen, färdig att gå igen.

Men då hon sade:

— Inte får ni gå förrän ni fått er en påtår! så satte han sig igen.

Fläsket hade stigit honom åt huvudet och pannkakan hade berusat honom, han hade ingenting kvar av sin omdömesförmåga.

— Frun är snäll mot en stackare, sade han. Men också en pajas kan göra en återtjänst. Hade jag inte kommit, så hade frun, sanna mina ord, gett ihjäl arvtagaren.

— Men vad ska en bara göra, när di skriker efter mat?

— Se här ska han få, sade Viktor, och skalade till hälften en banan. Det är det bästa som finns för mina små barn, sade alltid en fru som jag satte mycket värde på. Hon hade så snälla rödkindade barn som sov hela nätterna och aldrig skrek, men de visste inte hur fläsk såg ut.

Medan pojken bet i bananen, satt Viktoria och bläddrade i boken hon fått. Där funnos porträtt av sju professorer, som alla fördömde fläsk och förordade bananer. Det var ju rent förunderligt. Varför födde man upp grisar då? Tänk om hon

så när gett ihjäl pojken som han sa! Hon kände sig lika yr i huvudet som Viktor.

Ingen av dem såg de fyra bananpojkarna som stodo utanför köksfönstret och kikade in.

— Kors i Kristi namn, vad en vet lite, sade Viktoria. Nog hade hon många gånger tyckt att tillvaron var krånglig, men aldrig insett så klart som nu att det berodde på att hon själv var så lella lärd.

Viktoria såg upp från sin läsning, när hon hörde Viktor svära till. Bananpojkarna hade öppnat köksvägen, där stodo de alla fyra och grinade.

— Kom hit pojkar ska ni få er var sin smörgås, sade Viktoria rappt.

Den lille minste kom fram utan vidare och den därnäst följde tvekande efter. Men den störste pågen från Malmö insåg stundens vikt och möjligheter.

— Nej, tack vi håller vad vi lovat, sade han. Det här ska komma fram till bolaget, första vi får tag i en telefon.

Då satte Viktor sig ner igen och tog sig resignerad en skorpa till sitt kaffe.

Men Viktoria böjde sig ner, tog upp bananskostymen som låg på golvet, rev ringarna av det största hålet i spiseln och tråkade ner den där.

BERTIL.

Inte ens om en gud i sin godhet stiger ner till en människa, förvandlas hon så påtagligt som till exempel av tandvärk. En svullen kind kan vem som helst se, men den gyllene glansen av sinnets förtrollning undgår de flesta.

När bussen en höstmorgon for genom Sunnanåkra by på väg till stan fingo passagerarna roligt. Först kom Viktor i stora språng över fälten, själv lika halmgul som de. Efter kom Viktoria, röd, svullen och flämtande, med en stor korg på armen.

Lyckligtvis hann herrskapet fram i tid, och därmed fingo alla passagerarna underhållning ända fram till slutstationen på Teatertorget.

Viktoria ville inte tro, att någon i Gammalrödja hade hunnit se Viktor då han kom i sin spektakliga utklädning. Hon hyste ett dunkelt hopp, att folk betraktade honom som en turist, som stannat i Sunnanåkra för att där var så vackert. Men ack, hon tänkte inte på Gamla bananbolaget och dess reklamchef, som nu hade sin stora chans mot konkurrenten på det Nya. Hur han lyckades att

göra skoj av sin konkurrent och förödmjuka honom, samtidigt som han också gjorde reklam för sina bananer, det skola vi inte här gå närmare in på. Huvudsaken är att det dröjde veckor innan oron omkring Viktors namn tystnade. Efter den historien togo inga smålänningar miste på Viktor när de fingo se honom. Allra roligast var det att nu få se honom med Viktoria, kvinnan som besvek honom så att han åt.

De lyssnade som om de varit på teatern, när Viktoria påminde Viktor om tiden för bussens avgång och om mycket annat som han borde veta, då han reste till stan för att sälja svamp. De hörde spänt på diskussionen om vad man möjligen kunde få per liter för kantareller, och de smålogo tyst åt Viktors löfte att infinna sig klockan tre på avgångstorget med minst tio kronor.

Slutligen hade de inte mer att säga varann, och Viktoria försjönk i sin tandvärk bredvid mor Märta i Läppamåla Korpagård. Men grannen lät henne inte vara.

— Hur är det med pojken?

Viktoria vaknade upp och i glädjen att få vittna om hur kry han blivit, glömde hon sina kval.

— I går gick han för första gången alldeles själv från spiseln till skafferidörren.

— Ja, hon ska va så duktig, den där fru Nykvist i Växjö, sade nämndemansmor slugt. Jag var med i bussen den gången då Viktoria reste in och sökte för hans lyte.

— Usch då, sade Viktoria, det blev han inte ett dugg bättre av. Men vi sköter honom på annat sätt, tillade hon med en halv blick bortåt Viktor. Vi ger honom vitaminer till vart mål och aldrig en dag får gå utan kalorier, det har vi alltid hemma.

— Jaså, sade mor Märta, jaså, det var nån som sa, att Viktoria hade börjat att ge han bananer?

»Satkäring», tänkte Viktor, »du vet allting i förväg som du frågar Viktoria om.»

— Bananer innehåller kolhydrater och vitaminer och proteiner, sköt han in för att hjälpa Viktoria.

— Hå, det trodde jag inte, att bananer va *så* bra! sade mor Märta menande.

Alla fnissade i bussen, medan de låtsades titta ut. Själva chauffören gjorde en gir. Men Viktoria rodnade av raseri och beslöt att den dag skulle komma då man inte skulle skratta åt Viktor utan hedra honom som den rikaste handelsman i socknen.

Själv var hon samtidigt inte så alldeles övertygad om att det var bananerna som givit pojken den nya skapnaden och styrseln i kroppen och de röda kinderna. Hon dolde allra längst in en undran om inte Viktor behållit den egentliga hemligheten för sig själv. Det är inte så lätt att överge sin barndoms föreställningar om hur man blir sjuk och blir bra. Här, i denna hennes tro på Viktors hemliga förmåga, låg förklaringen till att hon alltid bad honom ge pojken bananer med egen hand. Hon trodde att de verkade bättre då.

Hur det nu var med det, om hon finge flera barn, så skulle Viktor få sköta dem själv.

Konstigt för resten, att hans adliga blod inte hindrade honom från att vara så dan som han var efter henne, henne, en bonnakäring och oäkta född. Lika konstigt som att den som var från de varma länderna tålde så lite hetta utan måste krypa bort i skuggan av ett träd, då han vänt hö i tio minuter.

Om Viktor bara dugt till skogsarbete hade hon kunnat ge honom sysselsättning, nu när hon skulle låta avverka två års hyggen för att klara sina skatter och avlöningar. Det var hennes sätt att lösa problemet om jordbrukets bärighet. Men man behövde bara se på hans händer och känna på hans

armar för att förstå att han var skapad för högre ändamål. Han som hade så förunderliga gåvor att tala och övertala, han som kunde räkna och skriva som en präst, han skulle öppna affär i den tillbommade boden nere i byn. Hon satte sig själv ett tecken. Om Viktor får sälja svampen och kommer till bussen med tio kronor, så ska jag tala vid Västregårn om att hyra boden. Kärleken hade gjort henne beslutsam och djärv.

När Viktor och Viktoria kommo hem från staden med en tand och tio kronor för svampen i portmonnän funno de Bertil lika sur och grinig som innan han började ta in kalorier. Viktor ville som vanligt ge honom hans mat, men då bet pojken honom i handen. Vad skulle kräket göra, han måste på något sätt ordna så, att den där otäcke karlen inte en gång till for av med mor och blev borta med henne i flera timmar.

Nu var hon visserligen hemma, men pojken hade svårt att lugna sig. Det som skett en gång, det kunde ske flera, tänkte han. På natten väckte han två gånger upp Viktor och Viktoria och gav sig inte förrän mor stigit upp och kommit bort till honom för att visa att hon fanns. Den natten gav Viktor pojken hans första kok stryk. Hans vrede över bettet i handen hade inte lagt sig, han var

djupt förorättad över pojkens tydliga avsky. Han visste att en fullvuxen människa hade han troligen kunnat tala till rätta. Men den lille hemmansägaren Bertil Person i Sunnanåkra Östregård, honom måste man slå.

Man medger inte att man slår ett barn för att man är ond och retad. Det var helt enkelt Viktors plikt att leta upp en rotting, ty han hade lovat åtaga sig pojkens uppfostran. Och han visste av egen erfarenhet hur farligt det är att bli bortskämd i barndomen, som han sa till Viktoria.

När han kom in med rottingen, måste Viktoria gå ut ur rummet.

Med varje fiber i sin varelse visste pojken att mor, om hon anat vad som skedde, aldrig skulle tillåtit något så förfärligt. Han bände därför och kultrade för att komma till mor, så att han så när glidit ur händerna på Viktor. Så föll det första slaget och det andra. — Mor! vrålade Bertil, mor, mor! Han *slår* me!

Det var ett väsen så att Anders vaknade, och när han kom tassande från drängkammaren, fann han Viktor inne i matmors kammare i färd med att aga gårdens ägare. Detta gav honom en överblick av ställningen i huset, nu visste han hur långt Viktoria släppt den där tattaren inpå sig.

Endast i kärlekens galenskap kunde hon låtit förmå sig att utlämna sin son åt en främmande mans raseri.

Bertil visste det också. När han äntligen fattade att mor tillät Viktor att klå honom, då förvandlades hans värld. Han sa ingenting, men modern kände att en förvandling hade skett. Kvick var hon inte, men alla Viktors utläggningar kunde inte betaga henne hennes visshet, att barnet inte älskade henne mer. Så blev också hon ond på Bertil, nu hade han bara Anders kvar.

Anders gick och väntade på att något skulle hända i huset. Det löbska fruntimret skulle väl nyktra till, och ge karlen sitt respass. Men efter fjorton dar var hon bliven ännu mera tokig, förlägen och skön. Då steg han fram och sade ifrån mitt framför Viktor. Det skulle Viktoria veta att i dessa tider tålde inte en liten gård att fö främmat folk som inte gjorde nytta för sig. Om inte Viktor skickades tillbaka till den socken där han var skriven — socken, det är ju Stockholm, sa Viktor! — så kunde inte han Anders ta ansvaret mer utan måste flytta.

Vid detta tillfälle fick Viktoria ett nytt bevis på att Viktor var en gud. Själv hade hon inte kommit

åt att tala med honom om handelsboden. Och ändå svarade han Anders lugnt och överlägset, att han kunde besparat sig denna predikan. För han, Viktor, ämnade ganska snart slå upp Artur Karlsons stängda affär. Hade Anders något emot det eller ville han ge sitt nådiga tillstånd?

Anders hade allt i världen emot det, ty han förstod ju att Viktoria skulle få betala fiolerna. Men han kunde ju inte lägga sig i vad Viktoria gjorde av sina tjugutusen kronor. Det var redan förmätet att han upphävde sig, när det gällde gården, men det gjorde han, därför att pojken numera inte hade någon som frågade efter hans bästa. Så att Anders gick tyst ut sedan han ätit färdigt, tänkande som så, att han finge väl se tiden an.

Så fort Anders gick ut, skyndade sig Bertil efter. Han ville aldrig vara inne ensam med mor och Viktor. Ack han hade många sätt att stinga i sin mors hjärta och var inte alls så försvarslös som folk trodde i Sunnanåkra by.

Viktor visste mycket väl att han hade fått sina vackra ögon till något högre än att stanna i Sunnanåkra bak en boddisk. Men det låg också något sant i det han sagt Viktoria att han lärt en hel del av livet. Han hade lärt skräck för de ut-

stöttas lott och han hade lärt att förstå värdet av ett rent frejdebetyg och trygg hemortsrätt, av kost och logi och en egen kvinna om natten. Han hade förstått att om han fortsatte att slå dank, skulle allmänna opinionen bli Viktoria för stark och driva honom från gården. Och han ville inte bort ännu, han måste ha tid på sig, måste ha pengar och en hedrande vandel bakom sig, innan han vågade sig ut i världen igen.

Fast han verkade så gudomlig och gåtfull på Viktoria var hans hemlighet inte djupare än så.

Det var Viktor som beslöt att Viktoria skulle gå ensam ner till Västregården och be att få hyra boden. Han visste att hans bruna ögon och hans flytande tunga voro lika bortkastade på Viktorias åldrande svägerska som på Bertil.

Viktoria gick, feg men tapper. Svägerskan var ensam i köket, där kaffet stod på och merafton var framdukad. Men Viktoria blev icke bjuden att stiga fram, och det var aldrig tal om kaffe. Där hon stod innanför köksdörren, där fick hon stå, och svägerskan frågade vad hon hade för ärende, vilket var ett grovt etikettsbrott.

— Jo, sade Viktoria, jag skulle spörja åt om ni ville hyra ut affärn.

— Inte åt den där skojaren du har tagit i

huset, svarade svägerskan utan tvekan. Ja, var du glad, att det är någon som har skinn på näsan, om alla vore så galna som du, finge han väl sätta upp affär i alla hus i byn.

— Jag tror han passar till handlare, sade Viktoria med förtvivlans mod.

— Ja, det kan hända efter det inte gick för en så stilla och fin pojke som Artur. Men det kan jag si dig, att fruarna i Sunnanåkra, di kommer att gå ner till kyrkbyn som de har gjort sen vi stängde boden här, eller också skicka bud med bussen till stan. Och vad skulle han då betala hyran med? Med dina pengar kanske?

— Han har till hyran första året, svarade Viktoria.

Svägerskan gick ner och ställde sig tätt inpå Viktoria, forskande i hennes ansikte som om hon ville finna där alla de tecken varmed kvinnor lista ut varandras hemligheter.

— Efter du lät din man ligga och dö för att komma åt att ärva, så kan en tycka du borde vara mera rädd om det du fick efter honom, sade hon. Men det tycks inte va så, efter du öder vad du har på den där tattaren.

Det var första gången någon sade Viktoria rentut att hon med vilje låtit sin man förgås, och

det skrämde henne. Hon förstod, att nu var det slut med hänsynen för henne, och förvirrad tänkte hon: »Jag kan inte bevisa att det var bara oförstånd. Vad kan de göra med mig?»

— Hur kan du säga, att jag lätte han ligga och dö av girighet? frågade hon klagande. Tror du jag är så dålig?

— Jo, det kan jag säga, för det förstod jag från första stund, svarade svägerskan.

— Jaså, det förstod du? Och ändå har du aldrig låtit mig stå vid dörren förut, utan har jag kommit, så nog har jag blivit bjuden att sitta fram och att dricka en kopp kaffe, när det fanns. Och du hade visst inte vatt emot på att jag giftat mig med Artur, så att han fått ett hem och kunnat betala sina varer. Jag begriper mig inte på dig, Fia.

— Det är väl skillnad, sade Fia, för då hade du inte fallit i synd än.

»Det är Anders som har berättat om Viktor och mig», tänkte Viktoria. Hon kände sig riktigt eländig och förtappad, då hon lämnade detta kärlekslösa ställe. Förut hade hon bara haft Per Johans och i någon mån Arturs död att grunna på, men nu hade hon dessutom fallit i synd, och händelsen var redan ute i bygden! Nu kunde hon aldrig mer vara säker på det goda mottagande hos gran-

narna som hon alltid hittills rönt såsom en förmögen och anständig änka. Vad skulle Viktor säga när hon kom hem och berättade detta? Kanske han gåve sig av? Ja, det vore väl troligt. Tanken skar igenom henne som en sågklinga. Nej, nej, bara inte det. Byn fick väl stöta ut henne och helvetet öppna sina armar för synderskan. Bara inte släppa Viktor, bara inte bli ensam igen sedan man äntligen lärt vad det var att äga en kamrat om natten.

Hon tvekade att gå hem och meddela Viktor utgången av sin utsändning. Men så slog henne en lysande tanke. De kunde ju gifta sig genast så fanns ingen synd mer, och hon skulle säkert få hyra boden. Det skulle hon genast säga Viktor.

När hon kom hem var huset tomt. Viktor var borta och pojken fanns inte på sitt gömställe i drängkammaren. Hon blev förskräckt och gav sig ut att leta, men fann honom varken i lagård eller stall. Men där kommo Viktor och Verner i Västregården! Hon skyndade ner till dem, och när hon hörde vad de talade om, blev hon så häpen att hon glömde bort pojken. De båda karlarna hade nämligen redan kommit överens om hyra och kontrakt och reparationer i butiken. Ja se karlar, det kunde något vara. Och så kvickt av Viktor att genast hitta på att Viktoria kunde stå för affären!

— Men tror du Viktor får några kunder? frågade hon.

— Om han håller bra varor och hyggliga priser så får han nog det, sade Verner utan vidare. Hon märkte att han inte ens tänkt på att ryktet om deras leverne kunde utgöra något hinder.

— Men var i Kristi namn är Bertil!

Nu kom hon plötsligt ihåg att hon var ute för att leta efter honom, och utan ett ord vidare började hon springa upp mot gården igen, skamsen och ångestfull.

— En tvååring löper väl inte till skogs heller! skrek Viktor efter henne. Men det hade han gjort, och där fann man honom till slut innan det skymde.

— — —

Fem år senare var denne Bertil så långt kommen att han skulle överlämnas åt Maria på Åskefällan. Viktoria skulle ha varit enbart glad att få överlämna uppfostrans tunga börda i andra händer, om hon inte varit så säker på att pojken skulle bringa skam och vanära över henne och hennes man. Viktors uppfostran hade nämligen inte slagit lika väl ut som hans behandling av pojkens sjukdom. Själv skrev han det på den omständigheten att han hade så liten tid att ägna åt pojken, efter-

som han var bunden i affären. Viktoria själv var ju så svag och så osäker i sin behandling av det lilla odjuret.

Viktor kunde ju ha uppfostrat pojken då han var hemma från boden eller då han stängt om kvällarna. Men pojken stack sig undan, då styvfadern var hemma, och under de ögonblick de träffades vid matbordet i köket, visade han aldrig sitt humör på samma sätt som då han var ensam med modern. Han teg, han åt, han tackade för mat, han sköt av sig träskorna utanför dörren och gick in i strumpfötterna, alldeles som Anders. Viktor hade aldrig någon anledning att slå pojken, utom då Viktoria klagade över honom. Och det gjorde hon endast då han envisades med att kasta sig i ögonskenlig livsfara med att kliva upp på lagårdstaket eller rida barbacka på unghästen. Han tog stryk utan klagan eller ånger, men lydde modern endast två eller tre dagar efter varje pers.

Den ende pojken talade med var Anders. Viktoria kunde höra ibland hur de gingo an där inne hos sig, men kom hon in till dem blevo de båda lika tysta. — Vad hade ni så roligt åt? — Ingenting. — Vad talte ni om då? — Ingenting. Men vad de talte om var vanligen att Viktoria fördärvade gården med för mycken skogshuggning.

En dag mitt i terminen såg Viktoria hur lärarinnan kom haltande uppför allén.

Pojken hade varit ovanligt trotsig just den dagen, och Viktoria grep genast tillfället att få ett utlopp för sitt dåliga humör.

— Titta Bertil, där kommer lärarinnan! Nu får jag väl höra hur lat och elak och dum du är i skolan. Något annat ärende kan hon inte ha.

Därpå gick hon och öppnade stora vägen för att krusa in lärarinnan, men Bertil knöt händerna och sprang svärjande uppåt ladugården för att utgjuta sig för Anders.

Så fort lärarinnan var placerad i bästa rummet, försvann Viktoria. Maria fick en hel kvart tåligt betrakta ett fotografialbum. Där fanns två upplagor av Viktoria på olika bröllopskort. På det första stod hon bredvid en kutig äldre bonde i hemsydda kyrkekläder, på det andra vid en fager ung man i frack. På det äldsta kortet hade hon en triumferande min av en kvinna, som säkrat sig en man och ställning. Men på det andra böjde hon sitt huvud, överväldigad och säll. Detta sade lärarinnan en hel del.

Äntligen var då kaffet drucket, och hon kunde börja rycka fram med sitt ärende.

— Jo, se jag ville tala med fru Fiala lite om Bertil.

— Ja, det behöva inte lärarinnan tala om för mig hur omöjlig Bertil är, svarade modern alltför tillmötesgående. Men det beror nog på att min man har så liten tid att ägna åt hans uppfostran. Och ett fruntimmer kan ju inte ha respekt med sig.

— Å jo, sa Maria, om de tycker om en. Vad som är felet med Bertil är inte att han är omöjlig, utan att han är förstörd av för mycket stryk.

— Min man säger att han måste ha stryk!

— Då har handlarn orätt.

Viktoria trodde inte att Viktor kunde ha orätt. Dessutom var hon själv fostrad med stryk och bröd, vilket ju blivit bra.

— Hur menar lärarinnan att man ska bära sig åt med att förbättra en pojke om man inte får tukta honom?

— Fru Fiala medger själv att han fått stryk. Men bättre har det inte gjort honom, eller vad?

Viktoria skildrade mångordigt pojkens hårdhet och trots. Det tjänade aldrig till att söka tala med honom, varken hårt eller vackert, man såg riktigt han spände sig stel och lät allt gå förbi sig. Vad han än gjort, aldrig ångrade han sig. Med stryk kunde man få honom att be om förlåtelse, men det skedde aldrig av hjärtat. Någon tacksam-

het från hans sida mot hans föräldrar som sörjde för honom, visade han förstås aldrig.

»Ja, sörja för», tänkte lärarinnan, »pojken vet nog att gården är hans.»

— Vill fru Fiala veta hur det hänger ihop, frågade lärarinnan. Pojken erkänner varken er rätt till tacksamhet eller till att tukta honom.

Viktoria stirrade på lärarinnan och undrade om hon hört fel.

— Jaså, Bertil erkände inte föräldrarnas rätt att tukta honom. Jaså, man fick kanske inte slå honom när han inte själv gav sitt tillstånd? Då fick man allt låta bli alldeles.

— Ja, jag tror också det vore bäst, sade Maria.

— Det märks att inte lärarinnan känner honom än, sade Viktoria med sitt mest överlägsna leende, ett som hon lärt av Viktor, ty före hans tid hade hon inte kunnat det. Inte tänker pojken så långt inte. Jag är uppfostrad hos min mormor och hon la inte fingrarna emellan. Men inte satte jag ifråga hennas rätt att ge mig stryk, och inte var det någon som frågade efter vilket jag gjorde för resten. Är barn kanske annorlunda nuförtiden?

— Ja, det är de, sade lärarinnan. Jag har sett dem förändras mycket på de här tjuge årena snart, som jag haft barn i skolan. Förr var stryk

naturligt för dem, nu är det onaturligt, och de tar inte emot det. Det är precis som om de föddes med en annan stolthet. Ska man ha något att säga till om, så får man förvärva sig den rätten av dem själva. Ja, jag ser att fru Fiala inte tror mig, men...

— Nej, se det får då lärarinnan ursäkta, att det där förstår nog den bäst som är mor. Barn blir väl alltid barn.

Lärarinnan reste sig.

— Jag ville bara varna fru Fiala innan det är för sent, sade hon.

Viktoria kände sig mera obehaglig till mods än hon ville tillstå. All hennes självsäkerhet föll av henne då lärarinnan gått och hon var ensam med sitt osäkra jag. Plötsligt flög det för henne ett minne från den natten då Bertil för första gången lärde vad stryk var. »Mor, mor, kom, kom, han *slår* me!» Återigen fick hon den där underliga förnimmelsen som numera endast sällan besökte henne: att vara indragen i en förvirrad och gåtfull tillvaro, där intet stod sig som hon lärt i barndomen, där problem mötte som hon inte kunde bemästra.

Ett fruntimmer kunde ju inte gärna ha rätt mot Viktor, men å andra sidan fanns det en tyst visk-

ning inom henne själv som höll med lärarinnan. Ledd av denna tysta röst gick Viktoria in i drängkammaren, där pojken numera bodde och hade sitt tillhåll natt och dag. Hon ville ge honom en extra tår kaffe, eftersom vänlighet skulle vara bra.

Mittpå det lilla bordet vid fönstret bland Anders snusburkar och våta strumpor låg hans lilla läsebok uppslagen, men pojken själv var inte där. Han hade väl suttit och stavat då lärarinnan kom, men så blivit bortjagad av moderns elaka ord. Oroligt började hon plocka ordning i rummet, torkade av lite damm med förklädet, tittade i pojkens fållbänk, där såg inte så vidare rent ut.

Plötsligt syntes det henne också grymt att hon skickat ut gårdens ägare och sin ende son i drängkammaren, medan hon själv låg som herrskapsfru i järnsäng. Hon hade förut liksom Viktor kallat denna förvisning en nyttig läxa: »Eftersom du inte tål någon i huset mer än Anders, så vill du kanske ligga där också om nätterna?» Pojkens synbara belåtenhet med straffet hade sårat henne, hon hade låtit det ske och aldrig tänkt på vad han månne fick se och höra där om nätterna, när gården hade unga drängar sommartid. Hon själv skulle få älska Viktor över allt på jorden och offra allt för honom, men själv skulle hon ha

främsta rummet i pojkens hjärta! Å ja, men den var det ju klart att en mor hade rätt till. Var det då så klart?

Viktor hade ett biträde i boden som hette Mina i Boanäs. Det var en flink flicka men med rykte om sig att följa vem som helst. Handelsresandena togo gärna vägen om Sunnanåkra lika gärna för Minas skull som för Viktors. De kommo om eftermiddagarna och stannade till nästa morgon med kvarter i Boanäs. Lastbilchaufförerna som gjorde långfärder snokade också snart upp henne. Det enda felet med Mina var att hon lätt kunde vara upptagen av andra, då man var ledig själv. Hon hade två barn, men körde alltid ut Maria, när hon kom i sin egenskap av barnavårdsman. »Jag vill inte ha nån far till barnen och inget underhåll», sade hon. »Här är så många som lägger samman till ungarna ändå. Till jul fick jag tjugu femmor i tjugu kuvert. Så här behöver ingen göra sig besvär. Ajö.»

Viktoria gick där ensam i huset och stökade en stund, men Bertil kom inte hem, och hon började tycka det blev kusligt. I frånvaron kände hon hans tysta, bittra åttaåriga anklagelse som ett spöke.

»Jag går ner till Viktor», tänkte hon.

Det brukade hon aldrig göra, och när hon nu

kom överraskade hon honom inne i bodkammaren med Mina i knät. Det var ju så naturligt, egentligen, hon fanns att tillgå och det var ledigt för kunder. Lika gärna som att gräla på Mina, kunde man gräla på blommorna i hagen för att de sprungo efter bina.

De märkte inte Viktoria förrän hon stod tätt inpå dem, hon hade kommit in bakvägen. Hon sade inte ett ord, hon bara såg på Viktor, på honom som hon hållit för en gud, men som dock mättade sig ur den ho, där svinen åto. Så vände hon sig om och gick.

— Men Viktoria, var inte dum nu, vad var det du ville?

— Jag tänker jag får försöka reda det själv.

Han som inte var någon gud, han fick inte ha med Bertil att göra mer.

Hon nästan sprang hem.

»Tänk om han sitter där i drängkammaren, kräket, och drar upp axlarna mot stryk som han brukar. För nu tror han förstås, att lärarinnan har skvallrat på honom, och att jag har varit nere och klagat för Viktor.»

Hon sprang fortare och fortare. Varje minut som pojken ännu levde kvar i sin gamla föreställning var outhärdlig.

Anders gick ute på backen och drog benen efter sig som vanligt.

— Har du sett Bertil? ropade Viktoria.

— Lugna sig frun, jag ska gå och hämta honom. Jag vet var han har sitt leke i skogen.

— — —

På hemvägen från Västregård hade lärarinnan önskat att något måtte hända som öppnade ögonen på Bertils mor, eftersom hennes egna ord icke förslogo. Men då Viktoria sedan kom i mörkret, dödsbiek och förvandlad, bävade lärarinnan nästan för denna snabba uppfyllelse av sin önskan.

Viktoria hackade tänder så att hon knappast kunde tala:

— Pojken har rymt! Tänk... om... han... förgås! Se, jag trätte på han och sa att lärarinnan kom nog för att klaga på han. Och när sen fröken gått, så, så gick jag in för att vara lite vänlig och bju han på kaffe, och då var han borte... Han finns inte nånstans.

Detta hände vid en tidpunkt i Marias liv då hon ännu icke mött något öde som syntes henne hårdare än att lida under en annan människas grymhet och förräderi. Sådant var nämligen hennes eget öde och det var värst.

Nu såg hon in i ett ansikte, nyss slätt och be-

låtet vid en kaffekopp, där en förkrossande ångest rivit så djupa fåror som en harv i mullen. Och med ens blevo hennes egna tjugu tunga år fjäderlätta i vikt mot detta enda ögonblick av en moders fasa för vad hon själv förbrutit mot sitt barn.

Men Viktoria varken anklagade eller urskuldade sig. Det tänkte hon inte på, ty hon var i denna stund helt uppgången i sitt ensamma barn i skogarna. Hon var ett med barnets ensamhet, med dess vrede, dess hat mot Viktor, ja dess förakt mot mor.

— Vad ska jag ta me te?

— Vad säger mannen?

— Han har annat å sköta som roar han mer!

Då fick Maria en aning om att ännu något hade hänt sen i eftermiddags, men hon sade bara:

— Gå till Verner i Västregårn, han har ju blett ordförande, så han vet nog råd. Han kan ordna skallgång med samma.

— Och när vi hitte han, äss han lever, vad ska vi då göra?

Hur djupt Maria än fattat denna moders lidande, var hon inte blödig för det. Hon hade något av en beprövad gammal barnmorskas hårdhet.

— Jo, det ska jag säga fru Fiala, sade hon. Om ni hittar honom, då blir det nog så att

barnavårdsnämnden tar och ackorderar ut honom i ett gott hem.

— Östregårn ska bli ett gott hem igen, sa Viktoria.

— — —

Nästa söndagsmorgon for den nye ordföranden i väg bortåt Ljungheda på så oblyg tid, att han mötte kyrkfolket.

— Vart tar Verner vägen?

— Vad går åt ordföraren?

— Ni ska se han far och hämtar Viktories pojk.

— Behöver *han* göra det?

— Jo, för han är styre i barnavårdsnämnden.

— Vad har barnavårdsnämnden med Viktories pojk å göra?

— Pojken har ju ett hem.

— Och di är rika till på köpet.

— Om det hade vatt Sara-till-Söderbergs ungar, men det här är för galet.

Så fick man syn på ordförarns fru framme vid kyrkan:

— God dag, Signe. God dag, fru Karlsson. Grant i dag.

— Ja, men en behöva nog regn på betet.

— Och en behöva torrväder för att plöja. Vart skulle Verner hän?

— Jo, de kom telefon från Ljungheda att en lastbilchaufför hade hittat Bertil på landsvägen och satt av han te handlarns i Mellangårn.

— Men att inte Viktoria själv lätte hämta han?

— Han ska inte hem, pojken.

— Ska han inte hem, vart ska han då?

— Barnavårdsnämnden har ställt han ett hem i Läppamåla, hos Lina i Söregårn. De var dit som Verner skulle skjutsa han me en gång.

— Har bar... sa en.

— ...navårds... sa en annan.

— ...nämnden, sa en tredje.

— ...ställt Viktories pojk ut på bygden!

— Det var nymodigt!

— Om min pojk rymde hemifrån, så nog tog jag hem han och lärde honom låta bli till en annan gång.

Ordförarns fru blev rent förskräckt över det uppror hon råkat in i.

— Det var ett olämpligt hem, tycker Verner, sa hon.

— Olämpligt! Det kunde varit förut, men nu är di ju gifta.

— Vad ska man med barnavårdsnämnd, om den inte ska träda emellan i ett sånt här fall, sade Erik i Korpagården som var ordförandens svåger och

för resten inte hade med det här att göra, menade de andra.

När det ringde samman blevo några gubbar kvar ute på kyrkbacken och kommo inte in förrän efter syndabekännelsen. Men då hade de också beslutat att tala vid den nye prästen om att ett sånt här förhastat beslut måste göras om. Många nämnder och förordningar fick man låta gå över sig, eftersom de kommo från överheten i Stockholm, och var det lag på barnavårdsnämnd med ett fruntimmer i, så fick man ju välja en. Men aldrig hade man tänkt sig att något *så* galet var meningen som att föräldrar skulle hindras att tukta sina ungar. Hur skulle då hemmet kunna bestå och riket med det?

När prästen efter tjänsten fick känning av allmänna opinionen, svarade han att han följt lärarinnans råd.

Lärarinnans! De hade inte trott att lärarinnan i Askefällan skulle regera socknen!

Prästen måste lova att tala med rymlingens föräldrar.

— Kan nämnden få deras löfte att vara mindre hårda mot honom, så får vi väl överväga saken på nytt, sade han under trycket av de allvarliga

föreställningarna från kyrkvärdarna i Silkeryd och Brearyd tillsammans.

— — —

Men Verner hade nu fått Bertil upp bredvid sig i vagnen och körde i väg med honom till Läppamåla Södregård.

— Nå, Bertil, sade han, då pojken lugnat sig en smula från sin första skrämsel, du kan väl sä till mig som är din kusin, varför du gav dig av från mor? Hon har vatt så ledsen, så grymt, så det kan du aldrig tro.

Den upplysningen gladde Bertil. Mor kunde gärna ha det.

— Mor hugger rent för mön skog, sade han.

— Jaså, var det felet! Vi trodde du var rädd för stryk. Men ser du, lärarinnan kom inte för att klaga på dig. Det hade mor fel för sig, och det ångrar hon nu så dant.

Pojken funderade litet. Hade han kanske gett sig av i onödan? Men så fann han ett ytterligare skäl:

— En kan inte stanna och se huvort hon fördärvar ens gård, sade han.

Verner fann det plötsligt underligt att skola bestämma över den här lille bonden som över ett paket.

— För resten, sade Bertil, så är jag så galen på Viktor, så jag tyr inte vara hemma för det.

— Det var det vi trodde i barnavårdsnämnden, och därför så tänkte vi att du kunde bo hos Lines pojk i Söragårn, ni är ju kamrater på skolan och så fick du sällskap på morgnar och middagar.

— Ja, sa pojken, det kan jag göra så länge.

— — —

När prästen kom, gick Viktoria och mötte honom i allén. Hon förstod vad det gällde och ville sköta detta utan hjälp av Viktor. I natt hade hon sovit, sedan hon fått veta att pojken var i behåll, men hon hade ändå något underligt och farligt med sig.

Prästen försökte nalkas ämnet så nätt, men Viktoria bröt rakt in.

— Så länge Viktor är kvar på gården, samtycker jag till att Bertil är utackorderad, men inte en dag längre, sade hon.

— Nu förstår jag då inte alls vad fru Fiala menar, sade prästen. Så länge?

Viktor kom ut på bron. Han hade minsann inte haft det lätt sedan den dagen då pojken rymde och Viktoria hittade Mina i hans knä. Det hade till och med gått så långt att han föredragit att ligga uppepå framför att ligga i sängkammaren. Föredragit är kanske väl försiktigt uttryckt, ty

han hade blivit utkörd. Hennes raseri mot honom hade nu varat i tre dygn, men ännu hade han inte fattat att det var allvar.

— Min hustru har varit så orolig så det är inte underligt om hon inte själv riktigt vet vad hon menar, sade han och tog henne ömt över axeln, men hon krängde sig loss. Jag tror inte kyrkoherden ska resonera med henne förrän hon fått lugna sig lite. Då går hon nog med på att pojken får vara borta terminen ut. Eller hur, Viktoria, ska vi inte låta hela saken va, tills vi fått...

Viktoria såg på honom med den där mässingsvattenblicken, han började känna igen.

— Jag menar precis vad jag sa, kyrkoherden, sade hon.

Men så fick hon se Verner komma körande på vägen och sprang ifrån både sin man och sin präst utan ett ord vidare.

Innan kvällen var det nyaste skedet i historien allmänt bekant. Man visste att modern själv höll med barnavårdsnämnden om att pojken inte borde hem. Man visste också att hon talat med Bertil i telefon och sagt: »Var inte ledsen du, för mor ska nog ställa dän Viktor och det snart.»

När den saken var klar, hade hon gått ner till

lärarinnan, spordes det, och folk trodde att det var värdesaker och papper hon hade i sin väska. Där stannade hon över natten och nästa morgon körde Verner in henne till staden. Ja, det ryktades att han till och med fört henne upp till en advokat. Då kom man ihåg att han tyckt om Viktoria, innan hon blev gift med hans gamle morbror i Östregårn.

— Ska nu kvinnfolk och ungar regera den här socknen? frågade sig en bekymrad församling. Kvinnorna voro inte minst förbittrade över en sådan utsikt. Vad beträffar fruarna i Sunnanåkra, så kände de det som om de alla blivit vanhedrade av Viktorias uppförande.

Själva ordföranden vacklade under opinionen, inte så att han var rädd, men han undrade om det kanske var omistliga värden som alla så trosvisst försvarade. Vem var han, att han visste bättre än alla andra? Naturligtvis ville han vara human och var så med. Men något kvinnfolkavälde ville han inte bereda vägen för, det vore ju bara till kvinnornas eget fördärv. Han tyckte inte om att höra att det var lärarinnan som lurat honom och prästen att fatta det ödesdigra beslutet i barnavårdsnämnden. Och han tyckte inte om att höra att han en gång velat ha Viktoria.

Den dagen då Viktoria och Viktor voro stämda

in till sammanträde med sina advokater för att se om de inte kunde skriva under ett förslag till avtal i godo, då körde ordföraren för Viktor, och Viktoria fick ta sig en annan skjuts.

Viktor ville inte skiljas. Hans tidiga ungdomsdröm att återvända med nya möjligheter ut till stora världen hade bleknat med åren, han hade blivit lite bekväm, lite fet och trivdes med sitt lugna liv, med Viktoria och Mina tillsammans. Dessutom gick affären fortfarande i Viktorias namn, och från sin ställning som föreståndare där var han lika eftertryckligt uppsagd som från sin ställning som husgud och herre. Gott och väl att han skulle få pengar i lösen för det arbete han lagt ner, men han visste själv, att han icke dugde att sköta pengar, ja han visste precis hur det skulle gå honom om han vände tillbaka med några tusen kronor till den värld där han en gång gått under.

Viktoria måste ju vara galen eftersom hon inte ville kännas vid honom mer. Kunde det inte lyckas att få henne under förmyndare? Men Viktorias advokat förklarade att hennes önskan att bli skild från Viktor var fullt normal efter vad som hänt, historien med Mina i Boanäs inberäknad. Var det så att handlarn inte ville skriva på avtalet som det förelåg, så fick det gå till domstolen.

Viktor hade en advokat som med förtjusning upptog tanken på att processa, men inte ens detta skrämde Viktoria. Hon ville bli kvitt Viktor och ta hem sin pojke, allt annat var likgiltigt. Länge nog hade hon varit tokig. Hon kände det som rapp över samvetet var gång hon tänkte på vad Bertil fått utstå. Någon hemlig makt måste han ha, Viktor, försökte hon urskulda sig själv med, eftersom han kunnat förvända henne i alla år, så att hon tackat honom för att han gjorde sig besvär med att slå hennes son. Men gudomlig var den inte.

Svägerskan som ogillat hennes förbindelse med Viktor sade henne nu, att hon var stursk och galen och hemfallen åt eviga straff emedan hon svek sin kvinnliga plikt till undergivenhet och hörsamhet under sin man. Sådant var tråkigt för Viktoria att höra men rubbade henne ej. Hon hade en gård i förvaltning och en son. Plikt? Make? Viktor hade inte varit en make. Han hade varit ett underverk, en gud, en salighet, nu utplånad även ur minnet.

Förgäves anfördes att Gud förenat dem.

— Nej, sade Viktoria, det har han *inte*.

— Du har i alla fall haft kyrklig vigsel.

Det visade sig att detta imponerade inte ett dugg

på Viktoria. Vigselformuläret betydde för henne ingenting. Äktenskapets sakrament! Det fanns nog. Men inte hade hon varit delaktig av det, bara därför att prästen läst formuläret.

— Vem kunde tro att Viktoria var så nymodig?

Viktoria stirrade.

Inte visste hon om att hon var nymodig.

FEM FATTIGA DAR.

Nämndeman i Läppamåla satt en aprileftermiddag i stora salen på västra gaveln och drack kaffe med en brunögd, rödhårig ung man som talade uppländska. I det vårklara solskenet glänste det röda håret som guld, men ännu mera glänste den framtid han utmålade för Gammalrödja.

Den praktfulla nämndemansmor, som numera genomdrivit att hon kallades fru Nilsson, höll sig hela tiden på gränsen av rummet och samtalet. Hon misstrodde en främling som själv tog upp fina cigarrer och bjöd i stugorna. Troligen skulle den där märkliga kooperationen som han utlade så vackert, visa sig vara något som hennes man skulle luras att köpa och betala pengar för, eller kanske rentav bara ett tiggeri i finare form. Och far var ju så beskedlig. Och så belåten när någon kom direkt till honom och inte gick först till hans måg, ordföraren i kommunalstämman.

Nämndemannen kände sin hustrus tankar i ryggen.

Den rödhårige talade så vackert, så sifferbemängt

och klokt som han lärt på Jakobsbergs folkhögskola den tid då han blev omvänd själv. Han talade om Ernst Person och Albin Johanson, två män lika historiska som Alströmer och Linné. Men ändå blev han plötsligt avbruten på ett rått och oförstående sätt:

— Kom inte till mig med några påhitt som kostar pengar, herr Karlsén, sade nämndemannen.

— Det vore meningen att spara pengar i stället, sade den rödhårige, och kvävde som så många reformatorer en suck över världens dårskap.

— Jaha, det lät liadant, när di kom hit till mig och truga mig att teckna först på listan för andelsslakteriet i Ljungheda under kristiden. Det gjorde jag för den goda sakens skull, och sen var det många som teckna, då de såg mitt namn först. Och var har di pengarna tatt vägen? Gått upp i rök har di. För min del kunde jag väl stå ut med att förlora, men det gör inte alla.

— Per Salqvist, han förlorar inte han, sa nämndemansmor.

— Nej, sa nämndeman, hos honom slaktar di natt och dag, och han tjänte hundratusen i fjol på sin rörelse. Han är en driftig karl och alla driftiga karlar vill ha sin egen affär, därför går inte kooperationen.

— Jag tror jag kan säga att jag är driftig själv, sade ynglingen. Men jag har gått in med liv och själ för de kooperativa idéerna. Vad nu Per Salqvist angår, så har jag hört talas om honom och är inte rädd. När den kooperativa affären kommer till stånd i Gammalrödja, så blir den både inköps- och försäljningscentral, och vi ska lära Salqvist att nöja sig med lite mindre årsinkomst, hade jag tänkt.

Nämndemannen och hans hustru skrattade medlidsamt åt ynglingen som ville rå på Salqvist.

Nu trodde de att han skulle gå, men det gjorde han inte.

— Det är inte fråga om summor som betyder det minsta för en sån som nämndeman, sade han, alldeles som om han inte blivit stukad. Nämndeman talte nyss om att kraftfodret var för dyrt och mjölken för billig. Det där kanske vi skulle kunna bättra på, men den som vill vinna han får lov att satsa något också.

— Ja, satsa och satsa, det ska bonnen alltid. Ja, tack för att han ville ha mig med, sa nämndeman och såg på klockan, men vi får väl reda oss så gott vi kan här i Gammalrödja utan hjälp utifrån. När var och en sin syssla sköter...

— Så går det numera åt skogen, sade Karlsén snabbt.

Nu hände två saker: mor Märta försvann i stor hast och samtidigt steg yngste sonen Erik in i salen, driven av den brännande nyfikenhet som gjorde honom till en så uppskattad korrespondent till Smålandsposten.

Därmed vände sig saken, och när den rödhårige lämnade gården, hade han i fickan en kungörelse som lyste hop ett sammanträde om bildandet av Gammalrödja konsumtionsförening.

Nämndeman skyndade ut i köket, just då mor Märta pustande öppnade förstugudörren och kom in.

— Se vi bönder får lov att hålla ihop och hjälpa varann, sade han ursäktande.

— Å för allan del, sade mor Märta, då skulle jag kanske inte ha kört. Rävagårds kor från vår rågträa?

— Har Johannes släppt sina kräk på mina trädor nu igen! Nämndeman störtade på dörren med ett rytande.

— Nu kan du väl styra dig, när kräken är bortmotade.

— Jag ska ta yxan och hacka Johannes i småbitar och koka han till hönsen.

Herr Karlsén kom själv först till sammanträdet. En stund satt han ensam i det stora kommunalrummet och ångrade att han lovat klara Gammalrödja som var det mest hårdarbetade distriktet i landet. Sen kom en yngre karl in, han såg bra ut och var mycket välklädd, en liten smula för fet. Han hälsade, presenterade sig inte själv, men föreställde däremot ondskefullt alla de andra som nu började troppa in:

— Det där är den nye mågen i Rävagården, han som har döpt om stället till Frideborg. Men rävlukten sitter nog i ändå, och den kanske går i hans kläder också, stackarn.

Såg ni gubben där? Han kom häromdan med två dussin sura ägg som hans käring letat upp i gamla balar och trodde di skulle gå igenom i äggföreningen...

Jaså, nämndeman kommer inte själv ser jag, men pojkarna är bättre att ha och göra med för er räkning. Fast di har inga pengar.

Och den där karln med långa ansiktet, nej inte den som ser ut som en lord utan den bredvid, han trodde en tid han skulle tjäna bra på att skumma mjölken innan han lämna den till mejeriet. Men sen så fick han mindre betalt för mjölken än de andra, och då kan han inte fatta vem som för-

rått honom. Han hade inte tänkt på att mejeriet kan kontrollera fetthalten se... Ja, jag talar bara om det, för att ni ska veta med vilka ni får att göra här i Gammalrödja.

Nämndemannens måg, kommunalordförarn Verner i Västregård, valdes till ordförande för kvällen, och de första han fick ge ordet voro motståndarna. De väntade inte till dess ombudet lagt fram sina planer en gång.

— Kopration! sa de. Som om inte tiderna vore nog usla ändå utan att man behövde göra eländet värre med föreningar.

— Jag har vatt i äggföreningen, men jag ge ut igen. Ja, det var väl ingenting att skratta åt, för en kan väl göra en dumhet och reprera na.

— Men *jag* ska be att få rösta för en kooperativ affär, sade den mörke karlen som bekantat sig med ombudet. Alla sågo häpna på honom, ty varför skulle Viktor Fiala som själv hade bod rösta för att få hit en konkurrent? Jo, förklarade han, hade herr Karlsén kommit hit och satt upp egen affär, då skulle jag varit rädd för konkurrensen. Men en konsum är jag inte rädd för. Tvärtom, ni gubbar kommer att bli mer belåtna med min affär än vad ni nånsin har varit förr. Sätt i gång ni bara, slöt han.

Karlsén stirrade på honom. Jaså, det var en privathandlare! Den gällde det att se upp med.

— Ja, inte är jag med på att sätta i gång för min del, sade han som skummat mjölken. Jag har sagt upp mina kor från mejeriet, nu lägger jag på mina kalvar och säljer dem till Salqvist i Ljungheda. Han har en omsättning på hunnratusen...

— Förslår inte, millioner...

— Och han började som en fattig torparpojk...

— Men om hans affär varit en andelsaffär, så hade ni fått dela hans millionvinster med honom, sa ombudet.

Allmänt skratt.

— Ingen delar något med Per Salqvist. Kritiserar man hans bud, så kan man ta sin ko medsamma och gå hem igen. Han vet vad ett kreatur är värt, bara han kastar ett öga på't.

— Men det är inte säkert han talar omet, viskade en hädare. De omkringstående grinade belåtet, de voro stolta över Per Salqvist för att han klådde dem och tjänade millioner.

»Om di här hade varit arbetare», tänkte Karlsén, »så skulle det varit en annan låt.»

Han sa ingenting mer, men han beslöt att den dag skulle komma då han rådde på den väldige

avguden. Ännu så länge stod Salqvist trygg bak sin våg i Ljungheda slakthus, genom vilket Smålands gödkalvar passerade på sin väg till de herrskapliga borden i huvudstaden, men hur länge? När motståndarna togo för givet att saken var avfärdad, gingo de, men ordföraren sade:

— Nu fortsätter vi. Jag tror att det här är första steget på den vägen vi måste gå. Vi måste lära oss att hålla hop.

Han hade blivit mera intresserad nu än han varit i början. Viktor Fialas knep skulle inte lyckas!

Man gjorde ett försök på en provteckning av andelar utan förbindelse. Den räckte inte upp till minimisiffran.

— Nå, men ska inte herrarna ta ett tag till och teckna fullt.

Pojkarna i Ödegården, och skolkassörn i Nästagården, den nye mågen i Rävagården, alla tittade på varann.

— Jase... det är ju inte illa ment, men en känner ju inte herrn...

— Den där handlarn, han begrep att jag kunde sköta en affär, sade ombudet med gnistrande ögon.

— Ja, som sagt, var och en sköter nog sin egen affär, men...

— Jag ska visa er, om ni inte sett det förr, att

man kan sköta en affär lika bra för en idé som för egen vinst.

Ingen hade kanske så klart för sig vad han menade med den där idén, men det förstod man att det var fart i karlen. Man hade fått respekt för honom, men se pengar!

— Jag tecknar det som fattas, sade Daniel Skörd på Skördatorp.

Fjorton dar senare lades grunden till den nya affären. Allt går fort för den som har pengar. Den nya boden låg i en vacker ekbacke vid vägen med Guds tempel mellan sig och konkurrenten. Alla som gingo förbi sade att det var synd att grönskan skymde, för det var ett ovanligt grant hus med frontispis och utsprång. Men så hade byggmästaren rest in till Alvesta och tagit lärdom. Stockholmsritningen! Nej tack.

Affären öppnades i augusti månad, just som den granna skörden skulle skäras. Det var den värsta tiden för jordbrukaren, men trots det måste man ta sig tid att titta på den sagolikt eleganta inredningen och det fina lagret som alla talade om. Det märktes snart att föreståndaren var en ovanligt kvickställd karl. Snart spred sig som en löpeld ryktet att han hade förmått Johannes i Rävagården att köpa en patenträfsa åt sin nygifta

dotter, och då förstod man att intet var honom omöjligt. Viktor Fiala började dra öronen åt sig.

— Jag väntar allt och går dit, tills jag sålt rågen, sade de försiktiga.

Men långt innan man sålt rågen, kom en annan främling och slog sig ner i Gammalrödja. Även han uppträdde med stor energi, men han behövde inte prata ikull någon, det gick ändå. Han utvalde här och där ett offer, vilket visste man inte, varför visste man inte. Han kastade sig över sina utvalda med en plötslighet och våldsamhet som förfärade. Stundom riste han livet ur dem, stundom rörde han stilla vid deras lemmar och de förtvinade.

Med böjt huvud och knäppta händer lät Gammalrödja denna olycka gå över sig. Den hållningen lät sig väl försvaras, ty mot barnförlamning var ju ingenting att göra. Men det fanns en i Gammalrödja som icke kunde uthärda denna passiva undergivenhet, och det var den som minst av alla hade något att säga till om. Men han var sådan, den rödhårige herr Karlsén, han skulle blivit en fullfjädrad folkkommissarie om ödet fört honom i en tacksammare miljö. Hans liv var att gripa sig an, sätta i gång, lägga sig i, driva folk i flockar framför sig.

Strax i början då epidemien kom hade han tagit hem sorgartiklar, kistor, klädslar i alla storlekar och prislägen. Sen skaffade han hem essensvin och finaste sorgakonfekt samt kaffe till fyra och tio. Hans omsättning steg därvid, men därmed kunde han inte låta sig nöja.

Han såg inte sjukdomen endast ur affärssynpunkt. Hans avsikt var en gång för alla att rycka upp Gammalrödja, men då fick befolkningen ju icke dö ut för honom.

Något måste göras för att möta situationen, rädda offren, driva bort pesten. Då ingen annan rörde en hand, måste den sistkomne göra det.

Det kom en söndag då fem döda skulle begravas på en gång, vilket var något oerhört i Gammalrödja. Halva församlingen var bjuden på begravning, antingen såsom släkt med de döda eller därför att man bodde i samma rote. Kyrkan var full, och överallt sutto sorgeföljen, som i sin smärta icke reste sig varken vid Guds ord eller lovsång utan förblevo stilla i bänkarna.

Det var första gången handelsman gick i kyrkan, ty han hade andra gudar. Nu satt han på läktaren och såg ner över alla dessa kalasgäster, som skulle dra i väg till de smittade och hem-

sökta gårdarna. Upp mot honom dånade psalmen 361:

»Herre, mäktig att befalla
över liv och över död,
låt oss ej fördärvas alla,
hör vår jämmer, se vår nöd.
Sjuka, döda vid varann,
knappast mer man räkna kan.
Låt, o Du som hjälp kan sända,
dessa plågor återvända.»

Det var en väldig makt över sången, den var ett rop och en anstormning, ett utlopp för ångest, tvivel, förtröstan och hopp.

Men handelsman blev icke det ringaste gripen, han trodde icke på böner, han trodde på sanitära åtgärder. Alla dessa begravningskalas skulle ha förbjudits, det hade varit till mera nytta, tänkte han, och trodde det var en lätt sak att med en gång så svika de döda.

Vid predikans slut begärde kyrkoherden församlingens förbön för en rad sjuka och bad sedan själv inträngande för dem alla. Men när kungörelserna till sist kommo, innehöllo de ingenting om skolornas stängning och ingenting om öppnande av epidemistugan. Däremot pålystes de övliga läse-

mötena, vägsyn, ympemöte — det föreföll Karlsén höjden av all dårskap att dra ihop småbarn till vaccination under dessa tider — samt slutligen offentlig auktion efter de två första som dött.

När folket strömmade ut stod handelsmannen på post för att få tag i nämndeman i Korpagården.

Han hade inte försyn att hejda honom, fast han såg att han hörde till ett begravningsfölje.

— Nämndeman, varför lyser ni inte ut sammanträde i hälsovårdsnämnden? Det måste ju ske och helst borde man be provinsialläkaren att bevista det! — Varför det? — Jo därför att här behövs snabba åtgärder. Har inte nämndeman läst att Gammalrödja är den hårdast medfarna socknen i Kronobergs län?

— Ja, det är väl inte min skull, sade nämndeman i Korpagården.

— Jo, det är det, om nämndeman inte ställer om så att här vidtages drastiska åtgärder för att hejda sjukdomskurvan.

Nämndeman förstod nog att handlarn kunde ha rätt i sak, men han retade sig över att han lade sig i, över att han använde så konstiga ord för att göra sig viktig och över att han valde en så olämplig tid.

— Ja ja, sade han, jag ska i begravning, så jag

kan inte göra något åt at, i dag åtminstone. Tala vid ordförarn i hälsovårdsnämnden, om sina d-drasstiska åtgärder, handelsman. Där går han.

Ja, där gick han, den gamle kyrkvärden i Silkeryd, han som var så lik aposteln Petrus. Han hade ingen att begrava den här gången, därför gick han hem för sig själv, stödd på sin silverkrycka, betänkande livets farofyllda korthet, Guds makt och människors vanmakt.

Han tänkte även på huru en tid som denna uppenbarade människans innersta halt, vilket kanske var dess betydelse. Här hade han nu bott i nära grannskap och umgänge med sina två svågrar, Ernst i Norråkra och Per Johan i Brearyd, och ansett dem för lika goda män och kristna båda två. Men nu hade en himmelsvid skillnad uppenbarats plötsligt, oåterkalleligt, förskräckande. När sjukdomen nalkades Norråkra hade Ernst gripits av skräck och blivit grym i sin skräck. När hans hustru kom tillbaka hem efter att ha suttit ett par timmar hos den döende husbonden i granngården, slog han henne. När sen änkan, som blivit utan manlig arbetskraft, begärde en smula karlhjälp, stängde han sin dörr.

Vid samma tid trälade svågern i Brearyd med att ta in sin sjuke gåramans råg åt honom och då

skomakarns hustru dog med den minste, tog han de andra barnen hem till sig. Han var väl inte utan fruktan, Per Johan i Brearyd, han lika litet som de andra, men han övervann den. Hädanefter visste man var man hade dessa två. Gud hade väl vetat det länge...

Medan kyrkvärden gick i dessa tankar, hörde han sitt namn ropas. Han vände sig om och såg konsumtionsföreståndarn komma springande.

Kyrkvärden stramade till. Han tyckte inte om den där rödknollrige karln, som lockade hans dotter Elsa att köpa för mer än hon hade råd till, inbillande henne att hon skulle få nästan alla pengarna tillbaka vid årets slut i ren vinst. Han misstänkte att dottern tog ut av sparbanksboken hon fått efter modern, och han var rädd att hon gjorde det mindre för vinstens skull, fast hon talade så mycket om den, än för att få anledning att hänga timtals i boden.

Obegripligt med det där tycket, för grann var han inte, och inte hade han sätt. Sannerligen tog han sig inte för att kommendera här i socknen.

Men hur ogärna kyrkvärden än ville, så blev han ändå tvungen att vända om och följa handlarn till epidemistugan.

De veko av från landsvägen och vandrade en

kvart mellan gammal grann och mogen skog där det var svalt mellan stammarna trots att dagen var het. Slutligen kommo de till en liten öppen plats, ungefär ett halvt tunnland.

— Ja, här har vi epidemistugan! Kyrkvärden pekade på ett litet grått hus med förspikade fönster. Ett litet fähus hade här också stått, men det hade ramlat på magen med taket mot jorden. Brunnskaret stod ännu, men fruktträden förtvinade av ensamhet.

Det var ett gammalt torp som socknen en gång övertagit som ersättning för fattigvård. När den besynnerliga och överdrivna förordningen kom att varje socken skulle ha en epidemistuga, vågade man icke trotsa direkt och beslöt därför på en stämma att avsätta denna ödestuga därtill. Men man vidtog inga åtgärder för att inreda stugan för ändamålet. Man hade inte haft några epidemier sen koleran gick sist, och man väntade heller inga.

Under årens lopp hade skogen trängt ända upp i ryggen på huset. Den stod där som en mörk, ogenomtränglig mur omkring planen, skymde för solen, för sjön, vägarna, höjderna. Handelsman ryste till, det brukade han annars inte. Det här var ju en plats, från vilken livet flytt, en plats som väntade de döende, de fördärvbringande, de smit-

tade och skydda. Men han övervann obehaget genom sitt patentmedel: handling. Han gick fram till huset, bände dän en bräda för fönstret och tittade in.

När han sen vände sig mot kyrkvärden, gnistrade hans ögon, men det såg inte denne, ty han sökte frukt på de mossiga träden.

— Epidemin har snart varat i fjorton dar, och värre och värre blir den. Och kyrkvärden har ingenting gjort. Men jag ska bli man för att här tas itu med rengöring och inredning i morgon dag.

Kyrkvärden svarade ingenting, han gnagde på ett äpple med sin tand.

— Släng äpplet! skrek handlarn i yttersta retlighet, baksillen sitter i maskmärkena, tror di.

— Ja, di misstänker allting, sade kyrkvärden och behöll äpplet. Luften och vattnet och jorden och dess frukt och människornas handtryckning och andedräkt. Men Guds tuktan, den misstänker di inte, di därna som skriver i tidningarna. Det som är utsett, det blir. Är det så det är Guds vilja att handlarn ska ha sjukan, så får han den, fast han inte äter äpplen. Men ska jag skonas, så kan jag äta så mönna äpple jag vill.

Två världar stodo i angrepps- och försvarsställ-

ning mot varann på de övervuxna kallgårdssängarna framför stugan.

— Guds vilja! Visa mig Guds vilja, om Han har någon! Ni visar bara att ni ingen vilja har själva, ni gubbar i hälsovårdsnämnden. Ni försummar på det brottsligaste sätt de viktigaste åtgärder. Jag ska anmäla er hos provinsialläkaren!

— Det finns *ett* som är viktigt. Det är viktigt att kunna säga så här:

»Möda, sorg och tårar, allt vad hjärtat sårar, synd och dödens kval, skola mig ej skilja, mot min Jesu vilja, från Guds barnas tal.»

— Om kyrkvärden inte har andra intressen, så borde ni avsättas ur hälsovårdsnämnden.

— Inte utav handlarn i alla fall, sade kyrkvärden med en glimt av bondearistokratiskt högmod och vände honom ryggen.

En timme senare satt handlarn i kyrkoherdens expeditionsrum. Han talade vitt och brett om vad man måste göra, men kyrkoherden hörde på endast med ett halvt öra. Han tänkte:

»Om detta hänt på prosten Springers tid, så hade han varit överlupen av sockenbud. Men till mig kommer inte ett enda.»

Och handlarn fortsatte att tala.

— Är det verkligen skäl, sade kyrkoherden till

slut utmattad, att stänga skolan och avlysa läsemötena och isolera de sjuka som spetälska, när man inte säkert vet att man kommer åt epidemien på det sättet?

Handlarn gav sig inte.

— Enligt min mening är det den enskildes plikt att underkasta sig vilket obehag som helst för att undvika blotta möjligheten att man sprider död bland sina grannar, sade han. Att inte bönderna tänker på det, får man ju förstå, men se kyrkoherden!

Återigen var han den starkaste. På måndagen sammanträdde hälsovårdsnämnden och invalde handlarn i en kommitté, som skulle ställa epidemistugan i ordning.

På tisdagsmorgonen visste hela socknen att digerdöden hade kommit eftersom epidemistugan skulle öppnas. Man gick till skördearbetet på fältet och undrade om man skulle komma hem med livet till middagsmålet. Bärgningsvädret var härligt, men man arbetade utan glädje och iver. Då själaringningen hördes, sänkte männen liarna och binderskorna rätade på ryggarna för att lyssna.

Storklockan först... man ringde för en karl... för vem, månne?

De nervösa som lågo hemma i nacksymtom och ångest borrade ner huvudena för att slippa höra.

Men handelsman han hade inga symtom och han lyssnade inte till själaringningen.

Han sände bud efter snickare, målare och skurgummor, han anställde personal, han låg i telefon för att rekvirera förråd av Röda korset och sina egna leverantörer.

Fyrtioåtta timmar senare stod han i dörren till epidemistugan i väntan på doktorn och nämnden som skulle avsyna verket, innan det togs i bruk.

Han stod där i den djupa tystnaden, ur vilken endast hackspettarna hördes i skogen. Men han var av dem som icke tåla att stå stilla, att vänta, att lyssna. En flygande ångest kom över honom. Vad hade han gjort? Han hade skurat och tapetserat i dödens förgård, och nu skulle de komma, de arma, till denna öde ort.

Han lyfte bröstkorgen till en häftig andning och begav sig bort mot den trånga skogsmynningen, varifrån han väntade bilen. Förrän han hörde motorn, blev han inte riktigt lugn.

Men det var inte den bil han väntade, utan en annan, en sjukbil. Nu kom den första patienten, och det var kyrkvärdens dotter, Elsa. Han kände inte igen det brinnande, förstörda ansiktet, de

skräckslagna ögonen eller den röst som tiggde och bad att få fara hem igen. Men han kände henne på koftan han sålt åt henne för en tid sen. Med en stark obehagskänsla mindes han, att han kysst henne, medan hon speglade sig inne i bodkammaren. Hur lång inkubationstid har månne...?

När inspektionen var över, tog handlarn plats i bilen bredvid doktorn och slog fram om inte de mera utsatta personerna i socknen borde få serum. Till exempel han själv som kommit i beröring med flera av dem som sjuknat. För smittan, doktorn, den går ju från person till person?

Doktorn förklarade att därom tvistade de lärda, somliga skyllde på vattnet. Men för säkerhets skull tog han ett prov i handelsmans hals, alltid fanns där något.

Två dar senare stod handlarn i bästa välmåga och expedierade sina kunder som trängdes kring disken för att titta på de nya svartglaserade tårtorna med mellanlägg av svart vinbärssylt, så passande att ta med i förning till begravningarna. Då ringde det på telefon och det var doktorn.

— Det var ett mycket fult prov jag tog i halsen, sade han. Det vore nog bäst att ni gav er åstad till epidemistugan för säkerhets skull.

— Det måtte vara ett misstag, protesterade handlarn häftigt. Jag mår alldeles bra, jag har bara lite snuva. Jo, bara lite snuva! skrek han i telefon.

— Dess farligare är ni, sade doktorn. Det är genom de immuna bacillbärarna som sjukdomar sprids och inte genom de sjuka...

— Men doktorn har ju sagt, att man ingenting säkert vet...

— Och ni har sagt att den som bara har en misstanke att han är farlig, måste känna det som en plikt att isolera sig. Ska ni backa, herr Karlsén, ni som har satt mig och hela socknen överända för att åstadkomma en tillfredsställande epidemivård!

Handlarn stod ett ögonblick stilla i sin bodkammare, sedan samtalet var slut. Ja, det hade han sagt och mer till. Men det var förfärligt att få igen det så här. Han hade inget biträde, så detta betydde att stänga just nu och överlåta all denna högkonjunktur åt handlarn i Sunnanåkra som redan apat efter idén att ta hem kistor, klädslar och kransar.

»Jag säger ingenting än så länge», tänkte han och gick ut i boden med ett hastigt påsatt förekommande och obesvärat leende.

Men i boden, som nyss var fullpackad, fanns icke en människa. Folk hade hört och förstått. Kunde det förvåna honom? Han hade själv spritt bacillskräcken ibland dem.

Skräcken för epidemistugan kom över honom igen liksom första gången han var där och tog emot Elsa i Silkeryd. Han skulle helst velat ta sin plånbok och fly. Men så gör man inte. Åtminstone inte den som tagit till sin uppgift att lära Gammalrödja ansvar och solidaritet. En sådan hade bara *ett* att göra, och det gjorde han. Telefonerade till sin förman, anmälde sakförhållandet, packade sin unika, låste sin bod, gick tillbaka och stoppade på sig en lärobok i esperanto, låste igen och vandrade den tunga vägen till epidemistugan. Han gick förbi gårdar där man stirrade på honom från varje fönster, han mötte vandrare som veko långt åt sidan med en flyktig hälsning, rädda att behöva stanna och ta i hand.

Han var inte dum, så mycket värre för honom. Han kom gott ihåg vad han predikat för människorna, vad han tillåtit sig att säga om Gud. Som kanske hade hört det.

På sköterskans fråga om han kom för att inspektera, mumlade han lyckligtvis bara något ohörbart. Hon fattade därför icke och började en lång

ursäktande förklaring över omöjligheten att hålla snyggt och sköta de sjuka ordentligt med bara Sara-till-Söderbergs som hjälp.

Men handlarn sprang bara förbi henne upp på vinden, där han inrättade sig i en vrå. Där låg han ett helt dygn, sysselsatt med den meningslösa odygden att med sin kniv peta bort dreven mellan stockarna. Han bar sig åt som ett barn eller en dåre som måste förstöra något för att vara lycklig. I hans själ stod den vilda strid som starka och häftiga naturer utkämpa, då för första gången deras viljas framfart brytes.

Nästa dag hade hans raseri lagt sig men inte hans smärta. Han letade nu fram en spade och gav sig på de igenvuxna kallgårdssängarna, som inte varit rörda på många år. Han arbetade hela den dagen och den nästa, tills han brutit upp dem. Nu var också hans snuva borta, han kände sig ovanligt frisk. Under det han arbetade hade ett par ögon därinnifrån följt honom oavbrutet. Det var Elsas ögon, hennes, vars dröm var slut, vars liv var slut. Han visste att hon var där, han visste att hon betraktade honom, därför vände han oavbrutet ryggen mot fönstret.

Elsa ville så gärna ha frågat Sara-till-Söderbergs om handlarn hört sig för om henne. Men det

vågade hon ej. »Om han har glömt det», tänkte hon, »så blir det *för* svårt.»

På tredje dagen fick handlarn lust att tala med människor igen och ville äta i köket med personalen. Men då skickades han bort.

— De sjuka äter på rummen, svarade Sara med värdighet och skadeglädje.

Då kom han ihåg att han var en smittfara och gick långsamt in till sina olyckskamrater i den låga och rätt ovädrade stugan, som han ställt i ordning åt dem.

Där satt kyrkvärdens dotter och grät, emedan hon inte kunde skära fläsk med en hand. Hon hade bara den vänstra numera, den högra låg död på täcket.

Hon var inte vanställd som den gången då hon fördes till sjukstugan. Tvärtom, hon tog sig mycket bra ut med sitt långa gula hår, som passade till hennes vackra namn: Elsa i Silkeryd, sin blekhet och sin rörande hjälplöshet. Koftan hade hon fortfarande på sig. När han såg den, stack honom som en kniv tanken att han möjligen smittat henne med sin slarviga kyss i bodkammaren.

Han försökte slita den kniven ur bröstet:

»Det vet man inte på vetenskapens nuvarande ståndpunkt. Troligen föres smittan genom vattnet

eller också genom äppelkart. För resten kan ju hon ha smittat mig.»

Men han kunde icke förneka att sjukdomen kommit in i socknen i sällskap med honom, smittat hans kunder och slagit den han kysst.

Han skar fläsket åt henne med händer som darrade av den häftiga ansträngningen med spaden. Han log mot hennes tårar, ty där fanns intet annat svar på dem.

— En tycker det är så underbart med allt som kan röra se, sade Elsa medan hennes ögon följde hans händer. Att en sak ligger still som min högra arm, det är inget märkligt. Men kan han, som är lärd, förklara hur det kommer te att nånting i världen kan röra se?

— Tvärtom, fröken Elsa, sade Karlsén. Om något verkligen vore still, *det* vore nytt och konstigt. För ingenting är still, stjärnorna till exempel har rest omkring i rymden utan uppehåll i miljoner år. Och fröken Elsas arm följer med i dansen, fast den för tillfället är lite lat av sig.

— Vad ska jag ta mig till, Karlsén, om den inte blir duglig mera?

— Fröken får ägna sig åt andligt arbete.

— Nej, Karlsén, det är syndigt när fruntimmer

försöker predika, det är bara bland nyläsarna, säger far.

— Är det något mer jag kan hjälpa fröken Elsa med än skära? frågade Karlsén ömt och allvarligt.

— Nej, men Bartil i Östregård törstade efter dricka, och prostgårdsarrendatorns två små tvillingflickor hade sparkat av sig filtarna, och Anton från Hanatorp ville skära av sig sitt ben, som var honom till förargelse, eftersom det var dött.

På så vis blev handlarn sjukvårdare. När han hade en ledig stund, läste han esperanto.

— Om fröken lär sig det här, så kan fröken resa omkring och göra sig förstådd i hela världen.

Men Elsa bara undrade hur hon skulle bära sig åt för att mjölka.

När doktorn kom på sitt veckobesök, pågick en sådan lektion. Han hörde med ett halvt öra på sköterskan som mött honom redan i förstugan med klagomål över svårigheten att arbeta i en gammal torpstuga utan bekvämligheter och utan kvalificerad hjälp. Resten av sitt intresse ägnade han åt dem som stavade esperanto i urskogen, på denna dödens ort.

Plötsligt tystnade övningarna. Handlarn hade hört doktorns röst och kom farande ut med håret på ända.

— Jag är alldeles bra nu, jag har ingen snuva längre, får jag ge mig hem?

Doktorn funderade ett ögonblick. Den senaste uppsatsen i Medicinsk tidskrift lutade åt att skriva skulden på infektion genom vattnet och gjorde gällande att under en epidemi gick varenda människa omkring med baciller, fast endast de som hade otur lämpade sig till att alstra en akut sjukdom. Det var ingen mening i att hålla handlarn inne längre. Han kunde gå.

Handlarn strålade av fröjd. Han hade knappt vågat hoppas detta, han hade haft de svartaste aningar om årslång fångenskap i den fälla han själv byggt.

— Går Karlsén, så ger jag mig i väg också, sade sköterskan oväntat. Svårt har här varit hela tiden, men sen handlarn kom som är frisk och vettig och inte utsliten som Sara så har det ändå gått. Men ensam med Sara kan jag inte sköta det här tillfredsställande, sade hon och började gråta.

Hennes nerver voro hårt frestade, men det var även doktorns.

Han lirkade inte, han befallde henne att stanna. Man lyder, man står på sin post. Man blir inte hysterisk.

Vid skällsordet hysterisk svarade hon:

— Doktorn får skälla mig för vad han vill. Jag har arbetat hela mitt liv och har egentligen pension. Nu har jag inte sovit på två veckor. Man är inte mer än en människa. Och här är så ödsligt och hemskt. Bara sjuka och så granar.

Därmed tog hon ner sin sköterskekappa som hängde i förstugan.

Doktorn förstod nu att han måste använda andra metoder. Sköterskan märkte att hon hade övertaget och nekade hårdnackat. Ingen vädjade till Karlsén.

Båda två blevo därför på det högsta förvånade, då de hörde honom säga:

— Jag stannar väl te lördan. Säkert blir det några som får fara hem då, och Bartil lever säkert inte så länge. Sen klarar sig nog syster, om det inte blir nya fall...

— Det *menar* han inte! sa sköterskan.

— Det må jag säga! sa doktorn.

Han såg på deras ansikten, att de tyckte han gjorde något märkvärdigt.

Det kändes ju behagligt för all del, men samtidigt tyckte han det var sorgligt, att det skulle vara så häpnadsväckande och enastående om en människa offrade fem fattiga dar för medbröder i nöd. Hur skulle det gå att bygga upp den nya

solidariteten, tänkte han, om den var ett så främmande begrepp?

— Stannar han här, Karlsén, frågade Elsa, fast han fe gå om han ville? Detta faktum tycktes gripa Elsa. Det är inte *en* till i det här landet, som skulle gjort det, sade hon andäktigt.

— Jag får väl lov och härda ut lika länge som fröken här, sade han, och tillade: För vem vet om jag inte smittade henne den där, hm, den där gången i bodkammaren.

Det var den första antydan han gjort till något som Elsa fruktade att han alldeles glömt i dess obetydlighet.

Hon rodnade av glädje att han mindes sin kyss.

MODERN.

Krigssommaren 1917 vandrade två unga nitiska familjefäder från stan omkring i Gammalrödja socken för att handla upp livsmedel vid sidan av ransoneringen. Det gick ganska dåligt för dem, ty skulle bönderna bryta med lag och förordning, måste man fresta dem med fotogén, sytråd eller möjligen brännvin. Guldtior gjorde ganska litet intryck på dem.

Under sin vandring mellan gårdarna veko de två staborna in på en smal körväg som ledde in i skogen. De hoppades att den skulle föra dem till någon avsides liggande gård, där folk voro mera villiga att göra affärer. Snart kommo de ut ur skogen och fram till en liten ödslig mosse. Men vägen fortsatte stadigt fram över den och herrarna gingo vidare. Då de hunnit ett stycke, skymtade de en odling på andra sidan.

De satte upp högre fart, som man gör då man tycker sig skymta ett paradis. Innanför höga skyddande gråstensmurar låg en röd stuga mitt i en

grönskande, blommande odling. Dessa murar voro på insidan klädda med humle och rudbeckia och de blå rackartofflorna nådde nästan ända upp mot torvtaket där sedum nu stod i blom. Framför huset var ett blomland utlagt med borstnejlikor i de vackraste och ombytligaste färger. Den gyllene eftermiddagssolen insvepte i sin glans den röda stugan, de mångfärgade blommorna, den gulnande rågåkern och de gröna skiftningarna på potatisland och ärtasäng. Luften kändes mildare här med ens, och den var full av kryddoft och insektssurr.

Herrarna stannade beundrande inför denna sköna tavla, men blickarna dröjde längst kvar hos skidorna på ärtstånden och blommorna på potatislandet. Visst var det en idyll, man kunde tänka sig att hit hade den fredlösa freden tagit sin tillflykt! Men till en idyll hör mat, och de voro mycket hungriga.

I potatislandet upptäckte de en kvinna som låg och rotade med fingrarna i jorden. Djupt intresserade åsågo de hur hon försiktigt petade fram de största knölarna utan att skada stånden. När hon så stulit sig till ett kok ur den växande skörden, klappade hon till jorden och reste sig upp.

Då hon fick se främlingarna tvärstannade hon, slagen av häpnad. Släppa ner kjolen som satt

uppfäst kring midjan kunde hon inte, ty i den hade hon potatisen. Hon muttrade något om att »en går här och ser så leer och dan ut så en kan skrämma slaj på fölk».

— Visst inte, tvärtom, tvärtom, sade de två herrarna artigt.

Det skulle de denna dag sagt till vilken häxa som helst, om hon haft ett kok nypotatis i kjolen. Men händelsevis var deras beundran uppriktig. Den blick de bytte med varandra betydde: ett sånt ansikte! Skulpturalt helt enkelt. Kunde varit snidat av en medeltida kyrksnidare. Och klädd går hon i naturens egna färger. Jordbrun klänning och en underkjol så grön som potatisblast.

— God dag, frun, ursäkta oss, sade de. Frun måtte vara ovan vid att här kommer folk förbi.

Hon svarade med att förhöra sig var de kommo ifrån. När hon fått veta det, svarade hon att här tog vägen slut, ingen kom någonsin förbi.

De båda hungriga, jäktade stadsherrarna tittade åter på varandra. Det var precis som om de kommit in i en sagbok.

— Du ska se att den här gumman inte vet någonting om krig och ransonering!

— Å jo, var du lugn att hon känner smyghandelspriset på smör.

De togo upp ämnet så fort de kunde och frågade först om hon som en nåd och för hårda silverpengar ville koka ett mål potatis åt dem. De skulle vara lyckliga över en smula smör till, annars finge de vara nöjda ändå.

Gumman såg stort på dem. Hon hade alltid hört staboar omtalas som granntyckta. Nog kunde de få potatis, och vad smör angick, så hade hon ett kilo att sälja...

»Sannerligen tror jag inte», berättade hon sen, »att de två store kärarna fe tårarna i ögona... Jag var riktigt gla», tillade hon, »att jag aldrig unnat mig grädde till kaffet, så jag kunnat samka.»

Hur det var med tårarna, sant är, att herrarna voro imponerade. Äntligen en människa, fullkomligt oberoende av världens stora nöd. För hennes del kunde kriget hålla på hur länge som helst, och hur det än slutade, skulle hennes värld icke förändras det minsta. Vad angick det henne att där ute i den onda världen granater föllo, städer, män och bittra tårar? Vad angick henne det förstärkta u-båtskriget och de avslagna fredsanbuden, de nya krigsförklaringarna? De fylldes av en djup avund, när de tänkte på sin egen tillvaro med livsmedelsjakt och telegramnevros.

De gjorde henne sällskap in i det lilla köket, där hon kokte potatis.

— Säg, läser frun tidningar?

— Nej, det gjorde hon inte. Skott, hennes man, hade hållit Smålandsposten, men sen han dog för fem år sen, hade hon fått vara utan nyheter, det var för dyrt. Hade det kanske hänt något nytt som herrarna kunde berätta?

— Nej, sade de, inget särskilt har hänt. Det är bara kriget.

— Ja, det vet en ju, kriget, sade hon likgiltigt, och frågade om annat:

— Ja tycker det är till å ha vigselringar? Är herrarna gifta? Jaså! Och har barn väl?

Medan potatisen kokte, visade hon kortet hon hade av Skott i uniform på den tid då han var vid Gardet.

Herrarna prisade honom som en ståtlig karl, och det var han också.

— Ja, och stark sen. Han skulle ha kommit in vid polisen, om han inte varit så farlia iver å gefta se.

— Ja, det kan vi gott förstå att han var, sade de obegripligt artiga herrarna. Men var giftaslusten något hinder? Hade det inte passat att bli polisfru?

— Jo, för allan del, men jag kunde inte komma från mor.

Hon antydde att Skott för hennes skull avstått från en lysande framtid. Ty hellre än resa från sin vackra fästmö och skjuta upp bröllopet till svärmodern var tråt, hade han slagit sig ner på Spångalycke. Sen hade det blett så att han gått här hela livet och trälat med stenen, stackarn.

— På den tiden, må herrarna tro, fanns det ingen väg hit som nu. En fe hoppa fram på spänger över mossen eller sitta där en satt. Det var Skott som la vägen med mönna hundra lass sten som han bröt upp på skogsbiten han köpte till. Och ändå ble det sten över att lägga murarna med.

Det var historien om ett liv. En man, som skulle ha kuvat upplopp och satt fast mördare, hade gått här i trettio år och lyft jättebördor för en vacker flickas skull. När de fått veta detta, tyckte herrarna att stället och gumman voro ännu mer romantiska.

I nästa gård berättade de om besöket på Spångalycke — där träffade de på en åttioårig gubbe, hans tjusta leende, när de nämnde änkans namn, var som reflexen från en för länge sedan sjunken sol.

— Hon var väl den vackraste i sju kyrksocknar?

— Nej, svarade gubben och slickade sig om munnen av manligt välbehag, henna syster, Emerentia hetade hon, fast vi kalte na Skottaemma, hon va mö grannare, men hon for te Amerika.

Den lyckliga gumman innanför de höga murarna blev en älsklingshistoria från stadsherrarnas livsmedelsresa. Deras vänner lyssnade gärna till så sakkunniga skildringar av förhållandena på landsbygden. Det var en vila att tänka på att det ännu i världen funnos några få kvinnor som levde i den frid, vilken icke tillkom män.

De skulle anat vad som hände, när de gått sin väg.

— — —

Då såptvättade sig gumman om ansikte och hals, bytte, gjorde sig snygg och störtade med guldtian till kyrkvärden i Rävagården. Hon var skyldig honom två års räntor på inteckningen i Spångalycke, och hon hoppades att guldtian skulle beveka honom att lämna anstånd ännu en tid. Hon lovade dyrt att lägga på en kalv, som hon sen kunde få stora pengar för hos Salqvist.

Men kyrkvärden slog näven i bordet, svor över kalven och hotade med exekutiv auktion, om han inte finge sitt till första oktober.

Hilma Skott hade bott på Spångalycke hela sitt liv. Hon kunde inte tänka sig hur det skulle gå till att flytta därifrån. Och vart skulle hon flytta? Till dottern kanske, som satt i en statlägenhet på Askenäs där hon kunde täcka hela golvet med barn om kvällarna? Nej, hon hade ingen annanstans att flytta än till fattighuset.

Vid den tanken blev hon så förskräckt att hon började bedja. Hon var annars en namnkristen och tog sällan Gud allvarligt med i räkningen. Men nu kom hon plötsligt ihåg hur mor handlat den gången då Emerentia reste åt Amerika och Hilma själv slog fram om att hon ville göra detsamma. Mor hade då bett natt och dag om att fattighusets kalk måtte gå ifrån henne. Och se, då kom Skott, och av kärlek till Hilma tog han vid det fattiga och förfallna lilla hemmet bortom mossen. Genom honom kom det ljus i stugan, ved, vatten, sogel, vaggor. Hon fick se Hilmas förstfödde, den välsignade lille guds ängeln Ernst, hon fick smaka potaterna på nyhacket, innan hon dog. Hennes sista ord voro en lovsång: »Pris ske Gud, ty han hör böner.»

Varken Skott eller Hilma hade tagit vidare intryck av detta. De tyckte att de själva åstadkommit både pojken och potaterna. Sen gingo åren utan att

den kvinna som var gift med en sån karlakarl som Skott hade något särskilt att bedja Gud om. När Skott sen hastigt blev sjuk, hann hon aldrig bedja, och när han dog, bad hon inte, ty då var det ohjälpligt.

Inte långt efter kom den dagen, då Ernst stod framför henne och sa:

— Det är bäst ja ger me å te Amerika, för bler ja hemma, så antingen skjuter ja pojkarna i Skrivaregårn ella di skjuter me.

— Du har väl aldrig gjort Berta i Skrivaregårn me barn?

— Det har ja inte, mor, men stannar ja hemma, så vet ingen hur de går.

— Ge de å då, i Guds namn.

— Ja, men mor, de kan ja inte, utan ni skaffar me pengar.

— De vet du väl att ja inga har.

— Mor får lätt en inteckning.

— Ska ja ta inteckning för din biljett?

Det kom då fram att Ernst trasslat in sig med skulder för varor och kortspel, och för resten behövde han lite pengar att börja där över med, så nog vore det bäst om mor tog en inteckning på tvåtusen jämnt...

Affären gjordes upp, och Hilma bad så vackert,

att hon skulle få en hundrakrona själv av pengarna. Hon fick femtio, mer kunde Ernst inte avvara, ty han spekulerade på att få Berta med sig. Han förlät henne aldrig att hon inte trotsade föräldrarnas vilja, och han skrev inte till henne när han kom över. Räntorna betalte han i två år, sen var det totalt slut, trots att Hilma skrev och påminde.

— Sånt är inte rätt mot en mor, och det ser nog Gud till att det inte sker ostraffat, hade hon sagt många gånger. Men hon mente inte så mycket med det. Hon tänkte inte ens ofta på sonen. När han nu var borta, var han borta i ett töcken. Hon hade inte ens den svagaste föreställning om den värld han levde i.

— — —

Men att kyrkvärden i Rävagården, som hade hennes inteckning, ville begära exekutiv auktion, det var verklighet, det var en nöd som drev henne på knä. Hela tiden medan hon bad, tänkte hon: »Äss de nu är som mor mente att det finns nån som höre! Som varkelien *höre*. En som en allri har sett ella hört ett ljud från! Det vore ändå för markelit.»

När hennes dotter Agda kom på besök, medförande tre av sina ungar men eljes ingenting, förvånade Hilma henne med att fråga:

— Tro du Gud varkelien göre som en ber?

Agda kunde i sin fattigdom aldrig förlåta modern att Ernst fått ut tvåtusen kronor på arvet.

— Ja, vi får väl hoppas det att Gud hör, sade hon, för då ska Han väl te å börja med tukta Ernst som mor själv bett om så många gånger. Vad för nåt, har mor inget smör? Vad gör mor av all grädden? Och vad är det här? Har mor råd å köpa redigt bönekaffe? Då har väl mor råd å efterskänka ränterna på Ernstas lån också!

— Flicka lilla, kaffesmulan har jag fått skickannes av Berta i Skrivaregårn som står i affär i Stockholm. Och pengarna för smöret bar ja te Rävagården.

Veckorna förflöto utan något direkt svar från Gud, men kanske fick man räkna för svar att första oktober kom och gick utan att något hördes av från Rävagårdsbonden. Gud hade alltså bevekt honom. Han *måtte* ändå höra! Då upphörde så småningom Hilma att bedja. Hon hade allt vad hon behövde, även en karbidlampa.

Vintern gick i lugn och ro, våren kom, och nu voro folk som galna efter att få köpa. De ville lägga sig till med värden efter Hugo Stinnes metod, ty de trodde icke på sedlar. Till och med Spångalycke var begärligt, det var de två stads-

herrarna som frågat efter priset, och nu insåg kyrkvärden i Rävagården, att han måste passa på. Han begav sig i väg till Hilma, men, sa han sen, det kändes konstigt och motigt hela vägen fram till Spångalycke. Och se, när han kom fram, då satt där i stugan före honom prosten Springers huspräst och föreläste ur stora papper för Hilma. De innehöllo ett meddelande att Ernst Skott gått ut i kriget för frihetens och demokratiens sak och givit sitt liv för den.

Det var omöjligt för kyrkvärden, fast han inte var blödig annars, att komma fram med sitt ärende i pastorns närvaro och medan Hilma satt och snöt sig i förklädet.

— Pastorn skriver väl åt Hilma och hör efter om där finns nåt å arva, sade han, och så gick han.

Det var en underlig dag för Hilma. Ett av hennes barn var dött, hennes förstfödde, hennes ende son, och likväl hade hon ingen begravning att styra med. Inte kunde hon heller sitta ensam och gråta. Så fortsatte hon med arbetet att sätta ut plantor i kallgårn, och hon kunde inte hjälpa att hon tänkte därvid:

»Han sa inget, gubbtjyven, nu får jag nog skörda i ro.»

Pastorn hade lovat att ringa själaringning för Ernst i morgon. Hon skulle gå fram mot vägen då, så att hon hörde klockorna och samtidigt lämna in ägg i boden, hon hade jämna tjog. Sedan var allt som vanligt igen, utom att all oro var avlyftad. Ernst skulle inte mera råka ut för fylle, kvinnor eller slagsmål som så ofta förr. Tänk att pastorn hade sagt att han skulle nämna i tacksägelsen om söndag att Ernst dött som en hjälte och var en heder för svenska namnet och Gammalrödja. Lite heder föll väl över en mor också då... Nej si, jag tror rabarbern är så stor redan, så en kan skörda na. Om en kunde sälja åt stan tro? Och pioneblommerna är så stora som barnahänder, de slår nog ut tidigt i år...

Från Amerika hördes inte av något arv, och det gick mycket trögt för Hilma att lägga av pengar till räntan. En vacker dag var det lika när igen. Just i den tid, då Hilma skulle skörda allt som växte på hennes odling, kom själva länsman.

— Det här stället blir inte svårsålt, och jag tänker fru Skott får en slant över, sade han.

— Men av den slanten ska då jag ha ut mitt farsarv, sade dottern. Jag ska försöka å ställa så ni får lite rent till auktionen. Bäst ni mor rustar upp sängkläderna, så en inte behöva skämmas för er.

Men Hilma hade ingen ro att tvätta fjäder. Om dagarna sprang hon med sina bekymmer i gårdarna och för vart avslag hon fick, blev hon allt bittrare både på Gud, Ernst och folket i roten. Att de rika bönderna inte begrep hur det kunde kännas för en annan att mista sitt hem, var kanske inte underligt. Men att *Gud* inte kunde förstå hur en gammal mänska kände det att drivas bort från sitt hem! Det föll henne icke in att millioner människor under dessa år hållit på att försöka lära Honom det...

Hon hade nästan glömt Ernsts död för sitt stora bekymmers skull, då hon en dag fick ett sorgabrev från Berta i Skrivaregårn. Hon hade så många frågor om Ernst, hon ville veta om han skrivit från kriget och hur han dött, ja *var* på kroppen skottet tog. Hon skrev om hur ynkligt hon tyckte det var att han blev skåten så kort innan de sluta att kriga, när han så nära klarat sig undan farorna. Ja, hon skrev mycket mer, om hur hon ankade på nu att hon inte följt honom, och hur hon aldrig kunde glömma honom.

Underligt med denna Berta, som tog så illa ve se efter alla desse årena. Det fördömda kriget, skrev hon till och med och svor. Så fick man väl ändå inte säga... rätt om man inte var så nöjd med

Gud. Hilma svarade aldrig på det brevet. Hon hade heller inga besked att ge...

Men det var som om Gud icke velat ha det sittande på sig att han inte hör böner. Åtminstone uppträdde han som hjälpare på ett förunderligen tydligt sätt. Tre dagar innan auktionen skulle äga rum, ja, bara tre dagar innan, ställde han om åt Hilma Skott en livstidspension från Amerika. Regeringen därinne skrev att den ville ersätta Hilma Skott för förlusten av hennes ende son, hennes ålderdoms tröst. De ömkade sig över henne som Herren Jesus över änkan i Nain, men det var tryggare med en pension.

När nu Hilma kom sättande till Skrivaregårn som ett strålande solsken med sina papper och ville ha borgen för att låna pengar och lösa ut inteckningen, var där inga svårigheter. Auktionen lystes av, och allt var gott och väl. Gud är god, han ser till en änkas nöd, sade Hilma.

På långa blodiga vägar hade världshändelserna arbetat sig fram till den granat som gjorde slut på halva Ernst Skotts kompani. Lusitania måste sänkas bland annat, men nu satt i alla fall Hilma säkert på sitt ställe. Ernst hade fått tillfälle att gottgöra det han brutit, det var i sista nypet, men

det gick. Så väl inpassade voro händelserna i varandra, om man fick tro Hilma.

Hilma hade aldrig haft det så gott som den vinter som nu följde. Det var nästan aldrig eldsläckt i spiseln eller tomt i kaffepumpan och potatisgrytan. Hon spann bara litet då och då, helt makligt för eget behov och barnbarnens. I början var hon full av lov och pris för Guds kärleksfulla barmhärtighet och förunderliga vägar med henne. Men så småningom bleknade hänförelsen av. Och när hon nu satt där i sin varma stuga med det djupa, stilla mörkret runtomkring och makade ihop bränderna under trefotaringen, var det henne lika vardagligt och självfallet att Gud gjorde sig oändligt besvär att vända upp och ned på världen för hennes skull, som att Skott i hela sin levetid hade gjort det.

YSTE MED KÖPELÖPE.

En fet och präktig dam styrde med van hand sin blanka Chevrolet på landsvägen som ledde genom Gammalrödja. Hon satt inne i kupén som i ett rum, barhuvad och klädd endast i en lätt ljusgrå sommarklänning. Gråa lockar fläktade vid tinningen och allt var så utländskt och förnämt, men ögonen glittrade Gammalrödjablå och barnsligt förväntansfulla när hon manövrerade på gardisten Skotts nya väg fram till Spångalycke. Ty det var Hilma Skotts syster, hon som for åt Amerika för många år sen, men vars strålande minne ännu levde. Det behöver icke efter denna inledning särskilt påpekas att allt gått henne väl i händer. Hon hade blivit bra gift, fått tre barn, fördubblat sin vikt, skaffat sig bil och guldplomber jämte en del annat som längre fram skall berättas.

Det hade roat henne att komma utan varning för att besöka sin syster. I Gammalrödja är folk alltid hemma, det var ingen risk att överraska. Hennes minne hade bevarat den dystra, svårtill-

gängliga stugan från forna dar, och hon hade undrat om hon kunde hoppa på spängerna lika fint som förr, hon var väl gymnastiserad, så det skulle väl gå. När hon nu fann att Hilma hade fått bilväg och en stenfri odling, måste hon medge att något hände också i Gammalrödja. Men återigen: då hon steg in i det gamla välkända köket, och där fann fyra ivriga fruntimmer i åldern mellan sex och sextio år som skurade kopparkärl och ystekorgar och diskuterade fördelarna av köpelöpe och naturligt, då kände hon igen sig.

— Harralien, Hilma! ropade hon och föll in i sitt gamla mål igen, sa du rätt ha yste i dag!

Hilma vände sig om och stirrade.

Agda och småflickorna stirrade också. Det blev en lång tystnad.

»Vad hon är blen gammal och ful», tänkte Emerentia om den vackra Hilma.

»Kors, så präktig och grann hon är», tänkte Hilma avundsjukt om sin oformliga syster.

— Jo, di kommer me ostamjölk i dag, sade hon sen och gick till skåpet efter kopp och fat åt Emerentia.

Innan systrarna ännu kommit i gång med att fråga och svara, pep Agdas äldsta flicka:

— Nu höre ja di.

Snart hörde också de äldre ett muntert sorl av röster bort från grinden. Gästerna voro vid gott humör, ty hustrurna i Gammalrödja älska nu som förr att klä sig fina en vacker sommareftermiddag och gå på yste.

Deras karlar kunde väl ge dem en vänskaplig gliring för att de höllo i med att gå omkring och byta mjölk, när det nu fanns det nya mejeriet som tog råvaran och sålde billiga ostar.

— Det är väl för kaffet ni ränner, hette det.

Men det var ingalunda för kaffet, ty sådant behövde man inte neka sig ändå. Hemligheten med ystets tjusning var att en sed bevarats sedan den tiden då man hjälpte varann med alla stora sysslor i gårdarna. När man kom på yste sjönk man in i den gamla glömda gemenskapen igen för en stund, och det trivdes man med. Karlarna kände inte på samma sätt, ty fast det var så länge sen skiftet, hade de icke tröttnat på tjusningen att stå för sitt eget och sköta sig själv, och misstron tog död på alla de förslag om en ny gemenskap som trängde sig fram. De levde ännu som plantor på den upplagsnäring de samlat och ville inte tänka på vad framtiden kunde ha i beredskap åt dem.

Emerentia ställde sig nyfiket på post vid fönstret. Det bar sig så innerligt bra med ystet som om det varit enkom tillställt för henne. Nu skulle hon få träffa gamla bekanta och få visa sig för dem.

Där var ju kyrkvärdamor i Rävagården! Henne kände man igen på bomullsklänningen, ty randningen var sig precis lik som förr i världen, blått och svart. Annars hade hon nog blivit bra gammal och hoptorkad.

— Det är likt'na å ha så liten kruka också, sade Hilma långsint. Hon hade inte glömt att Rävagården försökt sätta henne på fattighuset för inteckningens skull, innan hon blev rik och fick det bra.

— Nå, men Märta då, min gamla läsekamrat, hon som prata med pojken i Korpagårn redan på den tiden, hon ser farlia förnäm ut!

— Hon är gift i Korpagårn nu och nämndemansmor, sade Hilma.

Sen kom där ett ungt fruntimmer som var så lik Sara i Skrivaregårn från förr i världen som ett bär, fast hon var shinglad och ondulerad och klädd i...

— Hå kors, då är det Berta, henna doter, sade Hilma häpen och övergav kaffepannan för att

titta. Var va de du sa hon va? Att rätt hon kommer hit! Känne du inte igen Sara själv?

— Är Sara käringen som går breve? Men vem är karlen då som kommer och bär två kruker, och vad är det för fruntimmer han bär åt?

Hilma måste återigen fram och titta.

— Jo, det var ju Verner i Sunnanåkra Västregård med sin mor Fia, och den andra i svartrutiga köpetyget var Viktoria i Östregårn, hon sörjer mannen än med kläderna fast di säger att hon ödde han själv.

Verner tog avsked framför bron och det hördes ända in hur han sa, att han skulle säga till då han var färdig på mossen och höra om någon ville åka hem. Fruarna voro så uppspelta att de tillåto sig skämta över hur väl det bar sig att Verner måste till mossen samma dag som Fia och Viktoria skulle till Hilma på yste. Men Viktoria knep ihop läpparna och blev röd. Hon hade börjat prata med en annan, en utsocknes, och hon hade trott det var en hemlighet.

Mrs Emerentia Nelson var själv så säker på att icke ha förändrats något nämnvärt på tjugufem år, att hon trodde den plötsliga tystnaden vid hennes möte kom av hennes ringar och crêpe de chine. Men fast gästerna redan sett bilen och snabbtänkt

gissat på Emerentia, dröjde det några ögonblick innan de, som känt den vackraste flickan i sju kyrksocknar, kunde hitta hennes blå ögon och lilla fina näsa och mun bland dessa mäktiga fettlager. När saken klarnat, hälsade de utan krus. Fruarna i Gammalrödja voro icke mer att förbluffa varken genom siden, ringar eller den förmögnaste bredd över höfterna. De kände sig också lugna för sitt eget uppträdande, ty deras bomullsklänningar voro allesammans sydda efter Bertas fason i ett stycke och med skärp nerom höfter och mage. Berta hade sagt åt sömmerskan att inte göra efter hennes egen modell, för det skulle inte passa så bra, kan veta, åt hustrurna i Gammalrödja, som kjol och liv. Men det brydde de sig inte om och inte sömmerskan heller, för Berta behövde inte vara ensam om att uppträda efter sista moden. Så det var bara Bertas stackars mor, Sara, som kom i rynkekjol och kofta.

Medan gästerna tömde sina krukor i den stora kopparkitteln, hjälpte Emerentia till helt nådigt med att bära ut serveringen i Skotts vackra lövsal. Där sutto de nu alla, utom Agda som i köket inväntade löpnandets under.

Systrarna på Spångalycke hade inte bytt några nyheter på många år.

— Du skrev inte du, om din pojkes död, sade Emerentia, men här sa du liaväl få en sten frå hans grav för jag har vatt där! Ur sin väska tog hon fram en liten vit sten och sade med munnen full av vetebröd: Ja hitte han ijämte korset på Ernstas grav.

Stenen väckte inget intresse, den var en vanlig sten, men nyheten var stor.

— Hur vette det att Emerentia varit i Frånkrike, va hetade stället, där Ernst lå begraven? Notre Dame de Lorette! Så könstigt! Hur hitte du dit, mänska?

Men Berta i Skrivaregårn böjde sig fram och tog den lilla vita stenen i sin hand, ty den hade legat ijämte hans kors. Det högg till i hjärtat på henne som vid varje påminnelse hon fick om sin styvnackade och oregerlige granne pojk. Denna eleganta fröken Berta Skrivare från Kompaniets speceriavdelning, medlem i den nya expeditföreningens styrelse jämte mycket annat, tog alltid en omväg till arbetet för att undvika en skylt med namnet Ernst, och sen gjorde själva omvägen ont.

Nu drog hon sig försiktigt ut ur ringen med stenen i sin hand, hon hade beslutat att icke lämna den tillbaka. Man vill glömma, men då man får

tag i ett minne, så stjäl man det... Hon vaknade icke upp förrän vid Emerentias knalleffekt:

— Hur de vette att jag var i Frånkrike? Jo, de sa ja sä de, Märta. Jag har ju också offrat min äldste pojk, liaväl som Hilma. Jag har min grav inte långt från hennas. Vi va tvåhundra sörjande mödrar från Minnesota som reste i sällskap te våra gravar i Frånkrike.

Som hon sade detta, tog hon fram ur sin väska något mycket märkvärdigare än stenen. Det var en stjärna, ganska lik den prosten Springer hade på bröllop, men större och grannare. Ägarinnan fäste den på samma ställe, om man nu får säga så, där prosten hade sin.

— Såna hade vi på oss allihop när vi reste i Frånkrike, sade hon. Ni kan tro oi mäd e sensäschån.

Det stack lite i Hilma.

— Din man han måtte ha det bra, sade hon.

— Tro du han gått me stjärnan! Fool, det är en orden som varje mor får av överheten i Amerika, då hon offrat sin son. Vi är allesammans i en förening, som kallas mothers of the Star. Det här är staren förstå I och jag är måtern.

— Hur bar du de te då?

— Hur ja bar me te? Först så fe ja pojken.

Det vet ni väl hur de går te? Och så lätte ja han ge se ut i krigen.

— Lätte *du?*

— Ja, det gjore ja. Ja offra det dyraste ja hade, för de slogs för e haj ajdial. Ja, sen poor boj, så stupade han.

— Tänk, jag tycker di som stupade skulle hatt stjärnor själva, sade Berta.

Emerentia mönstrade den unga flickan uppifrån och ner.

— Hon kan vara lugn för att den saken tänkte nog överheten på. Men där över hos oss menar di att en mor som gett det bästa hon kunde ge åt landet, också bör ha ett erkännande. Men det är visst något ni omöjligt kan fatta här i Sverget. Ni förstår inte å värdera er själva.

— Vi har ju gualov inte haft nåra krig, och di kommer väl inte? sade Viktoria förskrämd.

— Ja, måtte Gud skydda ens pojkar...

— Varför det, när ni kunde få stjärna på bröstet ni med och soldatmoderpension, sade Berta med en röst som skar igenom den allmänna trevnaden vid påtåren. Hon var nervös numera och hade blivit alldeles vild över denna belåtna, belönade moder. Ernst var ju hennes, hon hade offrat honom, men vad hade hon nu? En sten. Ett sår.

Hennes mor tystade förskräckt på henne:

— Flicka lilla, ska du inte gå och byta av Agda med osten så hon kan komma ut och få en tår?

Emerentia började rota i sin väska igen.

— Ska Berta gå in, så ta med di här å visa Agda. Det är hennas kusiner.

Men när de andra hörde det, fick inte Berta gå förrän de sett Emerentias barn först. Där var den döde äldste sonen och den levande dottern, båda i uniform. De voro vackra båda två, bråddes på modern, men sonen, så hjälte han var, förbleknade i skuggan av Mary H Nelson — H efter Hilma. Det var inte så märkvärdigt, att hon var smärt och fin och lockad och leende, men se, se hon hade rock och byxor och en galonerad mössa på huvet. Över axlarna bar hon en vid och klädsam militärkappa, men den var ändå inte det underbaraste, för det var sabeln. Ja, just sabeln! Hon var som en tavla där hon stod och gjorde honnör framför en mycket förnäm och mycket trakterad gammal herre med många ränder på uppslagen.

— Jaså, sa Berta, hon är vid filmen.

— Filmen, fnyste Emerentia. Berta, hon kan förstås inte läsa engelska annars skulle hon se att därunder står det colonel Mary H Nelson. Körnel

betyder överste, och överste det är vad hon är och inte nån filmstjärna.

— Å, herregud har alla karlarna gått åt i det här landet? frågade Hilma och tänkte: »Hur ska di då få råd att betala ut min pension på längden?»

— Tokig du, din fool, sa Emerentia. Mary hon är överste för ett riktigt regemente med riktiga karlar. Ni får tänka er här hela reservofficerarnas träningskår, för den stod bakom henne, då det togs. Den där hon hälsar på, det är general Field som kom för att inspektera hennas regemente. Det kan ni allri föreställa er hur grant det var. Nelson själv han grät och lille John, våran minste, han stod knappt å hålla. Och jag jag glömde rakt bort min Charles i sin grav.

— Å, du hårdaste tid!

— En har väl allri hört på maken. Vad är det du har där för bla?

— Jo, nu ska ni höra vad di skrev om henne i Minnesota Star? Emerentia vecklade upp en tidning och översatte flytande, mest utantill: »Det är en härlig sak att vara soldat, när officerarna är så söta som Mary H Nelson, Newfield Minn. Iklädd uniform och graciöst bärande sitt svärd leder den lilla översten parader, trupprevyer och övningar.

Men då regementet har sin övliga bal, byter hon ut sin uniform mot en mera kvinnlig toalett och presiderar som balens drottning. Om det blir krig, ämnar hon bege sig till krigsskådeplatsen och själv leda sina gossar, säger hon.»

— Fruarna sågo på varandra. De hade accepterat mjölk- och flygmaskiner som naturliga ting, ett par av de yngre hade även varit på bio. Men detta *trodde de icke*. Rätt vad det var, skulle väl Emerentia sätta i och skratta ut dem.

— Ja, kors vad di hitte på nuförtiden! sade de litet obestämt. Det kunde gälla Emerentia och det kunde gälla amerikanska staten.

Men Berta kunde lite engelska, hon förstod att Emerentia tolkat riktigt. Löjligt och vanvettigt var det, men *det* var ju inget som hindrade att det kunde vara sant.

— Vet Hilma, sade hon till värdinnan, jag tycker att överheten där inne har varit riktigt orättvis mot er. Inte har ni fått nån stjärna i byte mot Ernst, och inte har Agda fått nån sabel.

Viktoria fnissade till.

— Det är så lyckat att tänka se Agda med en sabel, sade hon.

Hilma hade just grunnat på att hon kanske

var långt märkvärdigare och mer förtjänt av upphöjelse än hon anat.

»Jag har vatt för ödmjuk», tänkte hon som trodde Gud ordnat med världskrig på hennes böner.

— Å, för all del, en fattig smålandsgumma, sade hon lite surt.

Emerentia var besviken på sina gamla vänner, de hade inte förstånd att bli riktigt tillplattade av vad hon hade att visa. Hilmas svaga ansats till avund var ändå något, och nu tog hon fram det sista och främsta numret i sin samling.

— Sa I se, när jag var hos di konglie i England? sade hon.

— De har du väl allri?

Tonfallet var fullt av misstro, men de klenmodiga blevo slagna, ty på första sidan av en illustrerad tidning stod verkligen mrs Emerentia Nelson i egen person mitt i en klunga saligt leende stjärnmödrar och vad var det väl för en grann ung herre de hade i sin mitt? Jo, det var själva kronprinsen i England, Berta kunde inte neka att vittna om att det var han.

— To han de i hand?

— Både te goddag och adjö!

— Det kändes väl i hele kroppen?

— Se det måste en ha vatt med om, det står inte te å beskriva.

— Vem är det han talar me?

— Jo, det är en fru som mistade två pojkar, hon anförde oss.

Ja, stackars Hilma, något sådant skulle hon aldrig få vara med om, ändå Ernst nog skåtet lika många loja fransoser och var lika säkert död som Charles.

— Kom Hilma lilla, ska vi pröva stjärnan på dig och så ska vi ta ett kort å de, sade Emerentia ädelmodigt.

Och i allas åsyn blev Hilma dekorerad.

»Di där fruntimmerna på Spångalycke, de ska då alltid vara framom», tänkte nämndemansmor i Korpagården. »När vi va unga i världen, då va di grannare än alla andra, och nu hade de ordnar och pensioner och handrepades med di konglie.»

— Du Emerentia tycker förstås att vi är kattlort i Gammalrödja, sade hon, och Emerentia nekade lamt. Men i alla fall, så ska far och jag fara in te stan om lördag och hälsa på vår pojk, som exerar. Vi föräldrar är bjudna på tryckta kort att bese kasernerna och ätå middag efteråt. Det stod *Regementschefen* inunder.

De närvarande hade reda på denna märkliga

nyhet, och de visste också vilken häpnad det väckt i alla gårdar att *hustrurna* voro bjudna att följa med och titta på kasernerna, ja, trakteras där. Endast Mia i Rävagården, som inte följde med så väl, blev överraskad. Det var nästan för mycket för henne, hon som haft sex pojkar i exisen, men inte fått så mycket som en slät kopp kaffe för det. Mat frågade hon inte efter och hon redade sig som väl var utan pension och stjärna, men hårt var det att just Märta, hustrun till fienden i Korpagårn skulle sitta där och skräppa.

— Jag får nog lov att gå hem till mitt, sade hon och reste på sig.

Det var tydligt för var och en att nu var det slut med nöjet för kyrkvärdsmor i Rävagården. När hon en vecka senare blev ihjälslagen av sin son Anton, brände dem detta, men nu gjorde det dem just detsamma.

— Seså, seså, mor Mia, sade Emerentia och tryckte ner henne på sätet igen. Stanna nu och ta en tretår, så ska jag skjutsa hem i bil. Ska inte kyrkvärdsmor vara glad att höra att di börjar sätta värde på mödrarna här i landet också! Det är då jag, för jag hade aldrig trott att... En vacker dag faller det nog något över mor Mia också. Har inte mor Mia sex pojkar? Det är såna

som mor Mia som överheten måste hålla sig väl med.

— Det var underligt, sa Berta. Det är upp och nervända världen.

Modern såg skrämd på henne. Hon visste vad det betydde när Berta drog ihop ögonen som springor och bet i överläppen.

Men Emerentia visste det inte, och hon sade utmanande:

— Hur så?

— Jo, jag har hört utå far att di mutade överheten förr vid vägsyner och uppbörd, då di inte hade rent mjöl. Men se att *överheten* mutar fruntimmerna, det är nytt. Det är väl inte möjligt att svenska överheten... Nej, det här begriper jag inte.

— Inte ska Berta tala om muta, det passar väl inte, sa Vendla i Norregårn. Ingen har då behövt muta me för å skicka å mina pojkar till å lära försvaret. Jag är hemma från Femsjö, och där har danskarna farit fram som turkar, så jag vet nog att di våra tränger te lärdom. Ja, skratta inte, hon Berta, för det står i böckerna, att mitt föräldrahem ble bränt 1643, och de har hetat Ögård ännan sen.

— Jag skratta inte åt de, men jag tänkte på att

mot dansken behöver inte era pojkar exercera i alla fall.

— Det kan en aldrig veta, sade nämndemansmor mycket bestämt. Bäst en har fred så blir det krig.

Om ordförarn, nämndeman och kyrkvärden sett och hört sina fruntimmer nu, skulle de säkert ha blivit mycket mer förvånade än över själva Emerentia och Mary H Nelson med sabeln. Fruntimmerna, de kunde tala bå mycket å bra om sysslor och väderlek, grannar, barnsängar och dödsbäddar. Men det var brukligt och skickligt att de tystnade eller höll sig undan då kärarna började med politik och redde ut vem som vållade kriget.

Ingen hade det fallit in att fråga vad de egentligen tyckte, och mor Mia hade inte haft tillfälle att lägga ut i någon större krets sin tro att kriget kom sig av silkesstrumporna.

Vad skulle de ha sagt, om de hört Emerentia berätta att i främmande land vågade sig kärarna inte på att göra krig utan att krusa fruntimmerna? Det kunde man ju med nöd ha förklarat med att utlandet begriper en sig inte på. Men att Emma och Mia och Sara tydde regementschefens bjudning så att det var lika när i Sverige, det skulle de ansett vida allvarligare och galnare. Var det nu så långt gånget med gamla Sverige att kung och

undersåtar inte rådde med å klara försvaret utan att säkra sig fruntimmernas bifall?

— Jag har allri tänkt på at förr, men jag tror Emerentia har rätt, sade plötsligt nämndemansmor i Rävagården, avslutande en tankegång. För hur långt kom överheten utan våra pojka?

— Vad tror du skulle hända, om vi sa till att vi släppte inte ut våra pojka? sa mor Mia så försmädligt hon kunde.

— Det kan *jag* upplysa om, sa Emerentia. Då ble det inget krig.

— Jaså! sade Berta rasande och spände ögonen i den feta frun som fått en stjärna för sin son. Då tycker jag för min del att ni skulle sätta er emot det då!

— Ja tycke ni är så förmätna allihopa, sade den milda mor Sara i Skrivaregårn och klappade sin dotter lugnande på axeln, varvid hon blev ändå vildare. För inte har fruntimmerna så mycket att säga till om.

— Inte karlarna heller, inföll mor Mia.

— En kan aldrig veta, vad Gud vill få fram med krigena, sade Hilma efter sin erfarenhet.

— Skylla inte Gud! sade Berta vredgad. Det är inte Gud!

— Jaså, är det inte Gud som styr världen längre?

— Akta er för att tala så om Gud! Sa inte Jesus vi skulle älska våra fiender, va? Det är karlarna själva som slår ihjäl varann. Och om ni fruar kan hindra det och inte gör det utan kråmar er med stjärnor som såna där stackars negerkvinnor som byter ut sina barnstackare mot glaspärlor, så akta ni er, då kommer deras blod över era huven!

Hon brast i gråt och gick sin väg.

De sutto alla mycket tysta och generade. Voro de vanmäktiga? Voro de mäktiga? De visste det icke. Å nej. Ingen vill ha blod över sitt huvud. De ruskade på sig. Den där Berta, hon hade inte tålt ve Stockholm. Blodsskulden hade ju i alla tider kommit över dansken eller ryssen och vad di hetade, di loje utlänningarna.

Stackars Viktoria kände nu som så ofta att livet blev svårare att leva för var dag. Svårt var det för en änka att sköta sin gård, när priserna bara föll, och nu sa di att en hade ansvar för kriget.

Det var som om Bertas mor hade gissat allas tankar.

— Det är inte så gott med en hjärtesorg, sade hon stilla. Har en fått en sån, då hjälper ingenting.

— Å jo, tiden, sade mor i Korpagårn.

— Nej, inte tiden heller, svarade mor Sara.

En suck kom från mor Mia och en från Vendla i Norregårn. Med detta mänskliga lidande över något ohjälpligt nådde dem en avlägsen fläkt från krigets verklighet. En ung man var död. Hon som tyckt om honom hade sörjt, så hon blev på sinnet. För ett kort ögonblick förstodo de alla vad det betydde, även Hilma med pensionen och Emerentia med stjärnan som tagit prinsen av Wales i hand.

— — —

I detsamma kom Agda störtande ut från stugan och ropade med en röst som skalv av sorg och förtvivlan:

— Hon loppna inte!

— Jesus, flicka, har du värmt'na ordentligt?

— Tri gånga! Men se där måtte ha kommet dålig mjölk me, så sant jag har yst en ost förr.

— Jo, det ska en höra! Från Rävagårn kanske?

— Ella från Norregårn?

— Fly me min kruka!

— Det lär vara sista gången en går hit i yste!

— Det begriper en väl att det var köpelöpen som vållade.

De glömde kriget.

KALKEN.

Thet var Ebbe Skammelson,
han gick sedan till smidie by,
ther låter han slå sig ringar av jern
och alle voro de ny.

Däth var Ebbe Skammelson,
låtte jernslå både händer och länder,
så vil han pelagrims reser gå,
och försona sina synder.

Däth var Ebbe Skammelson,
han låtte jernslå sina händer,
där sutte de så långan tijdh
till dess de sielff sprunge sönder.
— — —

En dag på försommarn gick ordföraren Verner Karlson i Västregård och letade efter en försvunnen ko. När han funnit stället där hon listat sig genom gärdesgården in i skogen, följde han hen-

nes spår till dess de försvunno. Fast han blev mer och mer säker på att det var hopplöst, gick han ändå vidare, och det gjorde han mera för kons egen skull än för hennes värde som mjölkproducent. Detta djur som fått den nyutsläpptas blinda infall att söka mer frihet än den som givits henne, var annars ett fromt och tillgivet djur. Han insåg också att han hade ansvar för henne, ty ett djur som man så industrialiserat, skall man inte lämna ensamt i naturen, där reder det sig ej mer. Han mindes med rörelse hur hon brukat stryka mulen mot hans ärm som ett bevis på tillgivenhet. Hon visade att hon förlåtit honom och icke hatade honom för sin nesliga och onaturliga tillvaro som ko i en lagård. Var hon inte då värd att han offrade en halv dag på möjligheten att rädda henne från en långsam död? Det var det enda det gällde nu, ty att han skulle finna henne frisk och oskadd i skogen trodde han ej.

Flera gånger tyckte han sig skymta henne. En torr enrisbuske erinrar om en rödbrun ko i färgen, särskilt när man går i skogsskymningens svaga ljus. Det förekommer många prassel, ljud och ekon i storskogen som locka en sökare bort från stigen. När man insett sitt misstag och söker sig tillbaks till stigen igen, måste man väja för mos-

siga stenblock, vattenfyllda hålor och kärr utan spänger. Sen står man där som ett bortsprunget kreatur själv och hittar varken bort eller hem. Det är tur då, om man har litet mer vana att reda sig än en ko.

Ordförarn fick i alla fall fundera en stund innan han fått klart för sig väderstrecken. När han begrep att höjden han hade mot sig i söder var Horsaberg, började han mödosamt ta sig uppför. Kunde han bara nå dess kala krön, då var det lätt att känna igen sig och hitta hem.

På Horsabergets sidor fick urskogen växa, ruttna och falla efter sin egen långsamma rytm. Här lågo överallt kullvräkta gamla jättefuror med rötterna i vädret, där de fallit hade de fått ligga, ty de voro icke åtkomliga med rimligt eller lönande arbete.

När mannen mödosamt arbetade sig uppför i denna vilda mark hade han en känsla av att ha råkat vilse även i tiden. Detta var en värld som icke följt med i bygdens förvandling, som icke gav skatt till odlaren och icke kände hans tukt och ans. Medan ordförarn gick här, tänkte han varken på det kärnvirke som gick förlorat eller på att kon kunde ligga här med brutna ben. Han tänkte:

»Undrar om tjyven är i närheten. Nånstans måste han ju vara. Är han känd med våra trakter, så vet han nog att hit kommer varken skogsarbetare eller länsman. Här kunde väl sådana trivas som inte hör ihop med oss andra. Han kanske har omkommit här också för den delen. Må det ha gått långsamt!»

Verner unnade tjyven den stygga död han fruktade för sin ko.

När han äntligen flämtande nådde krönet, gick han bort till yttersta randen på dess östra sida, där berget stupar brant ner och man har trädtopparna rakt under sig.

Reflexen av solnedgången låg kopparröd över vida skogar, insprängda med levande och döda sjöar. Här uppifrån syntes inte ett tak, inte en rök eller en väg. Det var en gudomlig ensamhet, men just här trängde tjuven på honom sin vämjeliga närvaro starkare än någonsin. Den olycklige ordföraren kände sig förföljd av en djävul. Det var fruktansvärt att förföljas av någon man icke kunde se.

Det värsta med tjuven var inte att han tagit altarkalken i Gammalrödja kyrka, ehuru den var av ärligt gammalt silver och ärvd från fäderna som en tacksamhet att man slapp dansken 1612.

Man hade ju fått en ny kalk snart nog. Det hade flutit in pengar i stora poster, allt från den första namnlösa hundrakronan och till skolbarnens tjugu-femöringar. Den nya kalken skulle till och med i tyngd och konstnärlighet övergå den gamla. Nej, det värsta var sättet varpå stölden skedde. Alla som varit närvarande vid den nattvardsgången skulle minnas till sin sista stund den utsocknes karlen som trängt sig in bland nattvardsgästerna vid sista omgången fast ringen redan var full. Han hade icke rest sig med de andra när prästen sade: »gån i Herrans frid», utan blivit liggande länge med huvudet i händerna i andäktig bön som man trodde. Man hade undrat på denna fromhet, och ingen hade stört den, men den djävulen visste nog vad han gjorde, ty när sedan kalken var borta och misstanken föll på den okände då kunde ingen säga hur mannen sett ut.

En usling som stal ur ens matkällare, den kunde man förlåta. Men när den här tjuven lade sig på knä med de andra nattvardsgästerna hade han med oheliga händer tagit något som icke lät sig ersättas. Det oersättliga var för Verner i Västre-gård platsens helgd och allt vad han hade kvar av barndomens tro på Herrans närvaro i natt-varden.

Förgäves resonerade han med sig själv att så höga ting icke nåddes av en stackars kyrktjuv, *ty han nådde dem.* Efter den betan kunde icke Verner komma in i kyrkan utan att denna akt av hädelse stod levande för honom. Det var grunden till att han väckte sådant uppseende den gången då han skulle gå till nattvarden med hustrun och svärföräldrarna och helt enkelt blev sittande i bänken, medan de andra gingo fram.

Som andra friska människor hade Verner vuxit upp med ett naturligt skydd av lättsinne, förtröstan och förmåga att blunda. Men i hans ungdoms gyllene pansar som i andras fanns det spröda stället, och där, just där, satte det onda in och bröt sig igenom. Väl innanför skyddet tärde det sig in till hjärtat. Sen flöt blodet aldrig mer så ungt och lätt som förr.

Världen var full av hädelse mot Kristus och av ogärningar täckta av hans namn. Om dessa läste ordföraren var dag i tidningarna under kriget, men emedan hans gyllene pansar då ännu skyddade honom, förstod han intet därav. Så hände detta vanhelgande av Gammalrödja kyrka. När det gällde Gammalrödja var Verners hud tunn. Kanske var kyrkan i hans föreställning mera Gammalrödjas än Guds. Men både Gud och Gammalrödja hade

blivit förnärmade. Detta var den första och största hädelse som världen skådat.

Verner hade drivit på jakten efter kyrktjuven värre än länsman själv. Man behövde liksom ha honom mellan sina händer för att bli kvitt honom. Man måste se att det var en vanlig stackare med dödliga föräldrar, och inte den onde själv.

Men man fick inte tag i tjuven, han var uppslukad av jorden. Och Verners kamp för att driva ut honom ur sitt medvetande hade slutat med nederlag. Han förblev.

Här satt han mitt i solnedgångens sällsamma skönhet och såg i det rodnande och blånande skogshavet under sig ingenting annat än ett gömställe för hädare.

När han reste sig och strövade omkring för att finna den stig som han visste vara utlagd neråt bygden, föll ljuset plötsligt på en hydda av ris och stockar nere på en avsats i berget med bråddjup framför och en klippvägg bakom sig.

Här kunde endast en missdådare välja att leva.

Verner slutade att söka efter stigen neråt bygden. I vild upphetsning började han att leta en framkomlig väg, på vilken han kunde nå brottslingens tillflykt.

Hilma på Spångalycke hade redan sovit en god stund då hon vaknade vid att det bultade på hennes dörr.

Men hon hann inte bli rädd, innan en röst sade:

— Öppna, det är Verner.

Då han upprepat detta ett par gånger, kände hon igen rösten, krängde på en underkjol och släppte in honom.

— Hå, hur vetter detta? frågade hon. Så han ser ut, ordförarn, var har han vatt?

Han hörde inte hennes fråga, han stod bara och drog in stugluften med näsborrarna.

— Har ni haft altartjyven här i stugan? frågade han häftigt.

Inte alla stugor med gammalt folk lukta så härligt. Men en så vämjelig lukt hade han aldrig känt förr. Den var på en gång fet och kvav och från. Precis som han föreställt sig att ondskan kunde lukta, djävulen.

Det hettade till litet i mor Hilmas kinder medan hon torkade av en stol åt ordförarn att sitta på. Ty hon trodde själv att hon haft altartjyven i stugan, och hon förstod att det var inte nådigt om man kom på henne att ha hållit det hemligt för rättvisan.

— Tänk att lukten känns än, som jag har skurat och borstat och gått an, sade hon. Det är bränd fjäder. Jag tror inte den går bort för den sitter i dreven mellan stockarna.

Ordföraren kände sig plötsligt yr i huvudet. Han måste sätta sig ner men han vände ansiktet mot dörren där friska luften silade in.

— Bränd fjäder? Hur kommer det till?

Hilma var påtagligt trög att göra reda för sig, hon som annars pratade som en kvarn, och det gjorde honom misstänksam.

— Ja, jag råka få eldsvåda i fjäderdynorna i sängen men den slockna av sig själv...

— Var Hilma hemma då?

Nej, hon hade inte varit hemma. När hon kom hem från en begravningsgård, där hon legat över natten, hade hon funnit stugan full av rök och invändigt överdragen med ett fett sotlager.

— Då kan ordföraren tro att här luktade violer!

— Underligt, att jag inte har sport något om detta, sade ordföraren. Vem hade anlagt elden?

— Det vet en väl inte om den var anlagd!

— Å, självantändning det blir det väl inte i Hilmas säng ändå. Jag tänker jag vet vem som har varit framme. Det kan inte vara nån annan än kyrktjuven som lägger mordbrand i en liten

fattig stuga som står och vädjar till kristna människors skydd i sin ensamhet. Han la nog eld för att dölja sina spår. Hade han tagit något?

— Nä, ingenting, sa Hilma. Han får ursäkta ordföraren, att nån söt grädde det...

— Han hade inte tagit den här, inte? Ordföraren visade fram en psalmbok.

— Skottas psalmbok! sa Hilma ängsligt.

— Ja, jag trodde det, sa ordföraren. Jag hitte han i tjyvahiet på östra sidan av Horsabacken. Nej, Hilma kan inte få igen den nu, den ska lämnas in till länsman.

— Kunde jag inte få igen den! Jag fe den av Skott te bröllopet!

— Hilma har ju inte saknat den, eller hur?

— Jo, jag har leta överallt.

— Nyss var ju inget bortkommet. Jag ska säga Hilma att det är inte försvarligt att tiga med en sådan här sak för överheten.

— Varsågod, ordföraren, och drick, det är färdigt. Och han ska vara beskedlig mot en gumstackare, för han vet inte vad det är att sitta som jag gör i skogen. Hade jag anmält at, då hade jag inte torat bo kvar, för då kunde jag ju inte vara säker varken natt eller dag. Det är med

såna strykare som med ormar. En ska inte slå ihjäl *en*, när en inte kan slå alla. Äss det är så att en vill få vara ifred åtminstone. Minns ordförarn Katrina på Fållens pojk som ble biten av två ormar på en gång och dog se? Det fick han för att han skurit av två stycken med lien då han slog en mad.

— — —

Det hände två dar efteråt att kommunalordförarn var i Växjö för att köpa en ny ko. I ren oskuld, utan att tänka varken på risk eller frestelse tog han en genväg genom den gränd som var känd av intresserade som Växjö sorgliga glädjekvarter. Plötsligt kom en karl ut ur ett av de små låga hemlighetsfulla husen och skar hans väg. Det var en mycket trist och hederligt klädd karl. Han bar som alla andra snäv svart överrock, mössa av imiterat ödleskinn och i handen en väska att bära hem ransonen i. Han såg varken ut som bonde eller skrivkarl, han liknade mest en som kommit för tidigt ut från lasarettet, och det hade han. Det var en av de sorgliga figurer som tillbringa sitt liv med att krångla sig ut från de inrättningar som samhället ordnat för deras straff, vård och förbättring. Det hade blivit en vana hos honom ända sen han för fem år sen för första

gången sattes in på arbetsinrättning för försummade försörjningsplikter.

I det ögonblick då deras tysta vägar skuro varann, föll en plötslig obeskrivlig klarhet över ordföraren och med den en mäktig impuls. All den tankekraft som han under ett helt års tid som bränsle samlat omkring kyrktjuvens gåta tog eld med ens, blossade upp, och i dess sken såg han tvärsigenom mannen och tvärsigenom hans väska, där inga litrar lågo, men väl kalken från Gammalrödja kyrka.

— Stanna, ropade han, stanna, din kyrktjyv!

Mannen ryckte till och stannade, men besinnade sig strax och ville fortsätta.

Men då lades en hand på hans arm.

— Ge hit tjyvgodset, ni bär på, sade ordföraren.

Över mannens degvita ansikte breddes en lätt färg som om han satts in i en ugn. Han ryckte sig loss och tog ett par steg mot väggen.

— Ni är blöt i päran, sade han hånfullt. Hans stockholmska var imitation som mössan, men det förstod inte ordföraren, och inte brydde han sig om vilket. I kraft av sin besynnerliga insikt, gick han åter mannen inpå livet för att ta hans väska.

— Försök bara, skrek mannen med en röst

som slog över i gällt raseri. Förbannade satans bondkanin, det ska stå er dyrt.

I en kamp mellan dessa två skulle ordföraren ha segrat. Men just då den långa jaktens mål och gåtans lösning var inom räckhåll, övergav honom ingivelsen. Han märkte med en gång att han stod på en gata i Växjö och antastade en främmande person med de grövsta tänkbara tillvitelser. Förvirrad sökte han efter skäl för sitt handlande och fann intet. Det skäl som han sedan stannade vid att han känt den feta lukten av bränd fjäder slå emot sig från främlingen var ohållbart. Ty mannen luktade, som allt hederligt folk på en marknad, brännvin.

— Ursäkta, mumlade Verner, det va så att jag fick för mig ni hade tjuvgodset i väskan. Se, jag tänker på den saken jämnt, så jag ser visst syner på ljusa dagen.

Vid ursäkten andades den andre ut och blev än mer oförskämd.

— Ni har förstås rymt från kriminalen! skrek han ilsket.

— Jag har bett om ursäkt och nu tar jag inte emot fler skällsord av er. Och det gjorde väl inte er något, om ni skulle öppna på väskan, så jag fick se att jag tagit fel?

— Ska jag ställa mig här mittpå gatan och rättfärdiga mig? Nej, det blir ingenting av! Kom med till en polis, så tar han er tillbaks till kriminalen. Vem vet vad ni kan hitta på mera för fanstyg?

Men då mannen sade: »kom med», närmade han sig ej ordföraren, utan drog sig samtidigt undan.

När ordföraren nu kom till sig, såg han fruntimmer i alla fönster. Hela gardet, tre stycken, beredde sig att bistå sin vän. Då skakade han på huvudet och gick sin väg. Mannen med väskan envisades ej. Innan Verner vände om hörnet tittade han sig om. Där stod mannen kvar på samma ställe och såg efter honom.

Ordföraren glömde att han skulle köpa en ko. Han bara gick och gick genom gatorna utan plan, undrande vad som hänt.

»Har jag haft tjuven i min hand och släppt honom? Eller är det så att den onde har fördärvat sinnet på mig också?»

Människan vet så litet om sina hemliga krafter, att hon tror hon är tokig då hon råkar använda dem.

Slutligen fick han se prostinnan Springer som nickade åt honom mellan toffelblommorna i ett fönster. Hennes ansikte syntes honom som en

räddning undan galenskap och polis. Han vände och gick in i hennes port.

När hon mötte honom i dörren till sin lilla änkelägenhet, var hon genomskinlig och förklarad och äntligen vacker som en ängel i sitt sjuttiofjärde år. Hon var honom både främmande och välbekant, men rummet hon förde honom in i påminde om prästgårdsförmaket från forna tider.

— Sitt nu stilla lite, sade hon, så ska jag se vad jag kan bjuda.

Han protesterade, men hon trodde det var av hövlighet och fäste sig ej därvid.

På bordet där prostinnan suttit låg en tjock bok uppslagen och överst på sidan var en vers.

— Ordföraren tittar på vad jag läser, sade prostinnan då hon kom in med en bricka. Ja, Smålands beskrivning är full av rolighet.

— Vad hade han gjort, sa ordföraren, efter han låtte järnslå sina händer?

— Hans fästmö väntade inte på honom i nog många år. Därför slog han ihjäl henne och brudgummen på deras bröllopsdag.

— Det måtte varit längesen!

— Jo, säkert.

— Är det sant?

— Det ska finnas ett järnkors på en kyrka än i dag som är gjort av järnet i de där bojorna.

— Sånt händer inte nu!

— Att folk mördar, menar ordföraren? Tänk på den ohyggliga händelsen med Anton i Rävagården som slog ihjäl sin mor.

— Men Anton låtte inte järnslå sina händer, han kom på kriminalen och säger att han vet inte om att han gjort någonting ont. Tänka se att den hära karlen ge själv in i smedjan och räckte fram sina händer!

Prostinnan bad ordföraren ta för sig, men han hörde inte. Han tittade ner i boken, läste omigen visan om Ebbe Skammelson och såg över de tryckta raderna hans händer, bruna av blod, väldiga händer som bådo om bojor så att de aldrig mer skulle komma åt att dräpa.

Han visste att om där legat en man i skogskojan och sovit i natt, så hade den mannen icke levat nu. Därför att han visste vad det var att vilja dräpa, förstod han också honom som räckte fram sina händer. Kyrktjuven var honom ofattlig och skrämmande, men med Ebbe kände han frändskap ända in i botten av sin själ. Han kände inom sig, att så djupt kan en ansvarig man känna en handling han begått, att han frivilligt järnslår sig själv. Om

jag hade mördat i natt, ingen kriminal då för mig.

Slutligen vaknade han upp vid att prostinnan ruskade honom i armen. — Har ordförarn råkat ut för en olycka på marknan, sade hon oförskräckt, så tala bara om den för mig.

Han tittade upp från boken in i hennes välkända, hennes förvandlade ansikte. Så talade han om vad som hänt från början.

Det gick lättare och lättare att tala. Han märkte att hans åhörarinna inte alls satt och undrade var bland alla konstiga människor hon skulle sortera in honom. Nej, hon var genast med liv och själ inne i historien. Den passade in i hennes värld som var full av under, fast hon hade mest de saligas sällskap, icke de ondas.

— Jag rår inte med att reda ut at, prostinnan, och inte vet jag med vilka ögon jag såg det, men *såg* kalken, gjorde jag, där den låg i hans låsta väska. Och jag *visste* att det var hädarn som vi letat efter, men så med en gång så såg jag inget mer och visste inget mer.

— Det där förstår jag så bra, sa prostinnan. Jag har börjat tro på gamla dar att en har tusen slutna ögon inom sig, och somliga ser aldrig med dem, men andra ser någon enda gång.

— Om prostinnan tror det var han som jag lätte löpa... då ska jag...

— Sätt sig igen, ordföraren. Han kommer till rätta. Han kommer av sig själv. Han har förstått att det är farligt att utsätta sig för Guds barns böner.

»Guds barns böner? Hon har ändå blett lite gammal och rör ihop...»

— Jag ska sä prostinnan, att folk har i allmänhet glömt av han, sen vi nu har fått ny nattvardskalk. Det är bara jag som inte har rått med att släppa tanken på han. Och om jag fångar han, så inte är det med *böner*.

— Vet ordföraren vem som ga de där hundra kronorna till grundplåt åt nya kalken?

— Nej, men folk tror det var nån falskdeklarant eller så.

— Jaså, då ska jag tala om vem det var, efter det är så här allvarlig sak. Det var Maria på Åskefällan.

— Det har väl inte lärarinnan råd me, sade ordföraren som gett tio kronor.

— Nej, men hon låg bredvid honom vid altarringen under nattvarden, och hon skämdes så grymt över att hon inte kunnat hjälpa honom att avstå från sitt uppsåt. Den gången hade

hon behövt att se, men hon såg ingenting. Men en sån människa hon släpper inte den mannen med det att nya kalken är betald, eller vad tror han.

Jaså, det var vad som menades med Guds barns böner. Han trodde ingenting om detta. En så kristuslik meddelaktighet i andras brott var honom lika främmande som brottet själv. Han teg.

— Maria ber alltjämt, att tjuven ska bli kvitt kalken han tagit.

— Sådana böner lär han helst vilja slippa. På det han svarade mig, fast det kan inte upprepas för prostinnan, så tror jag inte att han frivilligt skulle släppa av sitt byte, äss det nu var han.

Prostinnan skrattade åt det som inte kunde upprepas för hennes öron.

— Tacka för det att han blev ifrån sig först, när han mötte Guds skickebud mittpå gatan.

— Kalla mig inte för det, prostinnan. Om jag ska så rentut som det är, så tror jag inte jag ville gå några ärenden till den där hädarn, inte ens...

— ...åt Gud? Nehej! Säg, minns ordförarn vad han sa en gång på en skolexamen, samma dag som prosten fick slaget?

Nej, det kom han rakt inte ihåg.

— »Bergspredikan är det enda en riktigt kan tro på och glä sig åt», sa ordförarn. Jag la det på

minnet, för jag tänkte det skulle bli roligt att se när rätta tillfället kom för ordföraren att besegla vad han då sa.

— Jaså: »Älska edra fiender, gören väl mot dem som försmäda och förfölja Eder», sa ordföraren. Jag kan aldrig tro att Jesus med fiender menade såna. Vet prostinnan vad tjuven skrev i Hilma Skotts psalmbok? Ord som inte kan nämnas. Jag tror inte han tog kalken av nöd eller girighet utan för att spotta i den. Gud har säkert aldrig menat...

— Den där gången då ordföraren bekände sig till bergspredikan, så var det allt för att han ansåg den vara det minst anstötliga och övernaturliga i bibeln?

— Jo, det stämmer nog.

— Men han ser nu, att den är både anstötlig och övernaturlig?

— Det ska jag gärna gå med på, om prostinnan vill. Men nu får jag gå och se till att jag får en ko. Och så skulle jag ringa upp landsfiskalen. Jag får tacka så mycket för allt besvär.

Prostinnan låtsade inte om kon, ty hon visste lika bra som ordföraren att det var för sent på dagen att handla kreatur.

— En kunde inte tro att det var en av Springers läsbarn som satt här och sa: »Gud har säkert aldrig menat...» Ni är då rakt som på ett villande hav utan karta och kompass.

— Sjökort, menar prostinnan. Men det lär väl inte hjälpas att en får lov att segla en gång emellan där ingen seglat förr. Prostinnan ska veta att det vi läste för prosten om synd och förlåtelse *om en ångrar,* men annars eviga straff, det passar inte med allt en hörde om belastning och sånt, när Anton stod för tinget, och di förordade undersökning av hans förstånd. Men det en hörde *då,* det passar inte heller med det en känner invärtes. Bara jag får se Anton komma fet och obotfärdig på semester från kriminalen, och bara jag tänker på den där hädarn, så blir jag lika rasande. Det ju inte människor. Jag har allt läst i medicinskt folkbibliotek om psyk...py...psykiskt otillräkneliga, men det hjälper inte. Det var annat med han som låtte järnslå sina händer, den kan bå Gud och människor förlåta.

Nu tycker prostinnan jag är en riktig hedning, sade han och reste sig.

— Jag släpper honom inte så länge han är en hedning, sade prostinnan, och ordföraren såg förfärad på klockan.

— Vi kan titta på lägenheten under tiden, sade hon och smålog.

»Åren har verkligen tagit henne», tänkte han på nytt, men följde lydigt med och svarade på alla frågor om födda och döda och gifta i Gammalrödja. Han måste medge att personminnet var det inte något fel på.

— Det har skett mycket förändringar, sen jag lämnade Gammalrödja, sade prostinnan. Jag menar inte att så många bekanta är döda. Utan att de som tar vid är så annorlunda i allt.

Det svarade inte ordförarn på. Han ville inte säga den lilla gamla frun, att hon inte anade *hur* annorlunda ändå.

Slutligen kom han då lös, och hon följde honom ut.

Där stod en väska i förstugan.

— Jag vet vad som är i den, sade prostinnan. Kalken.

Ja, där låg kalken från Gammalrödja kyrka och i den en lapp:

ja va just på väj te sjönn å dränka eländet kan inte folk låta me va nu ja är som et jur

— Är det inte en människa, som skrivit det här? frågade prostinnan efter en stund.

— Han låtte inte järnslå sina händer.

— Då får väl ordföraren ställa om att det blir gjort då, sade prostinnan och log mot hans envishet.

Ordföraren tittade på kalken och prostinnan.

— Fyndet var ju i prostinnans förstuga, så det är väl likast prostinnan ordnar med att anmäla det, sade han sen.

INNEHÅLL.

Trähelgonen 5

Käringamötet 32

De nio saligheterna 45

Missionsauktionen 68

Viktoria 99

Bertil 124

Fem fattiga dar 157

Modern 187

Yste med köpelöpe 203

Kalken 223

ELIN WÄGNERS

arbeten:

**Från det jordiska museet*	2: 50
Norrtullsligan	3: —
Pennskaftet	5: 50
**Helga Wisbeck*	4: 50
**Mannen och körsbären*	3: 75
Camillas äktenskap	3: 75
**Släkten Jerneploogs framgång*	5: 50
Åsa-Hanna	8: 50
Kvarteret Oron	6: 75
Den befriade kärleken	11: —
Den förödda vingården	6: 75
Nyckelknippan	7: 50
Den namnlösa	7: 50
Från Seine, Rhen och Ruhr	6: 50
Silverforsen	6: 75
Natten till söndag	5: 75
De fem pärlorna	7: 50
Den odödliga gärningen	5: 75
Svalorna flyga högt	7: 50
Korpungen och jag	4: 50
Gammalrödja	5: 25

*Utgångna ur bokhandeln.

26

6000237269
Göteborgs universitetsbibliotek
NILS LINDE
BOKBINDARE
GÖTEBORG
1965